

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 622

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 58 (serie nouă) • iunie 2021 • 4,00 lei •

• Ion Mihalache

Adrian JICU

Cartea răscumpărării

pagina 3

Vasile SPIRIDON

Viața ca o poezie

pagina 4

Elena CIOBANU

Vremuri grele pentru idoli

pagina 9

Dan PETRUȘCĂ

Eminescu. Despre mit, literatură și altele

pagina 14

Violeta SAVU

Ion Caramitru și rostirea poeziei eminesciene

pagina 21

Elena-Brândușa STEICIUC

Acest freamăt blând al absurdului

pagina 19

Fragmentarium

CENTENAR ROMÂNNO-NIPON. „Japonia, departe-aproape de Bacău“ este genericul sub care la Casa Memorială „George Bacovia“ a avut loc un atelier de scriere creativă (haiku), la 100 de ani de relații diplomatice cu Japonia.

PERFORMANȚĂ. Eliza-Noemi Judeu, actriță la Teatrul Municipal „Bacovia“ Bacău, a primit nominalizarea la Gala Premiilor UNITER, pentru categoria *Cea mai bună actriță în rol principal*. Succes deplin!

SEMNUȚUL LOCAL. La 13 iunie, pe fațada casei din București în care a locuit și a creat C. D. Zeletin (1935-2020), om de știință și scriitor, a fost așezată o placă memorială, prin grija surorii sale, medicul Gabriela Sfințeanu/ Dimoftache.

DIN REVISTĂ, ÎN REVISTĂ. Rubrica „Din revistele literare“ a săptămânalului „România literară“ reproduce un fragment din textul lui Adrian Jicu despre „patriile lui Vasile Spiridon“, apărut în „Ateneul“ pe luna mai a.c.

MAI, LA BJ. „Vremuri noi“, „Luptătorul“, „Steagul roșu“ (ziare băcăuane), Teatrul de Animație – 70, George Nestor, Romulus-Dan Busnea, Pavel Curcuță, Gh. Gr. Caităr, Cristina Ciobanu, Corneliu Buzinschi, Vasile Th. Cancicov și Marinela Bucur sunt subiectele mapelor tematice de la Periodice.

SFAT LIRIC. „În tăcerea lui cea grea,/ Și-aprinde candela din stea“ (Constantin Catana, *Să nu dormim în sânul humii*).

DE ZIUA LUI ALECSANDRI, ÎN CAPITALĂ... Octavian Soviany, în primul număr pe iunie al „Observatorului cultural“, se ocupă de „Comediile lui Vasile Alecsandri“, punctând două adevăruri: „El poate fi considerat adevăratul întemeietor al dramaturgiei românești“, respectiv [în ciclul Chirițelor] „autorul reușește să realizeze primul personaj de comedie cu adevărat memorabil din literatura română“.

...ȘI ACASĂ. „La 24 Ianuarie și uneori în vară, ne adunăm în Holul central al Liceului «Vasile Alecsandri», lângă bustul scriitorului, și îi cântăm sau îi recitam poeziile“ (Valeriu Bogdănet, fost profesor și director al actualului colegiu).

UN POEM DE LA OVIDIU GENARU. „Au fost zile când credeam că eu sunt iarba./ Copil fiind m-au încuiat pe-afară./ Al măhălăii țânc/ praful îmi era și plapumă și curcubeu./ Azi sunt/ închis în casă. În mâna lui Dumnezeu e cheia./ Prin fața ușii aud cum tropăie cizmele fricii“ (*Frica*, în „România literară“ din 4 iunie).

NOI NU? „Când doi francezi se ceartă, dacă nu trec la violențe, ei își reproșează, ca ultim argument, greșelile de limbă“ (Emil Cioran).

AD MULTOS ANNOS! Romulus-Dan Busnea, ziaristul (60); Teodor Ardelean (70), diriguitorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu“ Baia Mare, apărătorul limbii române sub semnul *Astrei*.

IN MEMORIAM. Despina Stănescu, actrița; Ana Dandu, învățătoarea-ortograf de la Școala „Mihai Drăgan“.

AI. IOANID

Irina Dascălu, un «I» extrem de personal

În data de 10 iunie 2021, la ora 13.00, la Galeriile „Alfa“ ale Muzeului de Artă (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu“), a avut loc o impresionantă manifestare dedicată regretatei graficiene Irina Dascălu. Au avut loc: vernisajul expoziției retrospective de grafică, proiecție de film documentar și lansarea Albumului de artă „Irina Dascălu“. În introducerea intitulată sugestiv „E prea mult «I» ca să nu fie Irina acolo“, criticul de artă Iulian Bucur alcătuiește o cronică de mare sensibilitate, din care decupăm: „Trec repede naturi statice, peisaje, portrete, trupuri și abstracțiuni cromatice, pasteluri, cărbune colorat, acuarele și uleiuri. Sticla mijloacelor electronice este imună la prea marea dorință, la prea marea tristețe, la prea marea ardere a artistului. [...] Obsesiv graficiană își împachetează motivele. Giulgiuri moi, tari, opace, transparente protejează, ascund, strâng, sugrumă. Secrete torsuri, stranii obiecte, scrisuri cu nume sacre sunt gata să fie îngropate. Pământul singur poate să dizolve succesiunea de litere sfinte. Un «I» mare și singur predomină în textele în limba engleză. Nu îl pot ignora. Prezența pregnantă a autoarei în pronumele personal, la persoana I singular, se lovește de sugestia profesorilor mei de hermeneutică de a

interpreta scrisurile din tablouri drept curate semne plastice. E prea mult «I» ca să nu fie Irina acolo“. Albumul, apărut în condiții grafice excelente, familiarizează publicul cu opera plasticiei Irina Dascălu, reproducând fidel din lucrările acesteia. Ilustrațiile mai sunt susținute de cuvintele criticilor de artă Doina Bujor și Valentin Ciucă, iar pe ultima pagină este redat un profil despre artistă, bine documentat, realizat de Marcela Gavrilă, muzeograf al Muzeului de Artă Bacău.

Expoziția retrospectivă „Irina Dascălu“ va fi deschisă la Galeriile „Alfa“ până pe 10 iulie 2021 și va putea fi vizitată respectând restricțiile legale impuse din cauza epidemiei de Covid-19: distanțare fizică și purtarea măștii de protecție. (A)

Bacăul – pol al artei naive românești

Nu este o noutate afirmația din titlu, dar s-a considerat necesar a fi reamintit adevărul că județul Bacău se înscrie printre cele mai importante centre de afirmare a acestui tip de artă plastică la nivel național. O demonstrează lucrarea editată de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău (manager, Florin Zăncescu) și semnată de Feodosia Rotaru și Olgața Pățu (colaborator, Ioan Dănilă). „Arta naivă băcăuană“ (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor“, 2020) este finalmente o istorie a acestui fenomen artistic, axată pe două coordonate: una descriptivă (deschisă cu unele considerații privind arta naivă în general – pp. 11-19 –, continuată cu o trecere în revistă a fenomenului în România – pp. 21-36 – și încheiată cu istoricul artei naive băcăuane – pp. 37-98) și una imagistică. Aceasta la rândul ei include o suită de fotografii realizate la evenimentele din această arie tematică (pp. 99-116), urmate de

• Ioan Măric

dicționarul artiștilor naivi băcăuani, de la Salomia Andronic, la Bernard (Bică) Wainberg, pentru a urma cursul alfabetic. Medalionul fiecărui creator este însoțit de reproducerea color a 1-2 lucrări reprezentative. Un spațiu larg este rezervat celui mai cunoscut artist din această categorie, Ioan Măric, prezent în numeroase expoziții în țară (peste 200) și în străinătate (circa 3000), recunoscut ca ambasador special al artei românești. Mentor i-a fost maestrul Ilie Boca, fost profesor la Școala Populară de Artă din Bacău, creatorul unei generații de pictori naivi și profesioniști. Grație talentului și pasiunii sale întinse pe câteva decenii, se vorbește pe bună dreptate despre o „școală Ilie Boca“ în Bacău.

Cartea este de fapt o ediție-test, pentru că se află în pregătire o versiune completată sub raportul inventarului artiștilor plastici afirmați în spațiul băcăuan și al datelor privind biografiile acestora. (I. D.)

Dincolo de succes

După sesiunea de examene ținute online, studenții mă roagă să scriu o vorbă bună despre informaticianul Vasile Andone, de la Universitatea „Vasile Alecsandri“ din Bacău, pentru felul exemplar în care a gospodărit platforma Times și a oferit sprijin celor aflați în dificultate sub raport tehnic, inclusiv în zilele de weekend.

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ (redactor asociat), Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU (secr. gen. de red.), Violeta SAVU

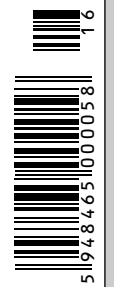
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Pentru cei obișnuiți cu un Ovidiu Genaru histrionic și ludic, *Cartea lui Mircea. Canal* („Junimea”, 2020) marchează o abruptă și sugestivă schimbare de macaz, prin abordarea unei problematice de o gravitate atipică în raport cu universul tematic din volumele precedente. Ar trebui să ne mire și nu prea. Mereu altul, și totuși același, Ovidiu Genaru a fentat cu grație clasificările istoriei literare, sustrăgându-se, rând pe rând, șazecismului și optzecismului, douămiismului și post-umanului, printr-o lirică elastică, suficient de profundă cât să nu fie banală, dar și suficient de relaxată cât să nu devină crispată. E greu să-l fixezi într-o formulă anume. Când crezi că l-ai prins și i-ai desenat profilul, te surprinde cu altceva. Am încercat acum câțiva ani, propunând câteva etape în creația sa, care depășește granițele poeziei, cochetând cu teatrul și proza și, în general, cu tot ce înseamnă arta și frumosul. Celor șapte vârste pe care le identificăm atunci (vârsta căutărilor, vârsta afirmării, vârsta livrescului, vârsta moralismului, vârsta sintezei, vârsta reinvențiilor, vârsta fără vârstă) li s-ar cuveni adăugată o a opta sau, mai bine zis, o supra-vârstă, pentru că, în definitiv, ea tutelează întregul său parcurs scriitoricesc. Este vorba despre vârsta obsesiilor, a luptei cu sinele, fiindcă acest recent volum nu-i altceva decât o datorie simbolică față de fratele care a trecut prin infernul închisorilor comuniste.

Experiența carcerală constituie, probabil, cea mai frecventată temă postdecembristă, valorificând, pe de o parte, imensa literatură de sertar adunată în deceniile de cenzură și răspunzând, pe de alta, unui apetit uriaș pentru cunoașterea și, implicit, condamnarea ororilor produse în intervalul 1948-1964. Volumul lui Ovidiu Genaru ilustrează, poetic, două asemenea cazuri: drama fratelui Mircea care, la 18 ani, a fost arestat și condamnat „Ca exemplu. Să fie spectacol. Să fie circ.”, respectiv detenția unei rude îndepărtate, care i-a relatat, după eliberare, calvarul Canalului.

Povestea cărții e reductibilă la o frază: Mircea, elev într-a opta, este arestat, la 12 iunie 1948, de către comisarul Grimberg, anchetat și torturat în pușcăriile de la Suceava, condamnat la doi ani pentru omisiune de denunț și transferat la Târgșor pentru reeducare. E, de fapt, povestea a sute de mii de români, poveste pe care Ovidiu Genaru o descrie minimalist, în tușe groase și percutante, dominate de sarcasm. Sarcasmul celui care nu a putut face nimic pentru a-și ajuta fratele, pe care îl răzbună estetic, prin această carte a izbăvirii, a răscumpărării prin poezie.

Cartea lui Mircea poate fi privită și ca narațiune a suferinței, plasată, deloc întâmplător, sub semnul unui motto grăitor din cartea lui Iov: „Iov se roagă lui Dumnezeu să-i lase un pic de răgaz înainte de a se pogori în Șeol: ținut de beznă și de întuneric, unde lumina e tot una cu noaptea”. E o lume dantescă, populată de călăi și victime, cu figuri memorabile cum sunt domnul Moruzi, „profesorul de rezistență umană”, prestidigitatorul Șeremet, care știe tot ce mișcă în închisoare, cizmarul Petre Marici, ajuns colonel, legionarul Bogdanovici, care-și vinde sufletul și devine comunist, milițianul semianalfabet căruia deținuții îi fură „Scânțea” etc. O lume în care condamnaților li se interzice să citească, să vorbească și să gândească. În care un bob de fasole pe fundul gamelei are valoarea unei pepite, în care deținuții improvizează

piese de șah din rația infimă de pâine, pe care o amestecă cu salivă, în care un polonic de terci de mălai și o fiertură infectă de zarzavat, plus o bucată de pâine neagră sau un chirpic de mămăligă constituie meniul atent calculat pentru aceste lepre, pentru aceste râme care trebuie aduse pe drumul cel bun.

Acolo, în celula 9, unde 42 de inși se îngrămădesc într-un pat de 15 persoane, „înfometarea e un glonț mai încet”, iar trădarea, o alternativă pe care torționarii le-o oferă celor dispuși să accepte pactul cu diavolul. În fostul orfelinat imperial, oamenii se împart după numărul și gravitatea rănilor de pe spate. Pentru că nimic nu se compară cu inventivitatea mijloacelor de tortură brevetate și rafinate de vajnicii apărători ai noului regim democratic. Un inventar al acestora este semnificativ:

• Ion Mihalache – Portret

„Sare de pus pe rană./ Clești simpli de smuls părul din cap./ Cârliche de atârnat cu capul în jos./ Clești de fier forjat pentru zdrobit unghii./ Dispozitiv de lemn pentru crucificarea rebelilor./ Bețișoare de lovit testiculele./ Cravașe de piele pentru spate și șale./ Menghina. Cu fileț fin./ Ciomege pentru bătutul la tălpi./ Amortizoare saci cu nisip./ Reteveie diverse dimensiuni./ Cătușe./ Lanțuri și frânghii. Găleți.// Pentru meniuri speciale de ziua Republicii./ buze bovine cranii gheare copite bojoci piele unghii/pasăre intestine splină diverse condimente/ fecale uscate”.

Nu altfel stau lucrurile la Canal, unde șeful lagărului e un mic Dumnezeu, care dispune de viețile condamnaților în funcție de toanele zilei, numărând din trei în trei sau din cinci în cinci, pentru a alege cine va fi împușcat. Unde medicul-milițian refuză să accepte existența dizenteriei și îi trimite, cinic, la muncă. Unde se petrec scene de canibalism cutremurătoare, cum se întâmplă cu Aga, chiaburul unor turme de oi, care își taie din greșeală un deget cu târnăcopul, dar nu îl aruncă: „Seara la masă l-a scos și l-a aruncat în gamelă/să-i dea o temperatură umană fiindcă se răcise./ L-a pescuit cu lingura a închis ochii/ Și l-a înghițit pe nemestecate/ devenind mormântul lui însuși”. Și unde colegii de celulă așteaptă moartea profesorului care agoniza ca să-i mănânce pachetul primit de acasă: „Noaptea trecută ne recitase Doina plângând./ Acum atinsese hotarul./ Acum vegheam muribundul să-și dea duhul/ hiene flămânde./ Noi nu jeleam/ noi îi pândeam slănina cu diamante ca să trăim”.

Paradoxal, *Cartea lui Mircea...* e și o carte a speranței. Nu, nu e totul pierdut, pare a ne spune Genaru, insistând asupra unor gesturi mărunte, pline de umanitate. În infernul închisorilor comuniste se întâmplă și minuni. Există încă oameni capabili să se sacrifice pentru ceilalți, să-și păstreze demnitatea și bunătatea, să îndure umilințe și privațiuni doar pentru a-l salva pe celălalt: „La

Adrian JICU
jicoadrian@yahoo.com

Cartea răscumpărării

Suceava cântarul era un obiect generos/ Dădea de la el multe/ kilograme în plus./ Înșela la cântar”. Iar când celălalt se dovedește trădător sau torționarii prea puternici, condamnații se refugiază în credință, așa cum face și Mircea, care își confecționează un fierăstrău improvizat, în șase zile, într-un gest ce amintește de biblica geneză. Cu acul și cu o dăltiță, el va sculpta, dintr-o periută de dinți, un Crist dătător de speranță, cu care îl va mitui pe bucătar pentru a obține un os de vită. Un os cât o lume. O lume într-un os. Sau într-un blid cu mâncare.

Două vorbe și despre scriitură. Ovidiu Genaru are știința formulărilor concise, de mare forță expresivă. Iar ironia rămâne arma numărul unu, dozată atent, spre obținerea unor efecte atent calculate. Un milițian aruncă în cazanul cu ciorbă un deținut și comentează cinic atunci când el este salvat: „Păcat. Eu am vrut să aveți carne/ în ciorbă.”, „Patrusprezece kilograme/ din trupul lui Mircea s-au depus pe burta/ paznicului de coridor.”, „sufliam asupra paznicilor să nu înghețe în post./ Îi încălzim cu respirația noastră pe cei care/ ne împușcă./ Patria recunoscatoare” sau „Scânțea pe bancă. O șterpelim./ O ascundem în vasul de la veceu./ Măine poimăine o vom recupera. Aflăm/ că Stalin e ușor răcit. Dumnezeu/ lumea întreagă e îngrijorată”. E suficientă o privire asupra titlurilor pentru a înțelege cum funcționează acest lirism sarcastic-vindicativ: „Laboratorul de țipete”, „Să vă piară sămânța”, „mă”, „Transplant de cap”, „Precizare din partea anchetatorilor”, „Să fim grași” etc. Ele au ceva din incisivitatea specifică jurnalismului, dar și o doză de cinism, ieșită din indignare și din neputință. Fiindcă Genaru nu scrie, ci suferă, eliberându-se prin aceste poeme o veche obsesie.

Pentru că asta este, de fapt, *Cartea lui Mircea. Canal* – un splendid și dureros exercițiu de exorcizare.

• revista revistelor • revista revistelor •

fondată în 1906

Viața Românească

Uniunea Scriitorilor din România

În „Viața Românească” (4/2021) ne-a atras atenția un interesant dialog între Vlad Russo și Nicolae Prelipceanu în jurul evenimentului constituit de traducerea *Eseurilor* lui Montaigne, urmate de o ediție completă a operei gânditorului francez. Ne-au plăcut și întrebările, și răspunsurile, care ne-au lămurit în mai multe privințe. Un dialog vivace, spiritual, cu un titlu care-ți face cu ochiul: *E drăguț Montaigne, are părțile lui* (Pirgu, în „Craii de Curtea Veche”, de Mateiu I. Caragiale).

De ce am mai citi astăzi opera „fostului primar de la Bordeaux”? Iată ce spune Vlad Russo, traducătorul: „Gândindu-mă la el și la lumea lui, îmi vine să spun că nu pentru a evada trebuie să-l citim, ci pentru a încerca să pricepam, odată cu el, ce e cu noi, care e condiția umană, *notre humaine condition*”.

Când Ovidiu Genaru a obținut prestigiosul Premiu Național de Poezie „Mihai Eminescu” de la Botoșani, la ediția trecută, cuiva din mass-media i-a venit ideea să scrie între paranteze că este vorba despre pseudonimul literar al lui Ovidiu Bibire. Cum se întâmplă de obicei la noi, potrivit legii imitației (care nu are nicio legătură cu teoria lovinesciană a sincronismului), tot ceea ce a ținut de o astfel de știre avea între paranteze și numele poetului așa cum este înregistrat el la evidența populației. Dar pentru știrea ca atare și pentru istoria poeziei noastre, nu are nicio importanță dacă Ovidiu Genaru s-a numit altfel „de acasă”. Este ca și cum mass-media ar anunța că „Ovidiu Genaru (pseudonimul lui Ovidiu Bibire) este autorul volumului *Patimile după Bacovia* (ultimul dintre cele câteva zeci de pseudonime pe care le-a avut Gheorghe Vasiliu)”.

Mulți dintre scriitorii noștri și-au supărat familia în momentul când și-au luat un pseudonim literar. Părinții au suspectat „uzurparea” numelui lor de lipsă de recunoștință, dacă nu de „paricid”, chiar dacă simbolic, iar frații au putut să vadă în acest gest un act de ceea ce aș numi „învitregire” a frăției, dacă nu de fratricid. Nu ne putem da seama care au fost sentimentele încercate de Mircea Bibire atunci când a aflat că fratele său Ovidiu și-a luat un pseudonim literar, dar știm că de la drama sa a pornit poetul atunci când a scris cartea premiată astăzi. Este vorba despre o dramă suferită în urma condamnării ca deținut politic.

Imediat după 1990, s-a produs o adevărată inflație a apariției, pe piața literară, de scrieri despre închisorile comuniste. Desigur că sinceritatea care se degajă la lectura lor are rolul ei important, de factor depozițional, dar, din păcate, ea nu este suficientă pentru a fi considerată lite-

ratură. Tot acest corpus de texte despre o suferință comună ne ajută să reconstituim o epocă sinistă și să o judecăm, chiar dacă nu la tribunal. Or, Ovidiu Genaru ne reamintește prin apariția volumului *Cartea lui Mircea Canal* că esteticul trebuie să primeze în fața eticului, că procesul comunismului se poate face și prin intermediul ficțiunii. Memoria victimelor comunismului poate fi preservată și astfel. Încă o dată, literatura bate realitatea, întrucât eventuala mărturie, autentică, a lui Mircea Bibire nu ar fi contat mai mult decât transfigurarea artistică realizată de fratele său.

Ovidiu Genaru a răscumpărat estetic suferința fratelui său vitregit de timpuri. Îi auzim pe unii spunând că viața le este un roman. Cred că sună ciudat, dar putem afirma că viața dramatică a lui Mircea Bibire este o... poezie. Juriul Galei din acest an a Premiilor Uniunii Scriitorilor a acordat la secțiunea dedicată poeziei un premiu pentru literatură, nu unul pentru sinceritatea mărturiei. Mircea Bibire poate trăi în memoria cititorilor grație poeziei lui Ovidiu Genaru. Corespondentul scrierii numelui lui Mircea Bibire în piatră, pe zidurile Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, de la Sighetul Marmației, îl reprezintă înscrisul din *Cartea lui Mircea Canal*.

Vasile SPIRIDON

Laudatio rostită
la Mamaia, 02.06.2021

Iată întristătoarele cuvinte ale lui George Enescu: „Nu devii bătrân fiindcă ai trăit un anumit număr de ani; devii bătrân fiindcă ai dezertat de la idealul tău”. Sau, când lumea din afară îți mutilează, amputează ori îți conduce cu surle și trâmbițe spre extincție idealul, iar tu privești neputincios cum pârgurile sistemului stau să te învingă, anihilând, ștergând toată memoria cu un burete aspru, lucrând cu un șmirghel deloc fin, mai cu seamă asupra coloanei verticale. Se pare că aceasta este soarta pe care unii trebuie să o îndure, prețul pe care an de an îl plătesc pentru simplul motiv că nu sunt în cărți, că nu sunt doriți. Sigur, există o demnitate a purtării coroanei de spini, la rândul-i de neiertat, un semn prin care toate aceste micimi sunt ignorate, și credința că există o justiție divină, care mângâie blând orice rană. Și ieri, și azi, mecanisme de a pune în vizor persoanele incommode, de a le umili, de a nu le recunoaște urmează aceeași rețetă. Cei ce au reușit să se salveze de malaxorul lumesc sunt cei care au devenit invizibili, inaudibili, cei care s-au închis în răbdare și nu au așteptat nimic din exterior? Compozitorul Gustav Mahler, autor a 9 simfonii, spunea: „Vremea mea va veni!”

„Libertatea și progresul constituie nu numai țelul artei, ci și al întregii vieți. Dacă noi, cei de azi, nu avem fermitatea strămoșilor noștri, cel puțin rafinamentul civilizației a lărgit limitele în multe privințe. Nu există o misiune mai grea decât să te apropii de îndumnezeire mai mult decât alți oameni și să răspândești razele divine în mijlocul umanității.” Cuvintele de mai sus aparțin Titanului de la Bonn, Ludwig van Beethoven, corifeu al clasicismului muzical. Din cele 9 simfonii pe care le-a creat, a III-a, op. 55 în Mi bemol Major, „Eroica”, compusă în perioada 1803-1804, a fost inițial dedicată lui Napoleon Bonaparte. După ceva vreme, Beethoven vede că Bonaparte, subjugat de prea mari ambiții, se transformă într-un tiran. Marșul triumfal devine Marș funebru, dedicația dispare și *Simfonia a III-a* va fi închinată prințului Lobkowitz. O poveste ce aseamănă destine ale marilor personalități din istoria omenirii.

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Idealul tău

Mozart afirma în *Scrisori*, în 7 februarie 1778, că este compozitor și născut să devină dirijor și nu se temea să sfideze locul comun: „Nu acord niciun fel de importanță lucrurilor pe care alții le ridică în slăvi sau le condamnă. Eu pur și simplu îmi urmez instinctul”. Când afirmă că „toți, văzându-mă așa de mic, se gândeau că nu pot face lucruri mari”, îmi amintesc de Emanuel Elenescu, căruia i s-au pus în cârcă vini imaginare după ce fusese la conducerea Filar-

monicii din Brașov. Recunoscut ca o persoană care nu deținea altfel de valori decât cele spirituale, el răspunde senin și șugubăț în fața instanței care îl amenința că îi va lua tot: „Luați, dacă aveți ce!”

Timpurile noastre au cizelat tehnici cunoscute, aducându-le, cu ajutorul marketingului și al Facebookului cel de toate zilele, aproape de perfecțiune. Sarabanda falsului, imposturii, mitomaniei, cultul personalității, minciuna

ridicată la rang de adevăr, tupeul, mediocritatea și plagiatul îmbrățișat cu pasiune au permis cocoșarea rapidă și evident necuvenită în vârfuri de ierarhie a unor iluștri nimeni, de cele mai multe ori după criteriul omul nepotrivit pe locul cumpărat. Este exact ca o mutație, pe cale să se săvârșească în fiecare zi, ce transformă pe nepriceput și pe lacomul neavenit în ales al sorții.

Franz Schubert, cel ce a compus sute de lieduri, cvartete și de asemenea 9 simfonii, mărturisea: „În fiecare noapte când mă duc la culcare sper să nu mă mai trezesc. Fiecare dimineață redeschide rănilor zilei de ieri... Sunt cel mai nefericit și lipsit de noroc om din lume. Ar trebui să mă întrețină statul. Am venit pe lume cu unicul scop de a compune”. Nu a fost să fie. La el, moartea prematură, la 31 de ani, a fost salvarea.

Probabil că „multe lucruri nu le vedem fiindcă le privim prea de aproape”. Era 9 mai 1895, ziua în care a fost născut al nouălea copil al familiei Blaga și aceeași zi, în anul 1961, când poetul, filozoful, absolventul de teologie, dramaturgul, traducătorul lui „Faust” de Goethe, jurnalistul, profesorul universitar, academicianul și diplomatul român Lucian Blaga era înmormântat în Lančrăm. Cei 126 de ani de la nașterea autorului *Poemelor lumii*, al *Trilogiei cunoașterii, valorii, culturii* nu și-au găsit culoar în atenția contemporanilor (precum o poate face orice așa-zis eveniment de calitate îndoielnică, amplu mediatizat, cu care este gădilat vulgul, în pocnet de artificii și vin spumant). Poate pentru că s-a autosabotat cu *Autoportretul*, convingând că „Lucian Blaga e mut ca o lebădă [...]”. El caută apa/ din care curcubeul/ își bea frumusețea și neființa? Cum se știe, dar nu se spune, comuniștii, după al Doilea Război Mondial l-au înlăturat de la catedra de filozofie a culturii, dar nu au reușit să-l smulgă din inimile noastre. I-au interzis, pe durată nedeterminată, adică până la moarte, să mai publice, deoarece era un pericolos idealist. „Cu penele altuia te poți împodobi, dar nu poți zbura. Acest lucru nu-l prea știu oamenii, dar îl știu păsările.” Nu mai este de actualitate, domnule Blaga. Ei nu-și pun penele altuia ca să zboare, căci nu au unde zbura. Nu li s-a dat și cerul.

• Ion Mihalache – Portret

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXXIV)

Limba română, performeră artistică

Ion Luca (1894-1972), „scriitor de autentică și vigoasă vocație” (Nicolae Cărlan), a fost în aproape egală măsură profesorul care a răspândit printre normalişti băcăuani respectul pentru limba română în ipostază artistică. Autor a mai multe piese de teatru (pentru unele dintre ele a primit Marele Premiu pentru Dramaturgie Originală din partea Teatrului Național), poate fi considerat și un om al școlii. A urmat Seminarul „Veniamin Costache” din Iași (1908-1915), obținând diploma de învățător, și facultățile de teologie și drept (va fi doctor în fiecare dintre

cele două discipline). În Bacău va preda la Gimnaziu (azi, Colegiul Național „Ferdinand I”) limba latină între 1919 și 1922, iar în paralel, va fi profesor și director al Școlii Normale de Învățători (1921-1922). Se va transfera în 1922 la Școala Normală de Învățătoare, pentru a preda, până în 1948, religia și cunoștin-

țele juridice. („Un excelent dascăl” pare a fi constanta aprecierilor pe care le-am cules în interviurile cu foști normalişti, după 1990. „Mi-a pus nota 10 pentru tot anul școlar, în toamnă, când am dat un răspuns foarte bun”, își amintește cineva.) În aceeași perioadă (1927-1932), va fi profesor de filozofie la Liceul de Fete „Vasile Alecsandri”. Spre 30 de ani (1923-1924), va pune în scenă cu elevii școlilor normale fragmente din ceea ce va deveni poemul dramatic „Icarii de pe Argeș”, cu care va debuta editorial în 1933, la „Cartea Românească”. Un an mai târziu, la aceeași editură, publică piesa de teatru „Rachierita”, „în vers șecspirian, cu perechi de rime grele și nepereche în timpul lucrării, condiție unică în literatură”. Și-a elaborat, ca Mihai Eminescu, un *Dicționar de rime*, apreciat

de Octavian Goga: „Cred că ar fi interesant și instructiv să vadă lumina tiparului o asemenea carte, care ar demonstra bogăția limbii noastre”.

Referirile lingvistice în teatrul lui Ion Luca nu sunt puține. Pentru el forța cuvântului este copleșitoare, încât un erou este îndrumat „Să-nvețe cum se pune frâul gurii,/ Coclite vorbe să nu mai sloboadă;/ Oricât de mândre ele-ar fi-n podoabă,/ Otravă-s pentru-o floare-așa plăpândă”, fiindcă „Cu slovele, de pildă, poți/ Să zvârlă umilirilor sub roți/ Un suflet mândru...” (*Amon-Ra*). Ruga pământenilor are în vedere prezentul („Ție, Doamne,-ți cer/ Cu slovă caldă: traiul nostru țese-l/ Cu felurimi de basm, un cântec vesel!”), dar și ziua de mâine: „Viitorul este-al isteției!” (idem). Pentru Ion Luca, „arta este deplinăta-rea omului” (Bacău, 1938).

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Telescoala „Ateneu”

i „șoptit” este sau nu este sunet? (VI)

Cum era în româna mai veche

Reproducem alăturat un fragment din raportul de premiere a lui Vasile Alecsandri, prezentat Academiei Române în sesiunea din 6 aprilie 1881 și publicat în 1887, ilustrat prin versuri din poezia „Peneș Curcanul”. După cum se vede, litera *i* apare în două reprezentări: una comună, pentru a nota vocala („i” clasic, cu punct deasupra, ca în *și, viță, schimbat* etc.), și una specială, pentru a transcrie trei ipostaze ale sunetului *i*, cu un semicerc deasupra (cu deschiderea în sus), ca semn diacritic, numit și circumflex rotund: 1. semivocala *i* (ca în *șoimul, noi* etc.); 2. *i* final postconsonantic, asilabic (*i* ultrascort sau *i* „șoptit”, ca în *toți, dorobanți, români* etc.); 3. *i* diacritic sau fonem zero, în digrafuri și trigrafuri nesilabice (ca în *chiar, căciulari, opinci*, dar și în *vechie, urechie*).

„Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul ȝee,
Și nu’i era, ȝeu, nimăru
În pept inima rece.
Voioși ca șoimul cel ușor
Ce sbóră de pe munte,
Aveam chiar pene la picior,
Ș’aveam și pene ’n frunte.

Dar în româna de dincolo de Prut?

Alfabetul chirilic este mai precis în raport cu cel latin. Predând filologilor valorile lui *i*, le ceream studenților din Republica Moldova să citească cuvintele (în chirilică) dintr-un anunț văzut pe geamul unei librării din Chișinău în 1990: „Am primit cărți noi”. Pentru *i* se foloseau trei litere diferite: un fel de *N* în oglindă, pentru *i* vocalic (din /primit/), aceeași literă, dar cu semnul scurtimii/ circumflex rotund, pentru *i* semivocalic (din /noi/), respectiv un semn special, numit „semn moale” (de forma literei *b*), pentru *i* ultrascort (din /cărți/). Profesorii de limba română din Basarabia s-au adaptat rapid: „Când am revenit la alfabetul latin, școlile de aici au preluat întocmai modelul predării gramaticii conform programelor din Țară. Sunetul /i/, care marchează pluralul unor substantive, era asociat cu litera rusească numită *semnul moale* (în rusă: *mieagkii znak*). Le spunem elevilor că acest /i/ este afonizat, asilabic” (prof. Silvia Strătilă, Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” Chișinău). Explicații interesante am primit și de la prof. dr. Cristina Popescu (despre *i*-ul latinesc) și de la prof. Tiberiu Ionescu, traducător din/în limba rusă.

Deducem că în situațiile discutate, *i* ultrascort este sunet și ca atare trebuie contabilizat.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Vasile Alecsandri - 203

În ziua împlinirii sumei de ani din titlu, de la nașterea „regelui poeziei” – 14 iunie (potrivit mărturiei de mitrică eliberate de Mitropolia Moldovei, în 1835: „Vasilică este născut la 14 iunie 1818, în târgul Bacăului”), la Biserica „Precista” și-au dat întâlnire iubitori de cultură și de adevăr istoric legitimat. (Aceeași adevărită redactată de cel mai înalt for religios zonal precizează că aici, la 22 iunie 1818, viitorul poet a fost încreștinat.) Preoții slujitori (paroh, Mihai Tomozei) au organizat impecabil evenimentul. Pe masa din mijlocul Bisericii se aflau, lângă tricolor: portretul celui omagiat; calendarul pe 2021, cu reproducerea tabloului aflat în Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei, cu înscrisul „Vasile Alecsandri (14 iunie 1818, Bacău – 22

august 1890, Mircești); Editura Academiei R.S.R.; numărul 25, din 11 iunie a.c., al „României literare” (revistă întemeiată de Vasile Alecsandri, în 1855; director, Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, editorul publicației), care la pagina 4 („Calendar”) notează: „14.06.1818 – s-a născut Vasile Alecsandri (m. 1890); macheta Casei „Vasile Alecsandri” din Bacău. După slujba de pomenire, au punctat importanța momentului Ioan Dănilă și Dumitru Brăneanu (președintele filialei Bacău a U.S.R.). Mircea-Constantin Jurebie a „doinit amintiri”, iar Ion Aflorei a difuzat textul imnului „Hora Unirii”, în acordurile căreia cei de față au încheiat întâlnirea.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

flacăra lui Adrian Păunescu

„Flacăra lui Adrian Păunescu” a ajuns la a o mia ediție. Eram tentat să notez cu italice primul cuvânt, dar nu mai vorbim de revista „Flacăra” din ultimele decenii ale secolului trecut. A rămas însă văpaia care sprijină fiecare text din publicația condusă acum de Ana-Maria Păunescu (cratima e pusă mereu de redactorul-șef în editorialele sale). Este tot o cronică vie a evenimentelor, dar și o carte de istorie culturală, de memorialistică, de poezie proaspătă, cu necesarul

„aer în cuvinte”. Citim reportaje, cronică sportivă, rândurile gazetarilor și scriitorilor ajunși la senectute, ofurile Cristiane Crăciun, dialoguri, cuvântul duhovnicesc, perle lingvistice comentate acid de Andrei Păunescu, „Racul” miniaturistic, respirațiile Doinei Dabija și, în continuare, corespondențele lui Nicolae Dabija. Cămașa numărului omagial reproduce poemul, în circa 1000 de versuri, „Eu sunt un ziar”, scris de Adrian Păunescu în ianuarie 1997, încheiat cu un angajament urmat de cei de azi: „Sunt un ziar. Mor zilnic,/ spre a mă naște, dimineața următoare,/ din nou”. Viață lungă!

• Ion Mihalache – Portret

Mircea COLOȘENCO

Tudor Vladimirescu - erou emblematic al românității

(Două sute de ani de la Prima Revoluție Națională)

Creație bivalentă (aură literară sub portal muzical, în format clasic) a talentaților autori consacrați: poetul Marin Voican-Ghioroiu și compozitorul Constantin Arvinte, poemul coral-sinfonic „Tudor Vladimirescu” (în trei acte și trei tablouri) oglindește, la ceas comemorativ de două secole (27 mai 1821 – 2021), finalul tragic al destinului eroului național Tudor Vladimirescu, inspirat din surse istorice pertinente de nivel european (și nu numai!), rezultatul antiromănesc datorat unei conjurații infame de sorginte eterist/fanariote.

Cum nimeni nu-i profet în țara lui, potrivit unui precept din străbuni, nici Tudor Vladimirescu nu a ținut seama de avertismentul dur primit anterior, prin distrugerea logodnei sale cu sora haiducului oltean Iancu Jianu, batjocorirea ființei iubite și uciderea ei de către dușmanii pământeni ai distinsului comandant de panduri. Cum nu era nici el un fitecine, ca fiu de moșnean, căci învățase carte și limba greacă, sprijinit de boierul Ioniță Glogoveanu din Craiova, care l-a folosit ca administrator și vătaf de plasă, a călătorit la Viena, la Congresul din 1814-1815, în interesul boierului, devenind o personalitate cultivată și autoritară. Însă s-a înșelat contând pe loialitatea căpitanilor săi. Altminteri, nu cădea în capcana vicelanului Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei, așa-zis întemeiată pentru eliberarea Greciei de sub jugul Turciei, în vreme ce Tudor Vladimirescu și pandurii lui aveau ca scop lupta împotriva abuzurilor boierimii și ciocoilor

Iacomi asupra norodului și întronarea domniilor pământene românești, conform Proclamației sale (48 de articole), adresată, la 10 martie 1821, bucureștenilor și locuitorilor tuturor județelor. Părăsit de căpitanii săi, este arestat de Sfinții Constantin și Elena (21 mai 1821), în Tabăra de la Golești, de Eteria, cu ajutorul unor căpitani trădători, judecat după codul militar eterist și după cinci zile, executat la Mitropolia din Târgoviște. Trupul i-a fost ciopârțit și aruncat într-un canal de scurgere pentru a nu fi găsit, ca să nu fie declarat martir. Armata otomană a pătruns prin Brăila în Moldova, iar prin Giurgiu și Călărași, în Țara Românească, la 1 mai 1821.

Pandurii nu și-au răzbunat comandantul, răsfirându-se care încotro, însă i-au salvat drapelul de luptă confecționat din mătase galbenă și albastră (căptușeala). Pictura conținea pe Sf. Theodor Tiron (protectorul lui Tudor Vladimirescu), în dreapta, și pe Sf. Gheorghe, simbolul biruinței, în stânga; de asemenea, o acvilă neagră, simbolul Țării Românești, într-o ghirlandă de dafini, și versuri, în chirilică. A fost descoperit

de savantul Bogdan-Petriceicu Hasdeu și colonelul V. Vlădescu la urmașii unui pandur, păstrat acum la Cercul Militar Central din București, de la data de 12 mai 1882.

Renașterea națională prin mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu a avut ecou în cultura scrisă la nici șapte ani de la înăbușirea ei de armata imperială turcă. Astfel, poetul și poliglotul Gheorghian Hagi Toma Peșacov (1785-1854) a descris-o în poemul „Jălirea necuvincioasei morți a heroului României”, în 1828, iar trei decenii mai târziu, Cezar Bolliac a editat la Paris, în 1857, lucrarea „Domnul Tudor. Episod din revoluția română din 1821”.

Ulterior, i-au fost dedicate mișcării vladimiriste câteva romane datorate lui Al. Pelimon (1864), Carol Ardeleanu (1934), Paul Constant (1960) și chiar o trilogie epică de B. Jordan (1959), precum și câteva drame de către Nicolae Iorga (1921) și Mihnea Gheorghiu (1955, 1971), acestea din urmă puse în scenă la Teatrul Național din Craiova. (Una dintre ele va constitui baza scenariului filmului „Tudor” (în regia lui

Lucian Bratu, 1964), încununat cu Marele Premiu la Festivalul Mamaia, iar Mihaela Dragomir a scris poemul istoric „Tudor din Vladimiri” (1956). La aceste scrieri literare se adaugă nenumărate lucrări de istorie, înregistrate cu minuție în *Bibliografia* dedicată momentului de către savantul Andrei Oțetea (1971).

Noutatea/originalitatea creației celor doi autori din prezentul poem coral-sinfonic față de antecesorii constă tocmai în îngemănarea celor două arte pe un subiect devenit mitologie națională. Nu sunt la prima inițiativă siameză în acest domeniu. Au recidivat de-a lungul anilor în contacte similare. Ultima ispravă o constituie editarea unui masiv volum titrat „Tu, romanță-ncântătoare”, apărut sub egida Ligii Culturale „Fiii Gorjului”, Centrului de Etică și Strategii, precum și a Academiei Daco-Române, la Editura Muzicală (București, 2020; 562 pagini), conținând 36 de piese text/muzică, împreună cu nenumărați colaboratori în ambele arte, precedate de comentarii profesionale contrasemnate de Ștefan

Cărăpănceanu, Dumitru Miron, Octavian Ursulescu, Rodica Angheliescu, Gheorghe Dragomir, Viorel Speteanu, însoțite (cu timiditate austeră) de mărturisirile autobiografice ale celor doi alcătuitori.

Textul libretului/poemului coral-sinfonic prezent este o variantă a celei inițiale, titrată „Trădarea”, după cum consemnează autorul, fără a preciza în ce sens este: stilistic/structural sau altfel. În fond, personajele libretului, în număr de nouă, al zecelea fiind Corul, reprezentând mulțimea anonimă, sunt cele reale din viața lui Tudor Vladimirescu, participând efectiv la arestarea lui (*Actul I*), prezența la prizonierat (*Actul II*) și la asasinare (*Actul III*), textul încheindu-se, ca *Epilog*, cu interludiul antecesor acțiunilor propriu-zise episoadelor menționate, respectiv momentul sacrificării logodnei. Această rememorare post-festum conturbă evoluția momentelor firești, creând o breșă plină de dramatism, spectacolul încheindu-se într-un *statu quo* inedit, la tensiune emoțională maximă.

Cât privește fondul muzical datorat maestrului Constantin Arvinte (de curând trecut la cele veșnice), nu ne-a fost oferit spre cunoaștere. Știindu-i talentul componistic deosebit și creațiile sale realizate în nenumărate lucrări de genuri diferite, nu ne îndoiim că nu dublează perfect textura libretului, care poate prinde viață pe oricare scenă.

Senzația pe care o ai atunci când, stând ghemuit lângă ochiul hubloului și încercând să cuprinzi cu privirea mai mult decât îți poate el oferi, îți dai seama că – împreună cu avionul care te poartă la o viteză atât de uriașă, încât pare că el stă pe loc – ești cea mai mică particică posibilă din infinitul câmp stelar, senzația aceea te copleșește. Dacă zbori noaptea, mirificul dans într-un ocean de luminițe îți lasă doar voluptatea plutirii, urmată, în chip firesc, la un moment dat, de căderea în somnul natural: acela care îi cuprinde pe toți cei ce voiajează nocturn și transcontinental. Dar dacă zbori ziua, indiferent de distanță, senzația, tot copleșitoare, este cu totul alta. Sulițele luminii străpung toate pâlcurile de nori, din orice direcție ar veni. Ele despică amenințătoarele falange ale furtunilor stărnite de vânturile cosmice și taie cețurile nebuloase care înconjoară botul păsării de aluminiu rătăcite în neantul aerian. Soarele, desigur, este cel care își trimite sulițele luminii, cu o căldură și repeziune imposibil de suportat, la zeci de mii de metri înălțime, altfel decât în capsula plutitoare a avionului. Dar dincolo de soare? De unde vine lumina, lumina în lume?

Atâta căldură a soarelui, oricât de departe ar străluci pe boltă, peste singura planetă populată de viață, o usucă și o ucide atunci când apa râurilor seacă sub focul necruțător al arșiței. Pământul crapă și se desface în particule precum o uriașă ciupercă sfărâmată până și de-o boare de vânt, fără măcar un strop de ploaie. Ruperea de nori salvează însă, chiar și după luni și luni de așteptare, un pământ aproape mort, descuamat. Revenim atunci la normal, ploaia se oprește înainte ca râurile și fluviile, de-atât revărsare diluviană, să iasă din matcă și să înghită, de-a valma, case, oameni, animale și drumuri. Sulițele luminii scânteiază, potolite, din nou. Soarele iar strălucește. Acolo, în puterea lui de a ne reda, atât cât avem nevoie

vade mecum

Liviu FRANGA

Lumina în lume

ca ființe ale lumii naturale, echilibrul luminii și căldurii ei, se află o fărâșă din miracolul suprauman al creației universale. De unde vine lumina, care poate ucide cu strălucirea ei incendiară, și de unde vine lumina care aduce viața din nou, zămisliind-o în celulele procreative?

Un fotograf măiastru, întrecându-se pe sine în răbdare, atenție și meșteșug, a surprins, într-un luminis de pădure, un pui de urs sărind pe o pajistă cu flori. A nemurit săritura ursulețului într-o poză devenită, apoi, filă dintr-un calendar ilustrat. Era în mijlocul zilei, sub lumina blândă a dimineții. Ursulețul descoperise, singur, o floare. În mijlocul unui lan de flori, toate aidoma cu cea care îi plăcuse. Ridicat pe lăbuțele din spate, puiul fusese atras însă, dacă te uitai mai bine, nu de floarea roșie și, probabil, îmbietor aromată, de sub ochii lui, ci de altceva. Surprins de saltul brusc al ursulețului, imortalizat de maestrul fotograf într-un mic zbor cu lăbuțele întinse, de parcă ar fi vrut să apuce ceva, un fluturaș galben își ia zborul de pe floare. Prea mult și mult prea departe pentru un pușor nedeprins cu surprizele altor necuvântătoare, fie și cu mult mai mici ca el. Nici pajistea cu flori, nici săritura nedibace a ursulețului, ajuns în neobișnuita poziție bipedă, nici chiar vesela plecare a fluturașului de pe floare nu îți retine totuși privirea atintită pe poză. Este altceva. Ochii ursulețului parcă îi spun fluturașului: „De ce-ai plecat?

Așteaptă-mă! Unde te duci?” În lumina privirii mirate a unuia către celălalt stă o fărâșă din miracolul suprauman al creației universale.

Lumina bucuriei vieții care ni s-a dat. Lumină din lumina creatorului vieții, răsfântă peste creație, prin mica ei clipă de fericire. Umană, terestră, intensă. Lumina de Dincolo, revărsată peste lumina de aici. Împărtășită oamenilor și celorlalte ființe ale universalei creații, Lumina în lume zdrobește întunericul eternei neființe.

O spune, pe ritmuri latinești simple, readuse la viață, primul din *Imnurile fiecărei zile* (*Cathemerinon liber*) aparținând poetului latin creștin Aurelius Prudentius Clemens, discipolul din secolul al IV-lea, creștin, al clasicului Horatius: *Inde est, quod omnes credimus/ illo quietis tempore/ quo gallus exultans canit,/ Christum redisse ex inferis* („De-atunci, noi credem nesmintit/ că-n vremea-n care dormim toți,/ la ceas din zori, neprihănit,/ Christos a înviat din morți”); *Tunc mortis oppressus uigor,/ tunc lex subacta est tartari,/ tunc uis diei fortior/ noctem coegit cedere* („Atunci zdrobită moartea a fost,/ înfrântă legea iadului,/ a biruit al zilei rost/ gonind noaptea păcatului”); *Tu, Christe, somnum dissice,/ tu rumpe noctis uincola,/ tu solve peccatum uetus/ nouumque lumen ingere!* („Tu, Doamne, somnu-alungă-ne,/ tu sfarmă lanțul nopților,/ dezleagă-ne păcatele/ și-adu lumină tuturor!”).¹

Împărtășim, din Antichitatea greco-romană până astăzi, singura credință, cunoscută până acum în lume, care face din lumină temeiul ei ontologic („ființial”, cum spun teologii), dar și rațional și, nu în ultimul rând, adânc afectiv. Lumina, tăria și bucuria credinței. Și invers. O credință a luminii dătătoare de viață și tărie. O credință a bucuriei luminii.²

- Am citat din poemul inițial, intitulat *Hymnus ad galli cantum*, „Imn la cântatul cocoșului”, strofele 17, 18 și 25, vv. 65-72, 97-100, în traducere proprie.
- „Lumina este una dintre temele cele mai complexe și profunde ale teologiei și spiritualității ortodoxe. /.../ În egală măsură, prin teologia și spiritualitatea sa, Biserica Ortodoxă dă mărturie despre Dumnezeu-Lumină, Iisus Hristos – Lumina lumii, lumina dumnezeiască, demnitatea creștinului de fiu al luminii, cunoașterea lui Dumnezeu în lumină, vederea luminii dumnezeiești și alte multe subiecte care au ca punct central lumina și sensurile multiple pe care aceasta le prezintă ca temă teologică. Cert este că mistică ortodoxă este prin excelență una a luminii” (pr. conf. univ. dr. Nicolae-Răzvan Stan, *INTRODUCERE: Lumina și semnificațiile ei în teologia și spiritualitatea ortodoxă*, în volumul „Lumina și semnificațiile ei în teologia și spiritualitatea ortodoxă”; pr. conf. univ. dr. Nicolae-Răzvan Stan, editor; volum tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului dr. Irineu, arhiepiscopul Craiovei și mitropolitul Olteniei; Craiova, Editura „Universitaria” și Editura „Mitropolia Olteniei”, 2020, pp. 11-21, aici 11 și 15).

În cadrul examenului de bacalaureat, la proba de limba și literatura română, năpăstuitului candidat i se cere la unul dintre puncte să scrie un text de factură argumentativă, cel mai adesea despre un concept/ o realitate interconectată cu un text la prima vedere. De obicei, există o discrepanță cu totul nefericită între cerința formulată pompos și lipsa de „orizont” a celui din bancă, cel care în multe cazuri se mulțumește să aplice mecanic o pseudostructură impusă fără prea multe explicații. Evident, argumentele mai degrabă lipsesc, în timp ce exemplele sunt neconcludente, dar... textul curge, doar-doar se vor aciuca câteva puncte importante din barem. „De nu ne-ar da să rezolvăm ceva de iubire! Poate ne dă despre calculatoare sau cu asociațiile care ajută...”, exclamase deunăzi cineva pe un post de televiziune! Cum să comentezi o asemenea dorință, formulată involuntar într-un registru tragicomic? Evident, ce pare simplu se dovedește într-un final mai degrabă complicat! Iar insul comun are până la urmă această intuiție ori cuviință de a se feri de tot ceea ce nu prea poate fi „rezolvat” în matricea propriilor reprezentări, de acele prezențe din viața sa ce nu pot fi prinse în ecuații. Iubirea rămâne, fără doar și poate, catalizatorul extrem al tuturor energiilor pe care le punem în joc. A scrie cu pricepere despre iubire echivalează cu un demers existențial, dar și cu o răsturnare a priorităților, poate chiar cu o resemantizare a sensurilor lumii, întrucât o asemenea postură îl apropie pe cunoscător de condiția magic-arhetipală a începuturilor. Mai mult, a scrie despre iubire presupune fără doar și poate să părăsești contingentul pentru a-l reevalua dintre valorile nepieritoare. Cumva paradoxal, într-un *acici* care l-a găzduit cândva pe Eminescu, omul pare să fugă din calea iubirii, înțelegând că orice „corolă de lumină” își are prețul ei. Lipsit de răbdare, de un sens corect orientat, lipsit de altruism dar infestat de gândul că trebuie să câștige orice și oricum, insul

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Despre nimicurile cu adevărat importante

prezentului alege să rămână... docil, marcat de politicile consumeriste ce vor fi început în postmodernism ori mai înainte de acesta.

Poate nu am dreptate, trăiesc însă în ultimul timp cu sentimentul (nu o zic pentru întâia oară!) că trăirea adevărată în sens duhovnicesc, dimpreună cu iubirea coboară către catacombe, au devenit moduri de a fi în contra post-adevărului și a tuturor acțiunilor asumate politic-economic-social de (toate!) instituțiile statului. Dar nu vreau să fiu înțeles greșit: nu atenționez asupra dispariției (de tip apocaliptic-cinematic) celui mai profund sentiment – asta rămâne în grija filozofiei moderne, cea care a decretat, cumva irevocabil, dinspre preaplinul propriilor neputințe: „Gott ist tot” („teozofii” momentului – a se citi „noua stângă” – îmi vor reproșa că stabilesc egalități între Dumnezeu și iubire). Dimpotrivă, cred în forța Cuvântului și implicit în forța iubirii, într-o cale unică de a așeza sub semnul împăcării energiile prezentului cu singurele valori reale ale existenței noastre. Cum se va întâmpla? Sub semnul Armagedonului sau printr-o re-venire la aceeași Antichitate?

M-a bucurat apariția unui nou volum semnat de Dan Petrușcă, un excurs cultural care are menirea de a ne familiariza cu fețele sentimentului de iubire, fără a împinge artificial cercetarea către o hermeneutică autosuficientă. Așadar, apare în 2021 la Editura „Limes” o echilibrată relectură a alterităților iubirii, aducând într-același loc posibi-

lități de cercetare diferite, dinspre domenii diferite. „Despre iubire și alte nimicuri” cuprinde inter-dialogat o serie de articole ce au fost publicate în reviste de „prim eșalon”, printre care „Ateneu”, „Vitrăliu”, „Dilema veche”, „Banchetul”, „Convorbiri literare”. Deși prezentate inițial separat, fără vreo regie ori vreun plan care să anunțe de timpuriu volumul de față, iată că acum, cele înspre treizeci de intervenții dau formă rotundă unui discurs interesat de tema-umbrelă a iubirii; chiar dacă autorul nu are pretenții de exhaustivitate, bogăția informațiilor, orizonturile culturale deschise, poate mai ales știința de a le așeza în perechi conjuncte, sesizând relații de determinare, vor recomanda prezentul volum drept o unealtă obligatorie pentru orice demers viitor, fie acesta chiar din zona cercetărilor universitare.

Dan Petrușcă pleacă de la constatarea că omul, chiar confundând iubirea cu dorința sexuală, și-a dorit încă din zorii civilizației să înțeleagă acest ceva atât de unic, această realitate care schimbă destine și multiplică experiențe. Înțelegem în linia lui La Rochefoucauld că iubirea nu e nativă, ci mai degrabă se dezvoltă în social: „Există oameni care nu s-ar fi îndrăgostit niciodată dacă nu ar fi auzit vorbindu-se despre dragoste”. În completare, peste timp, Ortega Y Gasset afirma, în prefața la „Colierul porumbitei”, a celebrului arab andaluz Ibn Hazm: „Iubirea este o instituție, o invenție și o disciplină omească, nu o rudă a digestiei”. Dar sigur, poate mai abilitate toate considerațiile ar trebui să plece de la „Banchetul” lui Platon, unde Socrate recunoaște în fața prietenilor că tot ce știe despre Eros învățase de la Diotima din Mantinea, atenționând totuși că iubirea ar trebui înțeleasă drept aspirația omului către frumos. Autorul glisează între vechi și modern, îi aduce la masa dialogului pe cei din Antichitate, așezându-i în imediata apropiere a teoriilor formulate de noua filozofie a amorului fără granițe. Într-adevăr, suntem de acord: „Cartea aceasta poate fi citită de oriunde ai deschide-o”, întrucât reperiile pe care mizează compun realitatea unui panopticum. Interesant este și faptul că Dan Petrușcă are până la capăt știința de a nu părăsi autenticul, în sensul că nu își dorește să cosmetizeze excesiv; ici-colo, putem să-l descoperim co-participativ în

spatele unor realități istorice. Accentuez pentru încă o dată: Dan Petrușcă nu-și dorește obiectivitatea absolută, fiind conștient că realitatea unei asemenea prezențe nu poate fi nicicum „rezolvată”. Ba chiar aș considera că există o oarece voluptate în „evaluarea” unor poziții teoretice, semnatarul rândurilor locuind în iubire și fiind conștient că orice taină ucisă e o piedică în planul divin al existenței noastre. Astfel, îl simțim pe autor dând dreptate mai degrabă tradiției ori principiilor (până la un punct) conservatoare în marea luptă cu nonsensurile omului recent, chiar dacă rămâne cumva prea mult în siajul ideilor unui Michel Onfray, Bruckner ori Finkelkraut. Apoi, autorul e mai aproape de bucuria cuvintelor Sfântului Apostol Pavel ori de ineditul „Cântării Cântărilor” – în care întrevăde, printre altele, singura poveste despre o dragoste fericită. A vorbi despre iubire presupune implicit a te referi la Sfânta Treime (autorul pleacă de la Saharov; personal aș fi mers „pe mâna” unui volum de Dumitru Stăniloae ce a „făcut carieră” – „Sfânta Treime sau la început a fost iubirea”), la mitul androgenului ori la cel al lui Oedip. Defocalizând, constatăm că putem privi în mythos, pentru a coborî ulterior în narativ, inventariind legende și întâmplări miraculoase. Cu totul deosebit capitolul ce construiește plecând de la un principiu ce mi-a amintit de Dostoievski – „Despre fericirea de a suferi”. Iarși, poate un plus pentru tripticul dedicat receptării „blasfemiilor” de-a lungul istoriei omenirii, plecând din Antichitate, străbătând Evul Mediu, pentru a ajunge în contemporaneitate, un prezent care în era digitală știe mai degrabă să comunice cu vidul, cu inautenticul, cu lipsa de sens, asta întrucât era computerului presupune atrofierea comportamentului romantic, iar pe de altă parte, augmentarea narcisismului (ce va duce spre individualism). În fapt, același prezent inventariază un feminism ce își aduce prejudicii sie însuși, presupune apetența bolnăvicioasă a occidentalilor pentru orgasm și terapia prin sex, înseamnă atacul nonșalant asupra ideii de autoritate și mai ales anularea oricărui interes în raport cu actul de educație. Școala rămâne în mijlocul societății, dar cu statutul unei fantome care aprobă mecanic noile orientări, noile fetișuri. Altfel, dincolo de toate aceste medieri, și mai ales conștient de faptul că nu este nici pe departe „doar testosteron și foliculină”, autorul cărții așază la final câteva declarații de iubire, pagini dedicate lui Iacob Florea, Norei Iuga, Mihai Chiuraru, Dany și Gheorghe Zărnescu.

Chiar dacă în mod evident apariția volumului de față m-a bucurat, nu m-a surprins cu totul, deoarece și cu alte prilejuri mi l-am imaginat pe Dan Petrușcă drept invitat de același rang la masa „Craior de Curtea Veche”, un boem prin insidioasele răstălmăciri ale sentimentului de iubire – mod de a fi perfect lizibil grație poemelor sale. Totuși, cum spune englezul, „Despre iubire și alte nimicuri” e un must have, o referință de primă poziție în orice bibliografie atent „tocmită”.

„Întâlnirile de la Viișoara”

Prin strădania a doi amfitrioni harnici, pasionați și dedicați trup și suflet literaturii (am numit aici pe poeții Ioan Ouatu și Victor Munteanu), în comuna Viișoara, localitate situată în arealul comunei Alexandru cel Bun, în imediata apropiere a municipiului Piatra-Neamț, s-a desfășurat în perioada 13-16 mai 2021 prima ediție a „Întâlnirilor de la Viișoara”. Colocviile de literatură, reușite, au beneficiat de un program de activități dens, la care și-au dat concursul Liceul Particular Nr. 1 „Aurora Ouatu” și Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov”. Parteneri au fost Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” P.-Neamț, Asociația Culturală „Familia Lecca”, Uniunea Scriitorilor din România – filiala Bacău, Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România – filiala romașcană „Filip Brunea-Fox” și Societatea Culturală „Clepsydra” Roman. Presa a fost reprezentată de „Viața băcăuană”, „Deșteptarea”, „Actualitatea literară”, „Plumb”, „Mișcarea literară”, „13 Plus”, „Creator”, „Asachi”, „Claviaturi”, „Moldova literară” ș.a.

Printre oaspeți s-au aflat: Petronela Apopei (Gheorgheni), Paul și Simona Aretzu (Caracal), Cezar-Iulian Armașu (București), Maria Bacău (București), Mihai Botez (Piatra-

Neamț), Ecaterina Petrescu-Botoncea (Târgoviște), Dumitru Brăneanu (Bacău), Aristotel Bunescu (Sighișoara), Theodor-George Calcan (Bacău), Tudor-George Calotescu (Pantelimon, Ilfov), Ioana Cârneanu (București), Cristina-Emanuela Dascălu (Târgu-Neamț), Mariana-Gabriela Dascălu (Roman), Petru Done (Bacău), George și Iridenta Echim (Brașov), Armanda Filipine (Brăila), Maria Gheorghiu (București), Margarita Gherghel (Baia Mare), Ion Grigore (Bacău), Mihai Hanganu (P.-Neamț), Caliochia Hodoroagea (Iași), Adrian Horodnic (Bacău), Alexandru-Nelu Hudici (Bacău), Dan-Dumitru Iacob (P.-Neamț), Petre Isachi (Bacău), Dumitru Lecca (București), Adrian Lungu (Bacău), Emilian Marcu (Iași), Silvia Miler (Bacău), Mihaela Mereuță (P.-Neamț), Cecilia Moldovan (Bacău), Nicolae C. Muscalu (Rusenii, Borlești, Neamț), Emanuel Nazaretian (Roman), Olimpiu și Ionela Nușfelean (Bistrița), Elena Nistor (P.-Neamț), Vasile-George Puiu (Bacău), Cornel Paiu (Roman), Ileana-Liliana Ropotică (P.-Neamț), Ioan-Romeo Roșianu (Baia Mare), Constantin și Ecaterina Severin (Suceava), Isabela Stănescu (București), Lucian Strochi (P.-Neamț), Nicolae și Lidia Silade (Lugoj), Mihai și Felicia Știrbu (Roman), Trifon-Nicolae

Toma (Lugoj), Ioan Uleanu (Roman), Mihai Urzicar (București), Laura Vacaru (Comănești), Elisabeta Vartic-Cristea (Piatra-Neamț).

Colocviul „Valoare și nonvaloare în critica literară” a declanșat o polemică cordială, animată interesant de Nicolae C. Muscalu, care a punctat ironia și violența în limbajul publicistic. Un grup de elevi ai liceului-gazdă a susținut un recital de poezie din lirica poezilor prezenți. Semnăturile muzicale au aparținut Mariei Gheorghiu și lui Florin Tuțuianu (folk), sopranei Izabela Stănescu și tenorului Mihai Urzicar (de la Opera Română), acompaniați la pian de Raluca Ouatu.

Lansările de carte i-au adus în prim-plan pe Dumitru Lecca, Dan Iacob, Aristotel Bunescu, Petre Isachi, Constantin Severin, Ecaterina Petrescu-Botoncea, Sebastian Cătănoiu. Cecilia Moldovan a prezentat o antologie de teatru școlar. Un scurtmetraj privind începuturile creștinismului la Erevan (regia, Florin Kevorkian) a fost prezentat de Emanuel Nazaretian, care a vorbit și despre cei 150 de ani de la nașterea lui Garabet Ibrăileanu. Sub cupola Bibliotecii Județene „G. T. Kirileanu” au avut loc o gală de poezie și înmânarea premiilor Uniunii Scriitorilor din România, filiala Bacău și ale Asociației Culturale „Familia Lecca” (printre laureați, Petre Isachi, Paul Aretzu și Ovidiu Nuștelean).

Theodor-George CALCAN

dintr-o haltă părăsită

Cassian Maria SPIRIDON

sînt pregătite

ale tale aripi
– larg deschise în lumina
străjuită de-mpărțite cete
heruvimii cei cuprinși
în toată ființa
de penet în strălucire
și armatele de îngeri
cu învăpăiate săbii –

gata sunt
s-adune lumea
ce din ele să reverse
viețile nenumărate
spre întreaga bucurie
ce așteaptă
suflete împovărate
de cămășile de lut

te arăți acum pătrunsă
de săgețile iubirii
ce în cer
doar pentru noi sînt pregătite

conexiuni

Ștefan RADU

Cuvinte care ucid

Pe neobservate, *presa de informare* aproape a dispărut, lăsând locul unei *prese de opinie* adeseori neargumentate. Este un fel de furie partizană ce alimentează nevoia unora de a da sentințe. Media, în bună parte, eșuează pe zi ce trece într-un fel de militantism (bănuț a fi) lucrativ, care nu mai ține seama de deontologie, de profesionalism și mai ales de morală. Există jurnaliști (și instituții media care îi găzduiesc) care și-au făcut un obicei din a arunca „pe piață” zvonuri, bănuții și „sugestii” otrăvite, fără a produce și probe pentru asemenea aserțiuni. Din zece cuvinte bine ticluite ei distrug viața, cariera sau credibilitatea unui om. Încep fraza cu *probabil* (pentru a se acoperi juridic) și continuă cu *X are ceva de ascuns*. Degeaba, mai apoi, vine „subiectul” cu dovezi care infirmă acuzația. Jurnalistul vituperant, cu imagine de mare luptător progresist, ignoră (din motive doar de el știute) realitatea. „Calomniati, calomniati, ceva tot va rămâne!” spunea Don Basilio, personajul lui Pierre Beaumarchais din „Bărbierul din Sevilla”. Unii care n-au mai avut răbdarea de a vedea finalul cunoscutei opere comice și-au făcut un modus vivendi din această perfidă expresie.

N-aș fi scris despre aceste lucruri dacă recent n-aș fi urmărit disputa declanșată de Ioan T. Morar care pe blogul său prezintă cazul diplomatului Lilian Zamfiroiu (<http://blog.itmorar.ro/incaun-punct-pei-presa-ceausista-si-presa-urechista/>), acuzat de media „combativă” că ar fi colaborat cu Securitatea. Oricâte acte oficiale, parafate și verificate a adus ambasadorul în cauză (<http://www.cnsas.ro/documente/mentineri/Zamfiroiu%20Lilian.pdf>) pentru a demonstra că nu există vreun dosar la CNSAS pe numele său, cei care au lansat acuzațiile și-au recunoscut doar parțial vina (<https://newsweek.ro/politica/propus-ambasador-lilian-zamfiroiu-neaga-colaborarea-cu-securitatea-cnsas-confirma-ca-n-are-dosar>). Parcă și auzi *argumentul*: „N-o fi colaborat, dar e din «sistem»! Altfel cum?!” În timp, cariera unui om care vreme de peste două decenii a reprezentat cu cinste și loialitate România în străinătate este pusă între paranteze de niște inși care nu reușesc să evadeze din grota propriilor frustrări și neputințe. Din păcate!...

Culegători nocturni

Livada respiră prin toți porii plantați
din lună, din soare, din stele,
uneori ramurile uscate îți zgârie ochii
mai întâi, n-au lumină,
n-au seva obrazului deplin.
Treci prin mulțimea crengilor înfipite
în pământul pe care îl mângâi,
îl privești adânc în ochii negri lipiți,
și el tresare ca un prunc în somn.
Se unesc lăstarii ca degetele mâinilor
și înfloresc în alte înfloriri de supunere mută.
Aduni fructele aproape stricate de țuică,
aduni fructele ce-ți fac cu ochiul în jos sau în sus,
aduni fructele și simți adierea feciorească
a dimineților,
arșița zilei și răcoarea bătrână a nopții,
și culegi fructele...
Aici ursoaica își aduce puii noaptea, la fructe,
la somnul fructelor întrerupt de hoți.
Ai reușit în ziua saltului mortal, n-ai reușit
în ziua saltului mortal,
rămâne ca odată să te apuci de plivit stele
sub ochii ocrotitori
ai fructelor ținute în poală de alte izvoare,
știute sau culese de copiii nocturni.

Mi-e frică de frig

Am văzut, peste noapte, toate ușile deschise:
frig ca o strângere de idei.
Printre ele alerga ceva nedefinit, și-mi plăcea
să-l urmăresc, gândindu-mă la jocul din copilărie
cu ghindele
stejarilor, neînțelese fructe,
ca niște minciuni agățate.

Baia luminii mă atrăgea, rămâneam
între ușile deschise,
înțelegeam distingând profilul de câine
al dorinței de-a rupe mai întâi lanțul, apoi drumul
cu un capăt de lanț după el, după mine.

Curg roiuri de albine și muște,
se face frumos peste trupul meu,
lumina îmi alege drumul
și mă întorc în transă spre a închide toate ușile.

Mi-e frică de frig. Frigul e frica. Și privesc.

Podul și vinul pelin

Dimineața te-a trezit, te întrebi cine te-a trezit,
te lași păgubaș, că cercurile ce nu te-au strâns
în orele negre nu contează.

Nu te mai întreba, în aerul ce cântă în jurul tău,
îi vezi pe toți, și zâmbești ca-ntr-o zi
de sărbătoare a morților.

Ai ajuns, și-mi aduci la pod fructe și pâine,
vin de pelin,
și le arunci în apă după mișcări învățate, apoi
dimineața, trec pe sub pod, arunc pâinea
și vinul pelin
în apa ce fierbe de pești și de suflete –
așa e ritualul, se spune,
se spune și fac ritualul cum se spune.

Plec și privesc cum în urmă
podul se năruie și ia foc
în formă de mâini și ochi,
în apa unde se aruncă fructe și pâine și vin pelin.

Raiul desenat de mine

Căldura cerșește dreptul de a fi mai puternică
decât temperatura corpului,
cohorte de oameni își caută parcă părți din trup,

Mihai
PĂCURARU

părți din creier, părți în universul din jur
cu magazine, piețe,
abatoare și parcări.

Un spațiu mereu e pregătit pentru noi,
un spațiu aici sau dedesubt,
nu înțelegem cum ziua sau noaptea
cineva vine tiptil și ne astupă respirația și ochii
cu un clopot de sticlă frumos mănuit
și acceptăm, unii tăcuți, alții aprinzând
lămpi de spațiu.

Cădem ca muștele din roiul ce caută alte cadavre,
ce caută alte petale înroșite,
și ne mulțumim că am trăit,
cât am trăit, unde am trăit,
prietene cu aripi, desprins
din roiul desenat de mine,
copil fiind, când vedeam raiul dansând.

Incertitudine

L-am privit suspect, așa cum privesc o albină
ce zboară în jurul capului meu,
survol de dorință,
topită în ea, din voință prelungită
de mersul meu pe-un caldarâm înflorit.

L-am privit îngăduitor, cum privești
un copil încercând ridicarea unui obiect.

Am privit-o cu iubire, urmărind
cum se scutură măslinul de flori,
și umbra sa ciuruită în raze
așteaptă fructele.
Am privit-o cu durere și bucurie,
un amestec de dulce-amar în culori topite, unind
un capăt cu celălalt, cerc al marelui cerc.
L-am privit, am privit-o, și mereu îi privesc,
ochii rămânând deschiși fără somn și voință.
L-am privit, îi privesc
și nu știu să-i numesc nici acum.

Parabolă cu fructe

Pomii aceștia sunt pentru mine, ca să-i scriu
cu fructe, cu frunzi
strălucind pe temelii de gânduri,
când toți înțeleg unirea fulminantă
a brațelor leagăne de adormit pruncii.
Cauți pauza dintre ani, cum pasărea cuibul știut;
și ți-e frig, și întrebi de câte ori
ne este dată cărarea noaptea,
arătată printre lumânări, să-ți plimbi palma duios
peste pletele

aducătoare de întuneric.
Ochii se suprapun pe lumină și din lumină
ne naștem pe rând,
fructele se coc aproape toate în focul și ploaia
ce se lasă ca o pleoapă spre somn, pe un ochi
cu lumină, cu
un ochi pe fructele ca niște tineri țipând legați
de părinți.

Uneori vin hoții, uneori vin pietrele
aruncate lacom în fructe:
te sprijini de zid și numeri fructele
căzute, și numeri pauzele dintre anotimpuri,
și numeri până ce apa te ceartă și te iartă,
luându-te frumos spre adormire.

Oana
GOIA

I

M-am născut să fiu urlet din urletul tău, mamă

M-am născut într-o zi când Dumnezeu
răscolea lumea după un fir de urlet
era mama ce se ținea de burtă
și oasele îi trosneau și în Cer
sub pașii mei ce făceau calea înapoi
plecării din uter
tălpile mi se rugau împotriva ei
îmi băteam în cuie palmele de pereții de pântec,
M-am născut într-o zi când Dumnezeu își scotea
fir cu fir din buric
aveau culoare de ulei și placentă de Duh,
Le-a privit și le-a trecut prin cazna gurii
ca un corb ce ciugulea cuiele răstignirii în uter
M-am născut când Dumnezeu a înghițit
al șaptelea fir ca să mă poată mama împinge
să fiu din urlet urlet
Eu nu-s făcută, ci născută
dintr-un fir de Cer de buric și un țipăt
Nu știu cine a urlat mai tare în Trinitate, mama
sau Dumnezeu, care s-a lepădat de mine întâi
De asta n-am ieșit cum trebuie, cu capul înainte,
am venit pe lume în genunchi
mă rugam de firele care l-au descusut
pe Dumnezeu și cu care au cusut-o pe mama
să nu mă lepede de Trinitate.

II

Frântul până la Dumnezeu

Mă plâng prin ceruri că am dus pe brațe atâta frânt,
atâta rupt de umbră
Morții eu îi duc la Dumnezeu
Tot urc, cobor și iar îi urc
Îi văd cum devin îngeri
își scutură aripile ca atunci când ninge pe pământ,
mă taie ca metalul fiecare fulg
Mă plâng prin cer că sufletu-mi
nici splină nu mai are,
că nu mai pot să strâng talanți,
să pun de vămială în pumnii strânși
Mi-i greu și un Tatăl Nostru să mai spun
Duhul obosit în Cel Sfânt Drum
Sunt un dricar ce plânge în cer și pe pământ
că-n biserici
nu se vând
lumini de drum
Schelălăi ca un câine bătrân ce merge șchiopătând
în cimitirul Celui de Sus
Că trupul meu e un dric de duh plâpând
de atâta plâns nici bănele de cer nu mă mai țin
e prea mult frânt și rupt de umbră pe pământ
Mă duc,
mă strâng în pântecul lui Dumnezeu
și apoi o iau de la început,
nu crucea dric, ci o herghelie de fluturi
și baloane de săpun
și o să rămân mereu mică, neștiind că un fluture
are o zi pe pământ
și apoi e pus pe un dric ce merge șotâng-șotâng
Rămân mică
în pântecul lui Dumnezeu,
copil ce râde în fulgi și
visează în baloane de săpun.

III

Un alt Dumnezeu e în groapă cu mine

În mine a locuit un dumnezeu de hoți,
curve, ucigași, violatori de copii
i-am văzut pe toți cum mi-au profanat cimitirul
de păsări
scoteau leșurile, le despicau pieptul
și din măruntaie luau câte un zbor să și-l pună
în loc de mâini.
I-am văzut pe toți cum mi-au deflorat lumea
de fluturi
le-au dezînsuflețit trupul și culoarea din ei
și-au pus-o în orbul pupilelor,
vara a rămas goală-n orbite și zborul fără mâini
de rugă spre cer.
N-am mai putut,
am suduit în biserici de dumnezeul lor,
am spart altare și am scuipat cristoșii
puși cu capul în jos
În numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh,
cu trei dinți din față l-am răstignit pe dumnezeul lor,
am scos din belciuge păsările ciunge
și fluturii nevoiași,
le-am pus în loc de aripi câte o coastă de-a mea
În numele Lor, am făcut larmă și am reclădit
un Templu,
Apoi m-am așezat într-o groapă pătrată, 2/2,
gata de drumul plecării spre Apoi
dar păsările, cu aripi din coaste, îmi udau
cu Cântarea Cântării pământul sterp din pântec,
și fluturii, botezați în Templu Nou, îmi îmbujorau
inima cu Ana nenăscută ce-mi asudă
ca o Taină Sfântă din vrere până-n pântec.
Atunci
atunci, din pieptul meu gata de drum,
ieși un alt Dumnezeu
întăcut
mirosind a fluturi făcuți din oasele mele
și a păsări născute din pântecul meu plâpând
De atunci,
un alt Dumnezeu crește în groapă pătrată,
iar eu mă micșorez, asudând, zi de zi.

IV

Dumnezeu se uită la mine prin colposcop

Tavanul îmi coboară ca o mână de pământ
tot iadul se dezghioacă în mine
prin nări inspir moloz și praf de copilărie
Doamne, n-am înălțat nicicând un zmeu,
mai dă-mi o respirație să-l duc la cer.
Inspir,
inspir frica ce se înfrigurează-n mine
un aer sângerând bălțește în carnea-mi frivolă
ce frământă rugii sub un moloz de cameră roz
Mi se îngustează pereții și văd
arhangheli călărind rosinante îmi țin liturghii
iar Ana nenăscută lasă o lumânare la căpătâiul
pântecului meu,
își ia balonul copilăriei și-mi cântă,
să mi se facă somn și albul ca de pace
Mă strâng, Doamne, mă strâng în eșantioane
de frică – Îi strig,
și El se uită în mine prin colposcop
apoi se întrupează-n Pilat și se spală pe mâini
cu măsura zilelor mele

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Vremuri grele pentru idoli

Foarte recent, la un colegiu universitar din Oxford, câțiva studenți au decis să dea jos de pe peretele sediului organizației lor sindicale un portret din tinerețe al reginei Elisabeta II, pe motiv că ea este „un simbol al istoriei coloniale recente” ce poate crea disconfort. Portretul fusese agățat acolo tot de studenți, cu câțiva ani în urmă. Lucrurile s-au întâmplat democratic, după exprimarea votului tuturor: doi au fost împotriva, cinci s-a abținut, dar majoritatea (adică ceilalți zece) au fost pentru.

Bine, vom zice, și de ce ne interesează ce fac în timpul lor liber câțiva studenți cu mințile înfierbântate, fie ei și de la Oxford? La urma urmei, au dreptul la opinie și libertate de gândire. Însăși președinta colegiului din care fac ei parte și-a construit discursul de apărare în fața presei marșând pe această idee. Alte voci au încercat să minimalizeze situația, vorbind despre dorința unor puști de douăzeci de ani de a atrage atenția. (În trecut fie spus, cel care a luat această inițiativă este cetățean american, în prezent masterand și lector de informatică la Oxford, absolvent de Stanford, fiu al unui avocat foarte bogat și influent din Washington.)

Întâmplarea a ajuns în presă și în atenția întregii lumi cu o rapiditate uimitoare. Este posibil, după cum speculează unii, să fie o manevră a conservatorilor, care nu ratează nici cel mai mic amănunt pe care l-ar putea folosi pentru compromiterea republicanilor, prin evidențierea „lipsei de patriotism” a acestora din urmă. Pe de altă parte, nu e de mirare: regina Angliei și tot ce se întâmplă cu ea și în jurul ei sunt subiecte de prim interes oriunde pe mapamond. Totuși, faptul în sine că niște studenți au dat jos un tablou (fie el și al reginei) de pe peretele unui sediu de sindicat este el cu adevărat relevant? Ascunde teribilismul acestui gest ceva mai mult decât fronda specifică vârstei? Ne spune asta ceva despre soarta monarhiei britanice?

Acum vreo 90 de ani, Virginia Woolf vedea regalitatea ca pe un „experiment de prăsiere a rasei umane de mare interes psihologic. O anume familie este segregată timp de secole; tratată cu o grijă demnă doar de caii de rasă; splendid îmbrăcată, hrănită și adăpostită; nefiresc stimulată în unele feluri, reprimată în altele; venerată, observată cu atenție, ținută închisă, asemenea leilor și tigrilor care stau după gratii în camere frumoase și pline de strălucire. Efectul psihologic asupra lor este, fără îndoială, profund; iar efectul asupra noastră este nu mai puțin remarcabil. Oamenii cu scaun la cap ce suntem, nu putem să ne scuturăm de superstiția că există ceva miraculos la oamenii aceștia închisi în cușca lor” (trad. mea, E. C.). Toate acestea le scria Virginia Woolf în 1934, într-o recenzie la autobiografia recent publicată a reginei Maria a României.

The Story of My Life by Queen Marie of Romania a încântat-o pe scriitoarea engleză prin reușitele sale stilistice, pe care le găsea incomparabile cu frazele poticnite ale bunicii autoarei, regina Victoria. Deși a ținut totuși să atragă atenția că un astfel de volum nu poate nici pe departe să stea alături de un Proust, Virginia Woolf a apreciat entuziast privirea proaspătă și viziunile umanizante ale reginei Maria, care demonstra astfel că „și oamenii de viță regală pot să scrie!” Scriind, pot deci să iasă din închisoarea lor și să cutreiere lumea, „liberi să rădă, să se certe, să spună ce vor, să fie ce sunt”. Odată cu ei, se pare, ieșim și noi din închisoare: „regalitatea nu mai e chiar atât de regală”. Dar aici apare o altă problemă, sesiza pertinent Virginia Woolf: „Cum mai putem să facem plecaciuni unor oameni care sunt exact ca noi?” Într-un viitor în care regii sau reginele aveau să fie scriitori de primă mână, stabilitatea Imperiului Britanic și a Palatului Buckingham va fi fost serios serios clătinată, concluziona romanciera engleză: „Cuvintele sunt lucruri periculoase, să nu uităm. O republică se poate naște dintr-un poem”.

Familia regală britanică nu este azi mai poetă decât era în urmă cu un secol. Este, în schimb, mult mai vulnerabilă. O dovedește faptul că niște studenți pot să trimită o vibrație atât de largă în lume doar coborând tabloul reginei de pe un perete. Asta ne spune mult despre cruzimea simplificatoare a unei ideologii și despre o mentalitate care nu mai vede nimic miraculos, sacru ori intangibil în regalitatea plină de privilegii a unui grup restrâns de oameni. O lume mai predispusă la nuanțele multiple ale poeziei ar fi putut, din contră, salva mai mult dintr-un trecut cu care știm din ce în ce mai puțin să conversăm.

Două zile în comunitatea teatrală din Suceava

La ieșirea din umbra perioadă a pandemiei, teatrul sucevean a venit în fața publicului cu un amplu, complex și variat program, prezentat între 15 și 23 mai, care a inclus spectacole pentru toate vârstele (copii, adolescenți, adulți): instalații, expoziții, spectacole de poezie, conferințe, dezbateri, lansări de carte, concerte, filme. Mai multe arte și-au dat întâlnire la *Zilele Teatrului „Matei Vișniec”*, spre bucuria iubitorilor lor, manifestarea suceveană, ajunsă la cea de-a cincea ediție, stând, anul acesta, sub genericul „Teatrul și comunitatea”. Foarte inspirat aleasă, după lunga izolare în care am stat cu toții, tema a fost pe larg dezbătută în suita de convorbiri realizate de criticul Călin Ciobotari (directorul Școlii Doctorale de Teatru Iași, parteneră de proiect), care a avut invitați la dialog personalități de primă mărime ale artei teatrale, din țară și din afara ei: George Banu, Matei Vișniec, Constantin Chiriac, Octavian Saiu, Petru Hadârcă, Ion Caramitru. Convorbirile, extrem de interesante și antrenante, pline de substanță, cu multă informație și puncte de vedere personale, de un subiectivism bine temperat, au putut fi urmărite, în fiecare zi, online pe Facebook.

Formula hibridă a Festivalului, cu spectacole pe scenă, în aer liber și online – au fost prezente, cu producțiile lor, teatre și asociații din Botoșani, Bacău, București, Iași, Reșița, Chișinău, Turda –, a fost cea mai potrivită în actualul context generat de pandemie, organizatorii evenimentului oferind publicului multe prilejuri de bucurie. Nu a lipsit nici componenta internațională, programul incluzând câteva spectacole de teatru filmate, în limbile franceză și engleză (cu subtitrare), care au completat fericit im-

ginea unor adevărate zile de sărbătoare, reușita echipei coordonate de directoarea Teatrului „Matei Vișniec”, poeta Carmen-Veronica Steiciuc, meritând aplauze.

Dintre spectacolele teatrului-gază, *Pisici* (spectacol-concert pus la cale de „Fără Zahăr”), *O caut cu lumânarea* (adaptare după „Ivan Turbincă”, de Ion Creangă, un one man show cu Răzvan Bănuț) și *Cântăreața cheală*, de Eugene Ionesco; doar pe ultimul l-am văzut live.

Cum se mai piaptănă astăzi Cântăreața cheală

Noua montare este semnată de actorul și regizorul Alex Bogdan, care citește textul într-o cheie personală, introducând două noi personaje (o fetiță și

un băiat, copiii familiei Smith), și schimbă finalul. Lectura sa este însă în spiritul acestei celebre antipiese despre existență ca o demolare, ca o fabulă a disoluției. O farsă metafizică, în care convenția, „așele albe” sunt la vedere și în care comicul, fiind intuiția absurdului, e mai disperat decât tragicul, exact așa cum îl vedea Ionesco. Dramaturgului nonconformist, impenitent *frondeur*, după cum îl știm, îi displace de fapt, în chip profund, clișeele de tip „incomunicabilitate”, „absurd” și „criză a limbajului”, el afirmând următoarele despre celebra lui piesă *Cântăreața cheală*: „Pentru mine nu era vorba nici de incomunicabilitate, nici de singurătate. Dimpotrivă. Sunt pentru singurătate. Se spune că teatrul meu este o plângere a omului solitar, care nu poate să comunice cu ceilalți. Cătuși de puțin. Se comunică cu ușurință. [...] Ce era pentru mine piesa aceasta? Era expresia insolitului, a existenței văzute ca un lucru absolut insolit”.

Iar acest insolit, această uimire de a exista, care duce la neliniște și angoasă, chiar la violență extremă, este o marcă a spectacolului sucevean în care, în final, focul va arde, purificator, totul. Din el se salvează doar cei doi copii ai familiei Smith (menajera și căpitanul de pompieri), neatinși de mortificarea celor două cupluri: Smith și Martin. Cuplul Smith este interpretat de Cătălin Ștefan Mândru și Clara Popadiuc. El este un *ins trapu*, pleșuv, închis în sine, posac, în care se ghicește o agresivitate ascunsă, bine sugerată de actor. Ea are o expresie chinu-

ită la început, de martiră a traiului casnic repetitiv, pentru ca frustrările acumulate timp îndelungat să iasă cu violență la iveală, mai apoi, actrița fiind excelentă în toate momentele spectacolului, extrem de versatilă, o adevărată revelație. Soții Martin, cei așteptați la cină, sunt și ei ciudați, neliniștiți, nesiguri, temători, parașutați parcă din neant, fiind expresiv conturați, cu nuanțe potrivite, de Cosmin Panaite și Delu Lucaci. În tot acest bizar balet al mecanicului placat pe viu, personajul aiurit, histrionic al menajerei Mary este ca o rafală de vânt, împropătând aerul stătut. Menajera devine complicea poznașilor copii, care se dedau la jocuri crude, cu tentă horror (apar astfel mascați la un moment dat) și ea este cea care-i dedică poezia „Focul” căpitanului de pompieri. O creionează dinamic, exact, punând culoare unde și cât trebuie, Diana Lazăr, în timp ce Pompierul este Răzvan Bănuț, care schițează un personaj original, care pare rătăcit în peisaj, buimac, cu o înfățișare mototolită și un aer candid.

„Cântăreața cheală” se joacă aproape de public, care este așezat pe gradene, în scenă. Scenograful spectacolului, Tudor Prodan, a creat un spațiu stratificat, în prim-plan fiind o sufragerie, în mijlocul căreia tronează o masă, cu veselă pe ea; fundalul este un perete-perdea, iar în încăperea sunt risipite multe obiecte mici: veioze, o mașină de pompieri jucărie, statuete, un joc de șah etc. Prin două deschizături, pe sub podea se poate circula, ceea ce vor face unele personaje, șturlubatica Mary în primul rând. Bizar, ciudat imobil, mare harababură! Iar al treilea element, spectaculos de-a dreptul, este tavanul care cade în final, acoperit cu pământ din care țâșnesc flori. Asta în timp ce, în spate, cele două cupluri se întrezăresc acoperite de perdeaua despre care am amintit, ca un grup trecut în neființă, mumificat.

Am înțeles acest final ca o ofensivă a viului și mai ales a Frumosului, ca formă de rezistență la nonsens, la absurd. Frumusețea care va salva lumea! Și prin asta mi-a plăcut

spectacolul (care are și muzică originală, inspirat creată de Mischa Blanos), atent gândit de Alex Bogdan. Cred însă că unele momente se dilată prea mult și ar fi putut fi mai strânse, spectacolul câștigând în concentrare și cursivitate, dar, în mare, *Cântăreața cheală* de la teatrul sucevean are o pieptănătură care o „prinde”, fiind apreciată de public.

Întâlnire cu Alexander Hausvater

Cunoscutul regizor Alexander Hausvater, care a semnat la teatrul sucevean, acum patru ani, un spectacol de excepție, de mare forță vizuală „Fernando Krapp mi-a scris această scrisoare”, de Tankred Dorst și Ursula Ehler, a revenit acum într-o altă ipostază, aceea de romancier, lansându-și nu mai puțin de patru cărți scrise în perioada pandemiei. Au apărut toate la Editura „Integral” și poartă următoarele titluri: *Penumbra*, *Aici, radio Eros*, *Dor Călător și Ludi*. Întâlnirea, moderată de prof. univ. dr. Brândușa-Elena Steiciuc, a fost un regal, la care au participat directorul Editurii „Integral”, Costel Postolache, actorii din distribuția spectacolului pe care l-am amintit, critici de teatru, public. A fost un adevărat eveniment, atractiv și cu multe momente emoționante, fiindcă, după prezentările făcute de criticii Călin Ciobotari și Doru Mareș, după intervențiile nuanțate ale Brândușei-Elena Steiciuc, actorii au citit fragmente din cărțile lansate și, mai cu seamă, au povestit, fiecare într-un fel cât se poate de personal, spontan, momente din timpul cât au lucrat la spectacolul cu *Fernando*. Atmosfera s-a încălzit astfel, fiindcă au fost mărturisiri pline de emoție și de haz, cel care a provocat acest spectacol al dezvăluirilor fiind chiar Alexander Hausvater, cu nedezișimțitul său simț ludic. Despre cărțile sale (care se citesc cu sufletul la gură, potrivit unor profesioniști ai lecturii), a vorbit și autorul, un artist plurivalent, de anvergură și profundzime, de expresie originală, pe care-l ascultă întotdeauna cu mare interes, pentru că are mereu de spus lucruri noi, inteligente, sensibile, pasionante, care nu te pot lăsa indiferent.

Carmen MIHALACHE

Laborator de arta actorului

Printre programele culturale ale Centrului de Cultură „George Apostu” din Bacău de natură pluridisciplinară, care îmbină artele spectacolului, artele vizuale, biblioteconomia, o bogată activitate editorială, dar și o intensă promovare a patrimoniului artistic local și național, se află și proiectul *Laboratorul de Arta actorului* (14-18 iunie 2021), coordonat de regizorul Victor-Ioan Frunză. Proiectul teatral face parte din Programul de Rezidențe Artistice „Albastru” și se desfășoară în cadrul Studioului de cercetare, inovare și practică teatrală (S.C.I.P.T.), care cuprinde workshopuri, laboratoare, mese rotunde ce însumează activitatea experimentală de studio.

Laboratorul de Arta actorului așază în prim-plan activitatea individului creator. Este sedimentat pe convingerea că prin intermediul Teatrului – incontestabil pilon de rezistență în educație, care scoate la iveală cel mai bine efectul „purificator” al artei – se poate contribui pozitiv la dezvoltarea societății. Proiectul cultural se adresează actorilor interesați de șansa de a-și dezvălui pluralitatea și totodată notele distinctive artistice reprezentând o oportunitate validă de instruire complementară pentru ceea ce formarea tradițională acoperă doar parțial. Deschide căi noi, alternative de interpretare a înțelesurilor care ajută la coordonarea gândului cu mișcarea, la construcția unui limbaj verbal și nonverbal, spre o mai bună înțelegere a sinelui și a celorlalți.

Au participat 11 actori, majoritatea fiind de la Teatrul Municipal „Bacovia”, instituție cu care Centrul are vechi și trainice relații de colaborare: Eliza-Noemi Judeu, Bianca Babașa, Vlad Nicolici, Tudor Hurmuz, Valentin Braniste, Ștefan Huluba, Bogdan Matei, Minodora Broscoi, Andreea Darie, Bogdan Buzdugan și Ecaterina Lupu.

Laboratorul de Arta actorului 2021 se constituie ca un „program pilot” pentru un viitor program cultural ce se va extinde pe o perioadă mai lungă, la care vor fi invitați să participe și să coordoneze viitoarele ediții personalități importante ale teatrului: regizori, scenografi, coregrafi, muzicieni din România și din lume.

Regizorul Victor-Ioan Frunză, unul dintre cei mai titrați directori de scenă români ai momentului, distins cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler (1 decembrie 2000) pentru realizări artistice remarcabile și pentru promovarea culturii, regizor cu o impresionantă experiență scenică atât în țară, cât și în străinătate, fost director general al Teatrului Național din Cluj-Napoca, a coordonat proiectul din această vară. Vom reveni cu noutăți. (A)

Lectura nu se mărginește la litera scrisă. De pildă, bunicul meu nu citea cărți. Avea numai patru clase. Dar se pricepea de minune la alfabetul cerului, al pământului, al vieții trăite în intermediul lor. Cu pomi, vie, ierburile ce-l munceau, hrăneau, bucurau, supărau, cu dobitoace ce-i animau uimitorul climat de „coabitare”. Ce-i drept, o lume rotundă căptușită de grija pe care n-ar fi corect tocmai acum să o uit.

Câteodată îl surprindeam „studiind” ziarul. Delicatesă de oraș, asemenea berii. Limba de lemn a epocii nu-l ajuta să-și dumirească gândul. Neîncrezător în vorbe prea mari să încapă adevărul, voia părerea culeasă din vorbele unor străini diferiți. Viața la țară, largimea gospodăriei, casa îmbrăcată în curți și grădini îl încurajau cumva să caute răspunsuri venite de departe. Acolo, fie și numai zgomotul unei mașini solitare pe drumul prăfuit al satului deștepta ispita orașului neașteptat.

La anii senectuții, când l-am prins eu, majoritatea interlocutorilor ce i se nimereau în bățatură îl tratau cu un respect între timp devenit excesiv. În schimb, pentru el șofer înseamnă om învățat. Deși ratează înțelegerea timpului nostru, atitudinea lui e azi încărcată de tâlc: circulația complicată, alertă, riscantă solicită oricărui șofer minte multă. Doar spre a se descurca în trafic. Nimic în plus. Amuzant, nu-i așa? Și flagrant nedemocratic, așa zice în timp ce evadează din atâta umor.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVCICU

Lectura cerului

Un curs de pedagogie mă învăța odinioară că maturitatea, inclusiv cea estetică, contribuie la înțelegerea mai profundă a artei. Poate și de aceea acum citesc cu alți ochi – altă minte – *Moromeții* lui Marin Preda. În timp am priceput că bunicul accentua considerația spre a desfereca poteca dialogului. De care avea nevoie ca de aer, apă, pâine sau vin. De aceea, când în ograda lui se nimerea un orășean, îl citea din și prin vorbe, ca să pătrundă unde anume se afla cu înțelesul lucrurilor. Dar și să găsească printre rânduri explicația disprețului uniform accentuat resimțit de satul, țărănul, agricultura și pământul cel de toate zilele. Așa cum evalua proviziile aduse de copii și nepoți, comparându-le prețul cu al grâului, porumbului, pâinii și vinului. Pentru a rămâne tot nedumerit.

Pe măsură ce scriu mi-e clar cum privea cerul tălmăcind semne. Nimic estetic în căutură, precum la *Norii* lui Petru Creția sau *Oceanul întors* de Radu Petrescu. Doar tehnică

simplă făurită în absolutul rutinei, al repetării neobosite, nesatistite, fără jena lipsei de nou, de evoluție ori progres. Experiența pură ce face omul obișnuit stăpân pe situație.

Ce-i drept, cine ar avea curaj să declare că a trăit două zile identice cu cerul la fel? Lectura văzduhului cum o făcea bunicul meu era însetată de ploaie. Nimic mai important în căutarea lui. De la el păstrez amintirea viscerală a voluptății norilor eliberându-și seva. Contrar simțului citadin destul de comun, mă simt mai bine printre stropi decât în arșița verii.

Totodată, am moștenit de la bătrân dorința de a citi ființe și lucruri, ca pe altfel de cărți. Adevărat meșteșug la care mai am destul de lucrat. Dar lecția lui primordială, lectura cerului, am deslușit-o cu adevărat abia de curând. Când am reînșământat iarba în minusculele mele grădini. Și am primit recomandarea s-o ud zilnic, de nu plouă. Acela a fost momentul când am început să privesc la cer întocmai ca el.

Singura îndeletnicire vag asemănătoare fusese până atunci contemplarea uluitoarelor peisaje celeste de la geamul mansardei ori pe Facebook. Deși ecranul obsesiv iscodit ne împiedică adesea să găsim esențialul timp al ridicării privirii spre boltă. Țintă dificilă ce antrenează aptitudinea paradoxalei întâlniri dintre concret și abstract.

Norul e obstacol esențial în calea luminii. Fără de care am prinde mai greu frumusețea văzduhului. Durerea fină a ochiului confruntat cu rătăcirea transparentei, izvor de cromatice atât de diverse, până la sângeriul ce pătrunde privirea către suflet.

Mereu am avut senzația că pictorii se păzesc a reține pe pânză prea mult din minunile lăsate de Altcineva pe cer. Din respect, modestie sau invidie bine temperată. Ori din frica de kitsch. Cred că, în pictură, cerul nu are voie a fi decât personaj. Niciodată decor integral și atotsuficient. Bine și așa, de-

putem citi orișicând. Precum Grigore Ilisei în romanul *Dincolo și dincoace de linii* („Junimea”, 2018), deschis de o magnifică reflexie a apusului pe felia de cer dedicată miezului zilei. Simbolic palimpsest, fiindcă *Palimpseste regăsite* e chiar titlul seriei românești încheiate de acest al treilea volum. (Primele două, reeditate acum: *Pasaj de rațe sălbatice* – cartea întâi și *Între linii* – cartea a doua.) Scriitorul ieșean pornește lectura unui supradocument celest, lăsat moștenire de un pictor fiicei sale artiste deodată cu poveștile din care se țese forța amintirii. Zestrea înțelegerii unei lumi mai presus de voința noastră, ce testează periodic rezistența la rău.

În marile orașe, cerul e adesea un lux greu accesibil. Scump la privire și buzunar. Astfel încât să te întrebi cât de greu se trăiește fără cer?! Cât de pustie viața și fără sens?! Cel mult jumătatea de boltă definește altcumva superlativul vieții citadine. Altă jumătate de adevăr. Zgârcenia perspectivei lasă senzația pierderii iremediabile. Agravată de dureroasa îndepărtare a copiilor noștri de natură.

Oricum, peisajele efemere zugrăvite pe cer mi-au sprijinit rezistența pe timpul reclusiunii impuse în 2020. Ajutor temeinic de lăsat moștenire fiicei mele!

Membru a două uniuni de creație, mai precis al Uniunii Scriitorilor, cât și al Uniunii Ziariștilor Profesioniști, Dorin N. Uritescu este mai degrabă cunoscut filologilor și universitarilor, în general celor a căror activitate este interesată nemediat de fenomenele vieții limbii române contemporane. Poate greșesc, am însă convingerea că se cunoaște prea puțin din universul său fictiv-real, din apetența sa pentru un ludic burlesc, plin de energie; rândurile de față nu echivalează nici cu un portret, nici cu o analiză pe text, ci constituie un semnal firesc în fața unor ipostaze literare ce așteaptă să fie descoperite.

Deși nu face paradă de semnele de prețuire ce i s-au arătat de-a lungul anilor în domenii conexe, întreaga activitate a lui Dorin N. Uritescu a presupus/presupune efort continuu și poate o „știință” aparte de a așeza într-un firesc (rareori asumat de alții) cercetarea exactă cu disponibilitățile eliberatoare ale cuvântului. La sfârșitul lui decembrie 2020, Dorin N. Uritescu primea din partea UZPR Distincția „Pamfil Șeicaru” pentru prestigioasa contribuție adusă lingvisticii românești, de-a lungul unei cariere pedagogice însemnate, cât și pentru perseverența demersului profesional dedicat presei. Nu voi trece peste câteva succinte accente biografice: este absolvent al Facultății de Limba și Literatura Română în cadrul Universității București (promoția 1970) și al Facultății de Istorie-Filozofie la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași (promoția 1979). Doctor în filologie cu distincția *magna cum laude* în 2005 (Universitatea București), a publicat treizeci de volume ce cuprind cercetări sistematice în lexicologie, semantică, frazeologie, ortografie, dar și teoria literaturii, critică literară ori stilistică. Un posibil dosar nu va ocoli titluri precum „Aspecte ortografice controversate” (1986), „Cuvinte cu dificultate de scriere în limba română” (1992, în colab.), „Contradicții în exprimare” (2009),

Marius MANTA

Dorin N. Uritescu, aventurier pe Rio Costa

„Greșeli de exprimare” (2 volume, 1999-2000) etc. Capacitatea sa de a surprinde elemente de noutate în limba contemporană l-au recomandat pentru a fi trecut în *Micul dicționar enciclopedic* (Editura „Univers enciclopedic”, 2008). Nume de notorietate îi apreciază în chip deosebit activitatea, socotindu-l „un baron al analizei inovațiilor lexicale” (A. G. Secară). Rodica Lăzărescu evidențiază monografia dedicată antonomazei – lucrare unicat printre studiile de specialitate –, atenționând asupra capacității autorului de a îmbina „acribia științifică, rigurozitatea, teoria cu abordarea dintr-o perspectivă discursiv-lexicală”. Mult mai simplu, am putea fi de acord că acest statut de „bun filolog, ce descoperă sensuri noi” (Ion Dodu Bălan), și-ar putea găsi lesne o etichetă-corepondent în plan literar, spațiu unde Dorin N. Uritescu găsește noi căi de mediere a instanțelor și formulelor literare.

Mă voi opri, așadar, preț de câteva momente, la două volume pe care le văd completându-se, chiar dacă aparțin unor genuri diferite. Totuși, ambele par să fi izvorât dintr-un preaplin al copilăriei și adolescenței, rememorate, iată, acum, cu iscusință literară. Baladele volumului „Pe Rio Costa” (ce-i drept, eu am în față o a doua ediție – „RawexComs”, București) înfățișează poate chiar cinematic o grădină luxuriantă, a evenimentelor mereu într-o plină desfășurare; deopotrivă, un loc solar, în care vitregiile ori mofturile istoriei sunt descompuse prin atingeri doar aparent inofensive. Una peste alta, mai glumind mai rămânând serioși, regăsim în toată această atmosferă și năzdrăvăniile unui Nică ori Tom Sawyer, cât și semnificativa bucurie a unui erotism fudul. Dar toate acestea nu cad spre orgiastic, linia subțire către penibil nefiind niciodată trecută. Nu cred să mă aventurez prea mult dacă l-aș situa în preajma textelor lui Brumar ori, după un alt criteriu, a textelor lui Miron Radu Paraschivescu. Volumul e până la urmă o pseudo-saga a cuceririlor de altădată, nostalgiile fiind voit înecate într-o anecdotică a lucrurilor mărunte. Dinspre diafanul romantic al primelor întâlniri („Retrași liniștiți, în raiul grădinii,/ Ținându-le de umbră sălcile și arinii,/ Ea se oglindea în tremurătoarea undă./ Nu avea nimic, de ce, să ascundă,/ Învelită într-un borangic transparent,/ Dat la o parte pe alocuri de al văii curenți,/ Avea gene lungi, gratii grațioase ale ochilor,/ Să nu pătrundă

răul deochiurilor./ În sufletul ei îmbătat de iubire...” – „Floarea de noapte pe Rio Costa”), versul primește elemente narrative („Femei și alcool”), pentru ca ulterior să contrapuncteze realitățile istorice („Calvarul colectivizării”).

Tot sub forma unei invitații la lectură voi zăbovi și asupra „Firimiturilor literare” (aceeași editură, „RawexComs”), care oglindesc realități șugubețe din satul vinerenilor. Cumva aflate la granița dintre schiță/ moment și povestire, îmbrăcând uneori și forma reportajului, secvențele compun o naratio ce își câștigă consistența din chiar „mărunișurile anecdotice” ale vieții. Parcă desprinse de la „gazeta de perete”, episoadele înfățișate sunt verosimile și se leagă de un caraghioslăc inerent; caricaturalul e la el acasă, invitându-și cititorul vigilent să ia act de vanitatea lumii. Totuși, întoarse pe dos, textele capătă (așadar!) înțelesuri grave, ce trasează dramatic spectacolul fad al caracterelor umane. Aflăm, printre altele, de ce le zice vinerenilor cucii, cum ajunge privata să fie prevăzută cu... oglindă, cum grozăvia vieții te poate face într-o clipă din erou bandit, rosturile „tramvaiului” (fosa) lui Petrică ori ale „belitoarei” etc. Nu e iertat nimeni: în acest carusel cu josu'n'sus urcă (mai degrabă fără voie) și preotul, și învățătorul, și avutul, și săracul, femeia adulterină și donjuanul post-levantin. Dar toate cele înfățișate propun – de ce nu? – și o reevaluare a „locurilor comune” din istoria recentă, magma celor povestite conținând pentru un posibil proces de recuperare a umanului...

Dorin N. Uritescu trebuie citit cu mai multă atenție și în acest compartiment, înțelegând implicit că acrobațiile născute pot fi puncte-semnal ale unei existențe lucide.

Pe pictorul Ilie Boca l-am cunoscut în anul 1984, la Suceava, când i-am solicitat un interviu pentru ziarul „Zori noi”, Domnia Sa fiind în ipostaza de laureat al Marelui Premiu al *Voronețienei*, prețiosul, râvnitul premiu al valorosului festival. Am menționat momentul din două motive. Primul este că mi-ar fi plăcut să-i reîntâlnesc lucrarea cu care a cucerit acel premiu în expoziția de acum, celălalt motiv ținând de presupunerea noastră că trofeul *Voronețienei* a pus leac peste rana lipsei de interes a Sucevei pentru aducerea acasă în anul 1967 a lui Ilie Boca, originar din Botoșana Bucovinei, absolvent al prestigiosului Institut de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” București. O lipsă de interes tot mai condamnată pe măsură ce personalitatea artistului se dovedea din ce în ce mai benefică pentru Bacăul cultural, acolo unde a atras artiști plastici de talent, a edificat o puternică filială a Uniunii Artiștilor Plastici, a organizat tabere de creație la Berzunți, Letea, Tescani, studii universitare de profil, cel mai durabil pod peste Prut – „Saloanele Moldovei”. Cum viziunea, energia sa organizatorică s-au îngemănat permanent cu un talent puternic, creator al unui univers plastic profund original, a creat și o școală, din rândul *bochiștilor* săi crescând nu puțini artiști, cu personalități distincte.

În anul 2009, sub auspiciile Organizației Bacău a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, condusă la acea vreme de Emilian Drehuță (cărui îi păstrăm o frumoasă amintire), a apărut un album de fotografii din Bucovina, „Rădăcini”, nu doar realizat cu implicarea lui Ilie Boca, dar populat și cu oameni din Botoșana primei jumătăți a secolului trecut, în ținuta sărbătorească a costumului național (cum i se spunea portului popular în Bucovina), cu care familia se aduna cu gravitate, cu expresia răspunderii față de imaginea care o va nemuri în fața obiectivului fotografic. Chipurile acestor oameni din Botoșana natală, în cheie hieratică, vor străbate timpurile, privindu-ne, privindu-i pe cei care ne vor urma prin ferestrele palimpsestelor, panourilor, polipticelor, dipticelor pictorului Ilie Boca. Și nu numai oamenii. Îi vor însoți flori și arbori, vietăți obișnuite în gospodăria botoșăneană. Păsările, de pildă, dintr-o lucrare a începuturilor, „Parasca” (1958), vor pui la nesfârșit nu găini, nu pupeze, nu porumbei, ci cea care, deopotrivă însumându-le și nereproducându-le, este recunoscută ca pasărea lui Ilie Boca, urcată uneori înger la cer. „Indiferent ce voi picta, spunea artistul cu decenii în urmă, nu voi putea trece peste faptul că m-am născut într-un sat de lângă Suceava, cu numele de Botoșana”, iar pe culmea seniorială a vieții avea să-i povestească lui Carmen Mihalache – autoare, după „Magia amintirii”, a „Cărții cu Ilie Boca”, pe care, la vernisajul din 7 mai 2021 al personalei de la Suceava, criticul de artă Oliv Mircea o considera „o capodoperă despre cum trebuie documentată viața unui artist”: „La Botoșana, tradițiile locului s-au împletit cu cele aduse de pribegi, de prin zona Ilvelor, în timp formându-se o trainică și frumoasă civilizație sătească, ale cărei orânduiele se păstrează și acum. Mă regăsesc în

Doina CERNICA

Pictorul Ilie Boca, profet în țara lui

această civilizație a locului meu de naștere, în tot ce am eu mai adânc întipărit în mine. Acolo sunt rădăcinile mele”. De altminteri, puternica legătură cu locul natal, cu Bucovina, vie în opera lui Ilie Boca, mândria pentru frumusețile sale, palpă și în documentul foto al invitației la Botoșana, la Voroneț a respectatului său profesor Alexandru Ciucurencu, împreună cu asistentul Vasile Grigore și câțiva colegi de la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București.

După refuzul mâinii întinse tânărului absolvent de către oficialitățile sucevene de atunci, refuz care l-a dus la Bacău, când poate Ilie Boca își va fi spus cu mâhnire că „nimeni nu-i profet în țara lui”, abia aproape două decenii mai târziu, vreme în care Ilie Boca impresionase deja Moldova și România culturală cu creațiile sale și cu neodihna sa fertilă în slujba artei, așa cum am spus, cam de la data Marelui Premiu al *Voronețienei*, încep recunoașterile celor de acasă, cu invitarea pictorului cu personale pe meleagurile noastre: în anul 1988 la Galeriile U.A.P. Suceava, în 1990 la Muzeul de Etnografie din Gura Humorului, în 1991 la Muzeul de Artă „Ion Irimescu” Fălticeni, în 2008 la Muzeul Național al Bucovinei și acum, în mai-iulie 2021, tot la Muzeul Național al Bucovinei. Mă refer, desigur, la invitațiile acceptate, posibile, toate la mare concurență cu cele venind din străinătate și din marile orașe din țară, pe fondul admirației în creștere a colegilor de breaslă și a iubitorilor de pictură bucovineni. Țin minte și acum regalul găzduit de Muzeul Național al Bucovinei în octombrie 2008, neîncăpător la ceasul vernisajului, onorat atunci nu numai de artist, ci și de soția sa, doamna Lica Boca, de rafinatul critic de artă Maria-Magdalena Crișan, de numeroși artiști plastici, unii veniți special pentru eveniment, ca Dany-Madlen Zărnescu, de la Bacău.

Firește, au fost și alte întâlniri în văzul lumii cu Ilie Boca în Bucovina sa: în anul 2004, când cu generozitatea care îl caracterizează a deschis expoziția-debut a lui Constantin Severin; în iunie 2006, când într-un amfiteatru al Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, tăcut, emoționat și mândru, a urmărit susținerea tezei de doctorat a fiicei, Ioana, deopotrivă chip luminos al picturii sale; apoi în anul 2009, când a expus pe simezele Muzeului Național al Bucovinei lucrările realizate, împreună cu ceilalți participanți în Tabăra de pictură de la Sucevița, organizată de această instituție, expoziție care a urcat și în nord, la Muzeul de Artă din Cernăuți, iar în verile 2013 și 2014, când a lucrat în taberele de creație de la Norvina – Straja, tabere susținute de farm. col. (r.) Gheorghe Juravle, un bucovinean de asemenea stabilit la Bacău.

Dar să ne reîntorcem la amiaza zilei de 7 mai 2021 din Săptămâna Luminată, ziua Izvorului Tămăduirii, la vernisajul personalei Ilie Boca. Știți cum se întâmplă: faptul că vezi pictura unor biserici precum cele ale mănăstirilor Voroneț, Humor, Moldovița și Sucevița pentru a doua sau a treia oară nu te „protejează” de simțământul respirației tăiate, pe care eu l-am trăit în 1994, la București, la Galeriile Calderon, când înainte de a o auzi la Suceava pe Maria-Magdalena Crișan, m-am simțit între pereții literalmente acoperiți de lucrările artistului ca înconjurată de frescele exterioare ale acestor biserici pliate în interior. Doar că în locul scenelor biblice, scene din calendarul gospodăriei rurale bucovinene, cu blândețea lor străveche trecută treptat în

fantastic: ici un porc-lup este gata să-și ia zborul din brațele gospodarului, dincolo o sirena având cap de fiară lunecă de pe genunchii unui sătean, ici o cheie de jucărie mecanică se învârtă într-o spinare umană, dincolo cuiva în fugă i-au apărut aripi de avion ș.a.m.d. L-am retrăit atunci, la vernisajul sucevean din 2008, și din nou acum, în aerul de mare sărbătoare generat de participanți, majoritar artiști plastici, și de importanța celor aflați în fața noastră: sculptorul Ion Mândrescu, prefectul Iulian Cimpoeșu, dr. Constantin-Emil Ursu, director general al Muzeului Național al Bucovinei, criticul de artă Oliv Mircea, curatorul expoziției și al catalogului (pe măsura expoziției, adică excelent) și Niculai Barbă, vicepreședinte al Consiliului Județean Suceava. Iar împreună cu noi toți, Ilie Boca la telefon. Bucuros și cu alese cuvinte de grațitudine pentru cei implicați în organizarea evenimentului, Consiliul Județean Suceava, cu proiectul *Paștele în Bucovina* (în cadrul căruia a fost deschisă expoziția) și Muzeul Național al Bucovinei. „Oriunde v-ați afla, povestiți despre Bucovina și o promovați... Oriunde v-ați afla, sunteți bucovinean și sunteți pentru Bucovina”, spune Niculai Barbă și dă citire hotărârii Consiliului Județean, prin care Ilie Boca este proclamat *Cetățean de onoare al județului Suceava*, „în baza referatului semnat de Gheorghe Flutur, președintele Consiliului”. La fel și sculptorul Ion Mândrescu, „dar azi e *Ziua Ilie Boca*”, spune Niculai Barbă, care speră înmânarea diplomelor doveditoare aievea, amândurora, într-o ceremonie organizată la Suceava, poate spre sfârșitul perioadei în care este deschisă expoziția. După aceea, Iulian Cimpoeșu își amintește cu plăcere că în urmă cu ani de zile, atunci în calitate de conservator, de om al Muzeului, s-a ocupat de o altă personală Ilie Boca. În continuare, conferențiază Oliv Mircea despre „Caracterul simbolic și experiența estetică a lumii lui Ilie Boca” – „nume propriu al artei românești”, „o prezență inconfundabilă în artele plastice românești contemporane”. Un discurs seducător, nedescurajat de sentimentul că despre pictura lui Ilie Boca s-a zis, s-a scris totul, ci susținut de convingerea că grație pictorului care permanent mai are ceva de spus, ceva nou de trăit și dăruit, la rândul lui criticul de artă – ceva nou de descoperit și povestit.

În încheiere, un gest de mișcătoare eleganță: dr. Constantin-Emil Ursu mulțumește pentru sprijinul acordat edificării *Sărbătorii Ilie Boca* soției artistului, doamnei Lica Boca, atât de rară la vedere, atât de intens, de solidar implicată în destinul strălucit al pictorului.

Privind unul dintre palimpsestele în care colajul îmi prilejuiește reîntâlnirea cu strămoșii, cu părinții din paginile „Rădăcinilor” închinată Botoșanei, îmi spun că pot fi mulțumiți: urmașul Ilie Boca a ajuns profet în țara lor, în țara lui. Apoi mă întorc cu gândul la un gând al Mariei-Magdalena Crișan: „Acesta pare a fi principiul după care Boca își construiește opera, având ca deviză «Să te întorci îmbogățit spre locul de unde vii»”. Și simt că privindu-i expoziția, această nouă biserică Ilie Boca împodobită cu fresce vechi întoarse spre lăuntru său, Bucovina se bucură ca o ființă vie, cu suflet și memorie.

Constantin ȚINTEANU

Gin & tonic

Se spune că primul gând e întotdeauna cel mai bun. Nu știu cine a stabilit acest lucru și poate nici nu este adevărat. Oricum, trebuie să începi de undeva în orice ți-ai propus; și cea mai banală activitate are un punct de plecare, un moment zero. Nu trebuie să-l rostiești ori să-l scrii, posibil chiar să rămână ascuns, împins pe furis înapoi de unde a venit, uitat la grămadă cu toate celelalte lăsate în urmă. Dar va fi ceva acolo: o aderență, încăpățănată excrescență, piatră la îndemână, pe care vei pași cu încredere în direcția dorită. Sau te vei retrage în tine însuși, refuzând orice legătură cu exteriorul, orice comunicare și, la fel ca Pontormo în vechime, ipohondru, vei trage scara după tine; blocat într-unul dintre centrele aceluia univers pe care îl detești, din care nu vrei să faci parte, refuzându-l cu obstinație, pretinzând mereu că nu ești acasă. Degeaba îți tapezezi pereții cu izolații de plută, îți pui dopuri în urechi, închizi dureros ochii într-o forțare cu scrâșnete; zgomotul de afară va pătrunde prin singura fereastră pe care nu poți să o controlezi. Ți s-a părut că ai auzit sau, și mai rău, „știi” că este acolo, nu poți fugi de tine însuși; nici la capătul cel îndepărtat măcar, chiar că nu ai scăpare. Fiecare își vede liniștit de ale lui, soarele răsare și apune la fel ca întotdeauna, frământările nu-ți dau pace, în timp ce sensibilitatea se luptă cu ceea ce ți s-a spus că e „bun”. Ce-i „bun” aproape întotdeauna e foarte rău, s-a dovedit. Cu toate acestea, fluturii tot acolo se îmbulzesc, înnebuniți să-și frigă aripile.

◦ Marius Crăiță-Mândră

„Trăirile noastre în timpuri noi”

Marius Crăiță-Mândră crede că de acum încolo nimic nu va mai fi ca înainte. Că de fapt, fără să ne dăm seama, totul s-a schimbat, că interiorul ne e altul, reacțiile sunt diferite. Starea prelungită de izolare, teama de celălalt, identificat cu boala însăși, restricțiile de tot

- Marius Crăiță-Mândră, „Trăirile noastre în timpuri noi/ Our feelings in new times”, Galeriei Karo, 7 mai – 18 mai 2021
- Ion Mihalache, „Portret și nud”, Galeriei Karo, 21 mai – 30 iunie 2021

felul, impuse în lunga perioadă de pandemie, au lăsat urme adânci, greu de cuantificat. Vremurile continuă să fie „interesante”, neabătut, aproape cu sadism, paranoia s-a insinuat încetul cu încetul adânc de tot, fără să mai știe cineva. Se văd însă din ce în ce mai limpede semnele, pe unde te aștepti mai puțin. Dar cum orice nor are și un contur de lumină, la fel vom găsi alinare în gesturile aparent fără importanță: îmbrățișarea copilului, momentele petrecute în sânul familiei, cititul dintr-o carte de suflet, chiar și savurarea clipelor în care nu faci nimic. Expoziția sa de la Galeriei „Karo” a ieșit oarecum din previzibila rutină. A fost unul dintre acele evenimente neplanificate, cu o pregătire de scurtă durată și situate în afara tiparelor obișnuite. De obicei artistul când se arată publicului o face într-un fel anume, aproape ca într-o piesă de teatru: fiecare amănunt scrutat cu atenție, nimic lăsat la voia întâmplării. Se înfățișează așa cum vrea să fie perceput. În general, dorința e de a fi pus într-o lumină favorabilă. Firește, sunt cazuri când miza e alta: provocarea, descumpănirea privitorului, scandalizarea lui chiar este tot ce contează. Nu intră în discuția noastră artiștii care defilează sub numeroasele stindarde ale corectitudinilor politice și alte ideologii; ei sunt doar propagandiști, arta le este doar un vehicul, chiar pretext pentru atingerea obiectivelor politice. Din perspectiva lor, viața în totalitatea ei nu e decât un imens câmp de luptă, iar dictonul *Cine nu e cu noi e împotriva noastră* nu a fost nicicând mai actual. În vremurile pe care le trăim, arta a coborât de pe pedestal. Nu de bunăvoie; a fost dată jos, izgonită din inimile și sufletele oamenilor de consumerismul care i-a uzurpat locul ce-i revenea de drept. Asaltul nimitor s-a produs în toate planurile posibile; brutal și fără milă.

Rezultatul se vede cu ochiul liber, deși nimeni nu vrea să recunoască, nici măcar față de sine însuși. O emisiune culturală de la o televiziune națională este exilată umilitor spre miezul nopții, ca și cum nu ar fi fost de ajuns, pasată apoi mai departe – joi, la prânz – pentru a face loc meciului de rugby. Singura de altfel dedicată artelor vizuale, unde capitala ia partea leului; provincia să mai aștepte, Moldova nici nu există. Să ne mirăm că oamenii nu mai intră în galerii, nu mai cumpără lucrări, artistul se descurcă și el cum poate?! Adică face compromisuri, cerșind fonduri de la stat, condiționate de obediență și afiliere la programe de indoctrinare... Co-boară ștacheta, meșterind lucruri frumusele cu nimic diferite de veioza de la Veneția sau de amorașul din târg de la Bruxelles, caută o altă meserie devenind pictor de duminică, lasă totul baltă, eventual și țara, fără să se mai uite în urmă. Sau, *Speranța* din cutia Pandorei, vorbim de artistul soldat, cel care luptă corp la corp în tranșee, până la capăt, fără să se plângă. Misiunea lui e una de credință, de început și

sfârșit, ca ultimă pavază în fața barbariei. Marius Crăiță-Mândră este unul dintre soldați. Aproape ca un ascet, învățat să se mulțumească întotdeauna cu foarte puțin, încăpățanat să supraviețuiască din picturile sale. În contextul prezentat, cu atât mai prețios apare comanditarul, cel care face o comandă, plătește artistul, pune roțile în mișcare. Patru picturi și nouă studii preparatorii, treisprezece în total, au umplut în chip miraculos întreg spațiul expozițional. Lor li s-au adăugat alte trei lucrări de dimensiuni mici, făcute ad-hoc, necesare pentru a închide cercul. De această dată figurativul a fost din nou la putere; artistul oscilează, cum bine știm, între hiperrealism și abstract cu ușurință, aproape fără efort. Nimeni nu a reușit încă să stabilească dincolo de orice îndoială ce e mai greu de realizat: asemănarea perfectă într-un cadru rigid, în care modelul dictează regulile jocului, sau atingerea limitelor imaginației, a ceea ce nu a văzut nimeni, totul pus de asemenea într-o formă la fel de convențională, supusă unor criterii estetice împământenite, de

◦ Ion Mihalache – Portret

la care nu putem să ne abatem fără a schimba cu totul paradigma? Discuția rămâne deschisă.

„Portret și Nud”

În urmă cu șapte ani, mai precis la 30 ianuarie 2014, prin expoziția sa de pictură, acuarelă și desen, Ion Mihalache inaugura Galeriei „Karo”. Fapt demn de menționat, deoarece acest aspect aproape îi conferă statutul de membru fondator al Galeriei. Evident, doar la nivel activ, el neimplicându-se în niciun fel, în afara participărilor ocazionale la expozițiile de grup, în activitatea de zi cu zi. Dacă atunci venea cu portret, nud, natură statică și peisaj, de data aceasta a optat pentru nud și portret. Cu un număr de 39 de lucrări, a ocupat cele două niveluri puse la dispoziție, mergând pe linia unor tonalități sobre, potolite, cu explozii de culoare în câteva puncte atent alese. Dacă ar fi fost posibil, ca experiment, mi-ar fi plăcut să aranjez în paralel patru expoziții, în patru săli identice. Sunt aproape sigur că ar fi fost patru expoziții complet diferite și nici nu e de mirare, deoarece Ion Mihalache acoperă o gamă extinsă de subiecte, tehnici, ipostaze. Și totuși, acolo unde excelează mai mult decât oriunde este în portretistică și nud. În unele de un expresionism clar, împlânzite pe alocuri de pensulația unei sensibilități aparte; în altele, la nudurile pe hârtie mai ales, curgerea melodioasă a siluetei senzuale te duce cu gândul la dansatoarele lui Rodin. Poate prea clasic pentru unii care uită, sau nu vor să vadă, că temele eterne vor fi mereu ceea ce sunt: eterne. Iar Ion Mihalache adaugă în această compoziție multă poezie, gingășie chiar, plus un ingredient special, numai al lui, greu de explicat și care e bine să nu fie tradus în cuvinte. Cuvinte care oricât de meșteșugit ar fi aranjate nu pot decât să fie palidă aluzie, copie ce nu ar fi capabilă să cuprindă mirosul vopselei, reflexia luminii de pe strălucirea petei de culoare, sunetul pașilor, răcoarea din spatele peretelui, gustul cafelei fierbinți, strângerea de mână, zâmbetul ochilor. Și peste toate acestea, doritul, puternicul aer de libertate, omniprezent, el șerpuiește ca un fir al Ariadnei pe formele voluptuoase atât de dragi lui, prin liniile aproape imponderabile ale desenului, în urmele ultime ale pensulei. În expoziția Ion Mihalache totul se conjugă la feminin, nu mai e loc de nimic altceva.

Închid așadar ușa după mine, extrăgându-mă cu grijă ca să nu perturb armonia, și închin în cinstea prietenilor care se știu nimic altceva decât un gin & tonic.

Dan PETRUȘĂ

Eminescu. Despre mit, literatură și altele

Înclin să cred că Mircea Eliade avea dreptate afirmând că literatura este „o fiică a mitologiei”. Din „Homo ludens” a lui Johan Huizinga am aflat cândva că mai toate activitățile umane au rădăcini mitice. Și chiar dacă mitul, trecut în literatură, se „degradează”, cum spune același Eliade în „Tratat de istorie a religiozității”, el nu-și pierde „nici structura, nici importanța”. Imaginația creatorului talentat de literatură îmbogățește adesea cu noi invariante paradigma mitică. Creația literară întemeiată pe mituri conține întotdeauna un spor de semnificație în raport cu mitul însuși, care e o „simplă” narațiune sacră. Vocea mitică, aceea care narează/ relatează un șir de întâmplări, numite „invariante”, nu vrea să spună, principial, mai mult decât spune. Undeva, în „Trilogia valorilor”, Lucian Blaga afirmă: „Gânditorul mitic nu va simți nevoia de a desfășura silogisme”. Și C. Levi-Strauss, în „Antropologie structurală”, susține că „locul mitului pe scara modurilor de exprimare lingvistică este la antipodul poeziei”. Asta înseamnă că *mitul nu este literatură*... Problematika sugerată de titlu este, orice s-ar spune, cu neputință de epuizat. Un lucru bun, de altfel, pentru că ne-a rămas și nouă, mereu, câte ceva de făcut.

Poezia și proza eminesciană sunt „incomode” pentru cititorul grăbit (ca să nu spun necultivat!), prin ecurile sau trimiterile culturale pe care le conțin. Și mai cred că sugestiile sau trimiterile culturale erau și au rămas un semn al modernismului, prin ceea ce azi se numește *intertextualitate*. Ironia, autoironia, cantonarea în cotidian, luarea în răspăr a aspectelor serioase sau grave ale lumii etc., toate fac parte, tacit sau explicit, din așa-zisa estetică a postmodernismului. Nu mă îndoiesc de faptul că Eminescu își dorea un cititor care să știe câte ceva... Însă ideile asimilate din lecturi de către poet n-au trecut „mecanic” în creația lui literară, ci s-au integrat mai tot timpul unei *viziuni*, amintind de felul în care „lucrau” scriitorii romantici... E greu de crezut că eu, care nu sunt nici istoric, nici critic literar, voi putea spune, în mai puține sau mai multe cuvinte, ceva care să „îmbunătățească” receptarea creației eminesciene. Și asta în măsura în care se spune că numai despre „Luceafărul” s-au scris mai multe pagini decât despre toată poezia românească la un loc.

Eminescu în școală

Unii dintre cei care critică învățământul românesc – pe bună dreptate, de altfel – susțin că poemele eminesciene din manualele școlare n-ar fi bine alese, fiindcă în studiul acestora se folosesc de multă vreme șabloane interpretative. Pentru mulți, Eminescu pare a fi demodat, deși adevărata problemă e în legătură cu lipsa interesului pentru lectura propriu-zisă, temeinică, într-o epocă în care „incultura pentru toți este o cucerire democratică asupra căreia e foarte greu de revenit”, cum cu tristețe spune Alain Finkielkraut undeva. În numărul de tristă amintire din 1998 al revistei „Dilema”, cunos-

cut multora, Nicolae Manolescu era unul dintre cei nemulțumiți de modul în care se face Eminescu în școală, deși, chiar în momentul acela, el era coordonatorul unor manuale alternative de limba română. Marele critic avea atât autoritatea, cât și știința să schimbe ceva. Dar n-a făcut-o nici atunci, nici mai târziu... Și spun acest lucru *fără ură și părtinire*, vorba unui istoric latin, mai ales că îmi amintesc momente în care citeam cu bucurie cărțile criticului, student fiind, cu creionul în mână. Pe lângă textele eminesciene studiate în școală în mod „tradițional”, precum „Epigonii”, „Scrisoarea I”, „Luceafărul”, „Glossă” etc., care sunt mai „grele” și „obosesc” pe elevi, sugerez că ar trebui poate să se insiste pe altele, cum sunt „Din Berlin la Postdam”, „Stau în cerdacul tău”, „Eu nu cred nici în lehova”... Ultimele, mai jucăuse, între care ar putea să fie multe altele, l-ar face oare pe Eminescu mai accesibil?...

Aminteam mai sus de intertextualitatea multor opere eminesciene, de aluziile sau trimiterile livrestice pe care poetul ni le propune în modul cel mai firesc. În poemul „Din Berlin la Postdam”, aflăm că poetul vrea să ia trenul, conform titlului, împreună cu o iubită a momentului, o nemțoaică, Milly, care are „ochi albaștri, buze roșii”. Apoi amintește de „tata Brahma”, de „tata Darwin”, în timp ce poetul și iubita se pregătesc să plece: „Și mă urc în tren cu grabă/ Cu o foame de balaur,/ Între dinți o pipă lungă./ Subsuori cu Schopenhauer./ Ș-acum șuieră mașina./ Fumul pipei lin miroasă./ Sticla Kümmel mă invită./ Milly-mi râde. – Ce-mi mai pasă!”... Ca elev, poți afla de la școală, din mers, fără să studiezi cu tot dinadinsul, cine sunt Brahma, Darwin, Schopenhauer, iar de pe internet poți afla despre băutura numită Kümmel. Numai să vrei... Apoi, la câtă pornografie este pe internet, poezii precum „Stau în cerdacul tău”, amintită mai sus (ori „Cântec de dezbrăcare”, a lui V. Voiculescu, integrat și el autorilor canonici), nu reprezintă un pericol pentru morala publică, mai ales că, în ce privește poezia de dragoste, „Cântarea cântărilor” poate fi recomandată în același context, chiar dacă aceasta din urmă a pătruns în *Vechiul Testament* grație interpretării alegorice a iahviștilor. Ochiul care privește în acele poeme este al unui esthet fascinat de frumusețea trupului iubitei, nu al unei femei oarecare, iar limbajul erotic aluziv are savoare...

Johan Huizinga, în „Amurgul Evului Mediu”, avea dreptate când afirma că „erotica directă” (poezia, arta pornografică) a cedat întotdeauna locul „eroticii indirecte”, fiindcă limbajul erotic aluziv este mult mai incitant decât cel neaoș, vulgar. Sugestia, în raport cu exprimarea directă, transfigurează tristețea, neîmplinirea acolo unde iubirea s-ar putea întâlni și

cu alte aspirații umane... Aproape la întâmplare, amintesc și de „Scrisoarea V”, unde, în primele versuri, poetul relatează în versuri memorabile mitul lui Samson și al Dalilei, sub vălul căruia ascunde și motivează accente misogine. Și asta pentru că *Biblia* reprezintă Autoritatea. Apoi, peste câteva zeci de versuri, aflăm că femeile, așa cum poetul ține să amintească, „Măgulite toate sunt/ De-a fi umbra frumuseții cei eterne pe pământ”. Un cititor atent – și care știe câte ceva – bagă de seamă că secvența face trimitere la Platon, pentru care singura realitate era aceea a ideilor situate într-o sferă a inteligibilului, dincolo de lumea noastră, și care sunt eterne, imuabile, perfecte. În schimb, lumea sensibilă, perisabilă, adică aceea percepută prin simțuri, conține „umbre” ale ideilor. Ironic, poetul ne spune că femeile sunt „măgulite” de a fi, în lumea sensibilă, umbra frumuseții absolute. Mai adaugă faptul că în versul eminescian amintit, articolul demonstrativ „cei”, conținând o singură silabă, este folosit în locul lui „ce[le]i”, păstrând astfel măsura și ritmul. Chiar dacă Paul Valéry afirma cândva – corect, de altfel – că poezia este *un limbaj în cadrul limbajului*, nu înseamnă că „poetul” e scutit de cunoașterea limbii în care scrie și că i se iartă orice licență poetică. Eminescu, spre deosebire de mulți poeți români contemporani (cu miile pe internet și nu numai!), știa desigur să facă acordul de caz, între „frumuseții”, substantiv în genitiv, și articolul demonstrativ „cei/ celei”. Malițios, voi spune că într-o meditație de ale sale, Eminescu îi atenționa atât pe contemporani, cât și pe cei ce vor urma că acela care nu știe să scrie corect în limba română n-ar trebui să îndrăznească să se apropie de tărâmul poeziei...

Mit, literatură, filozofie

Aș vrea, în rândurile care urmează, să ajung la elementele de „cosmogonie” din „Scrisoarea I” și „Rugăciunea unui dac”, poeme

care au ca sursă, după cum mai toată lumea știe, „Imnul Creațiunii” din „Rig-Veda”, X, 129. Când, mai demult, am scris despre „Banchetul” lui Platon, care cuprinde atât discursul lui Aristofan, cât și dialogul dintre Diotima și Socrate (reconstituit de cel din urmă în fața prietenilor săi), am prezentat doar o ipostază a nașterii lui Eros. Din dialogul platonician amintit mai sus, aflăm că Eros a fost conceput la sfârșitul petrecerii prin care zeii olimpici sărbătoreau nașterea Afroditiei. De la Diotima, prin gura lui Socrate, mai aflăm că Poros (care, ca substantiv comun, însemna „belșug”, cum precizează traducătorul Cezar Papacostea într-o notă de subsol), fiul zânei/ nimfei Metis, amețit fiind de *nectar* (pentru că vinul nu exista încă), a ieșit în grădina lui Zeus, unde a adormit. Lângă el s-a așezat Penia („sărăcie”, în greaca veche, cum precizează același traducător), o cerșetoare, dar care își pusese în gând să facă un copil cu Poros. Ceea ce s-a și întâmplat... Și pentru că Eros a fost conceput atunci, a devenit însoțitorul etern al Afroditiei... În „Teogonia” lui Hesiod, avem o altă „poveste” a lui Eros. Astfel, aflăm că „La început de începuturi”, adică înainte de Creație, a fost Haosul, ne spune Hesiod, apoi Gaia (Pământul) și Tartarul (care nu trebuie confundat cu Infernul, precizează într-o notă de subsol Ion Acsan, editorul cărții „Legende mitologice”, Buc., Ed. „Albatros”, 1972), acesta fiind situat sub Infern, acolo unde zeii i-au închis pe toți rivalii lor. Tot atunci a apărut Eros, „cel mai chipeș din rândul zeilor eterni”, ne spune poetul. Editorul precizează în altă notă de subsol că Eros, zeul iubirii, „apare înaintea zeilor și oamenilor pe care nu-i putea subjugă de vreme ce nu existau încă. El era mai degrabă un principiu abstract destinat să asigure coeziunea într-o lume în care domnea dezbinarea”... Eminescu știa de toate acestea, la care trebuie să adăugăm, desigur, *Facerea* biblică și, de ce nu, Orfismul, după cum vom vedea...

Este foarte importantă cartea lui Theofil Simenschy, „Cultură și filosofie indiană în texte și studii”, I, Buc., Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, ediție îngrijită de un alt mare profesor, Cicerone Poghiric. Din traducerea *Imnului Creațiunii*, din sanscrită, de către Simenschy, aflăm că, la început, adică înainte de Creație, nu era nici neființă, nici ființă, nici moarte, nici nemurire, nici zi, nici noapte, nu era nici dedesubt, nici deasupra... În acest imn vedic, principul creator nu poartă niciun nume; este Unul care, în *Brahmane* și *Upanișade*, comentarii ulterioare ale *Vedelor* (care sunt patru la număr, prima fiind *Rig-Veda*), se va identifica cu Brahma. Acest Unul s-a născut, spune vocea mitică, „prin puterea căldurii”, *tāpas* în sanscrită, ceva asemănător cu clocirea, cum precizează Th. Simenschy în comentariul său. Aflăm din textul mitic, mai departe, că „prima emanație a spiritului”, a celui Unul, a fost Kama, adică „dorința, plăcerea senzuală”, și că în acest Kama, înțelepții, în inima lor, au găsit prin meditație legătura între ființă și neființă... Într-o notă de subsol (Th. S., *op. cit.*, p. 48), Theofil Simenschy face o precizare pe care o aveam în vedere încă de la începutul acestor rânduri: „*Kama* nu e același lucru cu «voința» lui Schopenhauer, [...] ci corespunde lui Eros din mitologia greacă. Gânditorii antici înțelegeau prin *lubire* (Eros, Kama) forța misterioasă ce li se părea că atrage elementele materiale unele către altele spre a crea ființe noi”. În *Imnul Creațiunii* (din *Rig-Veda*, X, 129), cât și în altele din aceeași operă, dar și în *Brahmane* și *Upanișade*, afirmă Simenschy, identificăm marea idee despre Unitate, care susține că orice pluralitate este aparentă... În unul dintre tratatele teologice din *Brahmane* (care sunt anexe ale *Vedelor*) se spune că, la începuturi, nu era nimic decât apă și că, încălzindu-se, din aceasta s-a născut un ou de aur... Într-un imn orfic, începuturile lumii sunt Haosul (vidul), Erebos (întunericul) și Nyx (noaptea). Pare-se că din Erebos și Nyx s-a născut oul lumii, din el ieșind, odată cu Lumina, Eros... Cicerone Poghiric, editorul cărții lui Th. Simenschy, susține într-o notă a sa (din Th. Simenschy, *op. cit.*, p. 396) că indo-europenii au un fond mitologic comun, că lumea tracilor era „înrudită ca mentalitate cu aceea a indienilor”, după cum se poate deduce și din Platon, *Charmides*, 156 d – 157 c. Pare limpede faptul că trarul Orfeu s-a integrat bine în mitologia greacă. De altfel, C. Poghiric are un studiu intitulat „Contribuții la o mitologie comparată traco-indică”, în cartea sa „Studii de tracologie”.

Eminescu, în „Scrisoarea I” și „Rugăciunea unui dac”, se inspiră din *Rig-Veda*, X, 129. Poetul a și tradus acest imn, având la îndemână contribuția marelui lingvist Franz Bopp la studiul com-

parat al structurilor gramaticale ale unor limbi indo-europene, precum sanscrita, greaca, latina, germana... E de presupus că Eminescu a intrat în legătură cu India și cultura ei prin Schopenhauer, dar l-a părăsit pe acesta, mergând la sursă. Comentând „cosmogonia poetică” din poeme precum cele amintite, G. Călinescu are dreptate doar atunci când afirmă, în „Opera lui Mihai Eminescu”, vol. II, că „filosofia cauzei primare este însă prin definiție poetică”. De aici încolo, Călinescu devine tribut ar conceptiei academice că filosoful adevărat este doar cel care a generat un sistem. Criticul crede eronat că „Eminescu face propoziții cu ecouri intelectuale, dar fără inteligibilitate”, neluând în serioasă meditația filozofică autentică a poetului român, hotărând că „totul la el este poezie”. Cine va da credit unei cărți importante a lui Ștefan Munteanu, intitulată „Filosofia indiană și opera lui Mihai Eminescu”, va trebui să admită, grație demonstrației elegante și pertinente a autorului, că poezia și filozofia au o rădăcină comună, mitosofia, că mirarea eminesciană este una de gradul I, că a devenit adică ontologie, o ontologie a Archaicului... Opera eminesciană (poezie, proză, publicistică, gânduri aparent răzlețe) este rodul unei viziuni unitare, a unui elan romantic către absolut. Influențele posibile ale unor filozofii, de la Platon, Kant, Hegel, Schopenhauer, inclusiv aceea indiană (existentă în *Brahmane*, dar mai ales în *Upanișade*), apoi budismul etc., toate acestea, susține Sergiu Al. George, în „Arhaic și universal”, nu se vor regăsi în autonomia lor în opera poetului român, fiindcă tendința vizibilă a lui Eminescu a fost aceea de a se întoarce către chintesența incifrată în mituri și simboluri. Altfel spus, în viziunea sa, Eminescu se îndepărtează de „gândirea discursivă” a filozofilor preferați, cât și de filozofia *Upanișadelor* (în care Unul, din *Rig-Veda*, X, 129, era deja numit Brahma), de budism, de Nirvana, fiindcă el prefera „gândirea pre-discursivă”, de reprezentări simbolice. Și asta pentru că atât poezia, cât și speculația filozofică își au izvorul în mit... Iar în „Scrisoarea I” sau „Rugăciunea unui dac”, Eminescu nu căuta creatorul lumii, ci principiul pe care să se poată sprijini începutul procesului de cunoaștere, adaugă în alt loc același Ștefan Munteanu... Putem să facem astăzi ceva pentru „expiratul” Eminescu? „Incultura pentru toți”, o cucerire a democrației, de care amintea Alain Finkielkraut, ne îndepărtează de ideea de studiu temeinic. Și totuși, din educația școlară sau individuală n-ar trebui să lipsească poezia. În „Proiect de tratat. Eros”, Petre Țuțea afirmă că niciun sistem pedagogic, nicio metodă de educație și instrucție nu dă rezultate fără a lua în seamă *afectul*. Lumea noastră, într-o epocă dominată de informație, de noile tehnologii, pare să-l neglijeze: „Prin neglijarea sau anularea sentimentelor, adică a forțelor sufletești vii, se creează un om uscat și indiferent față de el și față de tot”. Suntem așadar în pericol? Tot ce se poate...

– Domnule Sorin Postelnicu, tocmai am ieșit din sala de proiecție ad-hoc, mai precis din Sala de marmură a Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, într-un program de duminică după-amiază apreciat de toți cei care au vizionat documentarul artistic purtând semnătura Dumneavoastră (scenariu, regie, voce, imagine, montaj etc.). E un film care vă înfățișează ca arhitect al vizualului, al sunetului și al culturii noastre în această falie care înseamnă George Bacovia. Îl numiți admirativ: „Închinare astrului Bacovia”.

Sorin Postelnicu: – Trebuie să știți un lucru: cu Bacovia m-am întâlnit în liceu, care acum se cheamă Colegiul Național „Ferdinand I”, unde am avut un profesor de limba și literatura română excepțional: Andrei Mocanu. Domnul Mocanu m-a învățat ce înseamnă Bacovia. Eram poate printre puținii care aveau înclinație spre a asculta asemenea prelegeri, dar și în particular m-a încurajat să scriu poezie. El mi-a arătat că unul dintre cei mai mari poeți (după aceea a devenit unul dintre cei trei B ai literaturii române) este Bacovia. Stăteam chiar pe strada unde a locuit familia poetului. Se numea Calea Moinești la început.

– Strada Gimnaziului s-a chemat într-o vreme, apoi Regina Maria, iar acum este strada George Bacovia. La numărul 13 este Casa Memorială. Locuiți departe de Casă?

Sorin Postelnicu: – Vizavi.

– Vizavi? Deci la ce număr?

Sorin Postelnicu: – Nu mai țin minte, dar știu locurile. Era zona veche a Bacăului. Acum sunt construcții noi.

– Să cred că a existat o presiune a acestui exterior asupra conștiinței dumneavoastră?

Sorin Postelnicu: – Exterior? Care exterior?

– Acest peisaj; practic erați într-un peisaj bacovian.

Sorin Postelnicu: – Eu am încercat să fac lumea cum cred eu – lumea lui Bacovia. Am văzut multe pe internet, multe încercări: tineri, mai în vârstă, oameni care recită Bacovia și pun imagini cu ei. Mai râde unul mai tare printr-un parc... Dar eu nu am ilustrat poezia lui Bacovia. Asta a fost principiul meu: să nu ilustrez. Poezia lui Bacovia are ilustrația ei. Eu am căutat să descopăr o lume în care el se potrivește.

– Exact. Ați găsit acele resorturi care îl exprimă pe Bacovia în integralitatea lui. O și desemnați astfel: „Provocare închipuită de Sorin Postelnicu”.

Sorin Postelnicu:

„Poezia lui Bacovia are ilustrația ei”

Sorin Postelnicu: – Mă bucur când spuneți asta. Sigur că am luat-o și razna la un moment dat în închipuirile mele. L-am supradimensionat, dar fiind iubitul meu, astrul la care mă închin, l-am supradimensionat pe bună dreptate: are toate datele să fie supradimensionat. L-am inclus într-o lume europeană, lângă artiști contemporani cu el. Mi-a plăcut să exploatez anumite poeme, pe care le-am transformat în imagini. Dar aceste poeme sunt prea dure poate pentru lumea care vede, pentru că episodul acesta de a pleca din țara asta „plină de humor” l-am exploatat.

– O „țară tristă”, să nu uităm.

Sorin Postelnicu: – Nu putem uita pentru că nu am numit-o noi așa.

– E un paradox aici, pe care l-a intuit, l-a fixat Bacovia. De fapt aveți și libertatea autorului, pentru că domnul Constantin Călin a spus foarte limpede: „Ceea ce s-a petrecut astăzi aici, la Centrul de Cultură „George Apostu”, este un act de reevaluare a lui George Bacovia, eveniment care va fi înscris într-un necesar calendar cultural bacăuan”.

Sorin Postelnicu: – Nu știu cine ar putea vedea acest film, în afară de prieteni care mi-au venit astăzi aici în număr mare. Am fost extrem de emoționat.

– Cei care au fost aici la rândul lor vor difuza ideea.

Sorin Postelnicu: – Filmul nu poate fi văzut ușor. Sunt decis ca înainte de a pieri de pe această lume, să donez două copii: una Casei Memoriale „George Bacovia” din Bacău și alta Casei Memoriale „George și Agatha Bacovia” din București. Sigur că m-ar interesa să fie proiectat acest film, dar eu nu l-am gândit doar ca pe o proiecție de film, ci este un concept al meu (am un scenariu întreg, scris). Întreaga scenă este ocupată de o populație care n-are legătură cu ce se vede sus și care încearcă să iasă din forța gravitației și s-o învingă.

Acest grup de oameni lucrează pe tot parcursul spectacolului și în film sunt pauze special lăsate, dintre care una ca

• Marius Craiță-Mândră – Schiță

omul să înregistreze o lacustră, iar tânărul, care nu știe despre ce e vorba, să-l înțeleagă altfel decât i se explică la școală. Și sunt pauze pentru că această mulțime neutră din punctul de vedere al identității, neutră din punctul de vedere al costumelor, o lume în care e și un personaj principal, viu, în cele din urmă îl ajută să zboare.

– V-a urmărit multă vreme imaginea acelui Bacovia înaripat (tabloul pictorului Ilie Boca, dintr-o Expoziție „Bacovia”, deschisă la Galeria „Hol” de la Direcția de Cultură a județului Bacău).

Sorin Postelnicu: – Așa este. Ilie Boca participase la primul meu spectacol făcut în Bacău, care se numea „Clavirele plâng în oraș” (sunt un pic mai mult de 50 de ani de atunci). Ilie Boca îmi este foarte drag și m-am folosit de lucrarea lui. Are cam un metru pe doi. Am primit-o cadou, știind că îl iubesc pe Bacovia, fiind prieten bun cu Ilie Boca. M-am folosit de acest tablou pentru a crea un alter ego modern al lui Bacovia. L-am pus pe ei doi în dialog chiar. Mi-a convenit acest contre-amploi al lui Bacovia în timpurile de azi, pentru că maniera lui Boca este chestiune care nu aparține vremurilor acelora. Astăzi și el a făcut pentru Bacovia lucruri senzaționale.

– Cred că în arta plastică (nu vorbim de sculptură; acolo este Constantin Popovici) Ilie Boca l-a surprins cel mai adevărat pe George Bacovia. A realizat mai multe portrete ale poetului, dar acest Ilie Boca este unic.

Sorin Postelnicu: – Să observați că una dintre scene traduce filmic chipul lui Bacovia din câteva fotografii în chipul imaginat de Ilie Boca. Asemănarea este u-lu-i-toa-re! Nu e vorba numai de trăsăturile chipului; aici este vorba de o expresie pe care Ilie Boca a surprins-o mai bine decât foarte mulți.

– În film ați numit-o la un moment dat pe Agatha Grigorescu-Bacovia, pe care istoria literaturii române o găsește drept cea mai devotată soție a unui scriitor.

Sorin Postelnicu: – Doamna Bacovia! Am cunoscut-o. L-am cunoscut și pe Gabriel Bacovia. M-am întâlnit cu doamna Bacovia de câteva ori, am stat de vorbă cu dumneaei. L-am păstrat un respect deosebit, o considerație extraordinară pentru tot efortul de a-l ține pe Bacovia lângă ea, adunându-i hârțile pe care le arunca peste tot, pe care le neglija. A fost o ființă fenomenală. Ea a construit casa din București și s-a ocupat de toate problemele. Ar merita un loc mai bun în conceptul meu de film, dar nu m-am putut baza pe alte persoane în film decât pe Bacovia și pe Ilie Boca. Pentru mine asta e tema principală. [...]

– Vă mulțumesc.

Sorin Postelnicu: – Și eu.

Dialog de
Ioan DĂNILĂ
Centrul de Cultură
„George Apostu” Bacău
30 mai 2021

Personalități băcăuane

Isaia Răcăciuni

N. 21 septembrie 1900, în satul Gâșteni, comuna Răcăciuni, județul Bacău – m. 17 iunie 1976, la București. Scriitor. Fiul arendașului Nacht, îmbrăcat în ținută de roșior și cu cizmulite de lac, era luat, încă de la 4 ani, de tatăl său la târg, unde e vrăjit mai întâi de cântecul „Măi ciobane de la oi”, interpretat de o hangiță voinică, și apoi de limbajul și vânzoleala mulțimii. La 6 ani călărea și se juca pe malul pârâului cu fiii de țărani, iar la 9, după ce-și începuse studiile la școala din sat și la Bacău, e dat la internatul Institutului Schewitz-Thierin din București. Aici îl va avea coleg de bancă pe viitorul pictor Mac Constantinescu și va descoperi, în serile de iarnă, poezia lui Vasile Alecsandri. Între 1911 și 1917 învață la Școala Evanghelică din Capitală, în primii doi ani de studii avându-l ca profesor de limba română pe Ioan Slavici. Urmasul acestuia, Petre Drăgoescu, el însuși dramaturg, îi remarcă, în 1913, abilitățile literare din compoziția „O sezătoare la țară”, prezicându-i că va scrie teatru. Prima dramă în versuri, puerilă, după propria mărturisire, avea să o înghiebeze pe 15 august 1916, când se afla în vacanță la Răcăciuni. Peste trei luni asista la bombardamentul nimicitor al zepelinelor germane asupra Bucureștiului, viziunile apocaliptice despre război urmând să le redea, la sfârșitul anului 1917, într-un lung poem. Dintr-o revistă occidentală tocmai aflate de Lenin și de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, fapt ce-l determină să citească asiduu autori ruși, din nuvelele lui Maxim Gorki publicând chiar o traducere, ce avea să apară la Editura „Cultura poporului” în primul an după război. Tot aici va trimite la tipar tălmăcirii din Verlaine și Rilke, această preocupare procurându-i satisfacții spirituale și în următorii ani. La insistența familiei, care dorea să-l îndrepte spre o carieră în domeniul comercial, se înscrie și urmează cursurile Academiei Comerciale, dar nu-și va exercita decât sporadic profesia, fiind tot mai atras de „lumea făuritorilor de literatură și a celor care transformă manuscrisele în cărți”. În 1920, devine secretar literar al Editurii „Gutenberg”, unde are o primă experiență redacțională, pe care o va părăsi însă în vederea satisfacerii stagiului militar. Întors în Capitală cu gradul de sublocotenent major în rezervă, se angajează contabil la Centrala Cărții, devenind coleg cu Perpessicius și Emanoil Bucuța. Se rupe de tradițiile religioase ale familiei, fascinat de lecturile filozofice pe care le făcuse și de mirajul scrisului. Prin 1922 începe să lucreze la piesa „Trei cruci. Apocalips în nouă tablouri”, care va apărea mai târziu într-o reușită versiune tipografică, beneficiind de o copertă de Octav Doicescu, dar care nu menționează nici editura, nici anul de apariție.

Textul dat tiparului avea și un „post-scriptum” ce anunța cititorul că exista și o „variantă pentru reprezentare”, discutată prin anii 1929-1930 cu Liviu Rebreanu, pe atunci director al Teatrului Național, care se arătase interesat de „apocalipsul dramatic” al băcăuanului bucureștenizat. Prestigioasele instituții teatrale îi înaintase, de altfel, spre lectură, o duzină de drame, în speranța că măcar una dintre ele va vedea lumina rampei. Debutul scenic avea să se întâmple însă la Teatrul Popular din Tismana, unde, în 1927, îi sunt jucate comedia „Mirele” și drama „Uzina”. Până atunci își exersase condeiul și în cronică dramatică, devenind din 1924 colaboratorul foarte exigent al săptămânalului „Clipa”, unde semnează adesea cu pseudonimul Vladimir Spătaru. Se numără, de asemenea, printre pionierii cinematografului românesc, în 1927 fiind solicitat să scrie, împreună cu N. N. Ștefănescu, scenariul filmului „Iancu Jianu”. Deși ia parte inclusiv la filmări, la proiectarea peliculei constată că scenariul i-a fost masacrat, așa că solicită să fie scos de pe generic. În 1929, odată cu reorganizarea Editurii „Cultura națională”, este angajat aici secretar literar, contribuind timp de un deceniu la edificarea unui program editorial deosebit de valoros, ce a avut ca prim obiectiv promovarea literaturii naționale. Grație abilităților sale și puterii de convingere, sunt publicate aici „Madona cu trandafiri”, de G. M. Zamfirescu, „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, de Camil Petrescu, „Viața lui Mihai Eminescu”, de G. Călinescu, „Pajere”, de Mateiu I. Caragiale, „Doctorul Taifun”, de Gala Galaction,

„Vinul de viață lungă”, de N. D. Cocea, „Strofe pentru toată lumea”, de Ion Minulescu, „Poarta neagră”, de Tudor Arghezi, „Joc secund”, de Ion Barbu și multe altele, unele în tiraje impresionante pentru epocă. Din 1933 este solicitat să îndeplinească aceeași funcție la Editura Fundațiilor Regale, unde, de asemenea, are un rol hotărâtor în promovarea unor cărți de valoare. În clipele de răgaz frecventează seminarul de la Facultatea de Litere, condus de criticul Mihail Dragomirescu, își poartă „tristetea pe străzile Bacăului”, unde îl cunoaște pe Bacovia, admiră dealurile de la Parava și din satul natal, scrie concommitent proză și teatru, traduce, vede spectacole, se întâlnește cu scriitorii vremii, călătorește peste hotare. Tot în 1929, bunăoară, e invitat de marea actriță Maria Ventura să discute noua piesă „Poste-Restante”, în care ar fi vrut să joace rolul Iluș, dar va fi montată la Teatrul „Maria Ventura” abia peste doi ani, cu Aura Buzescu și George Vraca între interpreți. I se joacă, în schimb,

versiunea dată piesei „Șoarecele de biserică”, de Fodor László, pe care o traduce din germană, iar revista „Premiera ilustrată” îi publică prologul cinci ani pentru a convinge Editura Grasset să publice câte cinci opere ale scriitorilor români pe an și să-i propună lui Louis Jouvet, directorul Teatrului Athénée, propria comedie „Începutul sfârșitului”, tradusă în franceză de Rivain. Ca de atâtea ori, ambele proiecte cad, dar în decembrie 1933, G. Călinescu îi publică în „Viața românească” două dintre cele șase tablouri ale piesei „Poveste de iarnă”, iar un an mai târziu îi recenzează elogios, în „Adevărul literar și artistic”, romanul „Mâl”, ce tocmai apăruse. Tot în 1934 publică, în „Viața de azi”, tragicomedia în trei acte „Bosfor”, iar în aprilie 1935 vede lumina tiparului, în revista „Magazinul”, piesa „Doctorul Berechet”, comedie ce-i plăcuse și lui Mihail Sadoveanu, care-i ceruse acordul să o monteze la Teatrul Național. Premiera, sub titlul „Bursa neagră”, urma să aibă loc la 24 ianuarie, dar deși se vânduseră toate biletele, publicul nu a fost acceptat în sală, vizionarea amânându-se cu câteva zile din pricina cuziștilor, care l-au acuzat că nu este... arian. În același an îi apare, la București, traducerea „Vânătoarea dragostei”, de H. Mann (în colaborare cu C. Baltazar), în 1936 traduce lucrarea „Moise”, de Edmond Fleg, iar în 1937 Editura Națională Ciornei îi publică romanul autobiografic „Paradis uitat”, recenzat elogios de Gala Galaction în „Adevărul literar și artistic”. Deși împrejurările legate de a doua conflagrație mondială l-au adus, în anii 1939-1940, în ipostaza de șomer, nu renunță

la preocupările literare, întorcându-se la cinematografie și scriind, în 1939, un scenariu după nuvela „Se aprind făclile”, de N. Porsenna, filmul apărând, cu destule greutate, în regia lui Ion Șahighian, cu George Vraca și Nuți Dona în rolurile principale. Tot el își sprijină fratele, cunoscutul actor N. Stroe, să realizeze filmul „Bing-Bang”, găsind salvatoarea soluție financiară. La rândul său, e ajutat de Teatrul „Barașeum” din București, care în 1940 îi joacă piesa „Omul de departe”, regizat de Alexandru Marius. Crimele săvârșite de legionari împotriva evreilor în ianuarie 1941 îi inspiră reportajul dramatic în 13 tablouri „Noaptea sângelui”, iar atrocitățile hitleriste de la Auschwitz se regăsesc în alt reportaj dramatic, în 7 tablouri, „Ultima stație”. După război devine, între 1945 și 1948, directorul Editurii „Cugetarea”, după ce în 1944 publicase, la București, nuvela „Dați-ni-l înapoi pe Isus”. Subiectul, se vede, îl preocupase, pentru că în manuscrisele lăsate s-a găsit și piesa „Isus”, datată 1932. În valoarea arhivă a scriitorului au rămas, de asemenea, dramele sociale „Răspântia” și „De la subsol la etaj”, comedia în 4 acte „Puntea”, scrise în perioada 1948-1950, un voluminos „Jurnal”, ce acoperă patru decenii de viață în slujba limbii române, precum și cronică dramatică în 3 părți și 28 de tablouri „Le prince Hochersip”, redactată în franceză. Dintre acestea, Elena Zaharia-Filipaș a alcătuit în 1990, pentru Editura „Dacia”, un volum de „Teatru”, care reproduce „Trei cruci”, „Poste-Restante”, „Omul de departe”, „Bursa neagră” și fragmente din „Isterie”, „Poveste de iarnă” și „Isus”. Intrat într-un con de umbră, în anii comunismului nu a publicat decât un volum de „Amintiri”, în 1967, la Editura pentru Literatură, rămânând ca posteritate să readucă în atenție o operă pe cât de interesantă sub aspect tematic, pe atât de valoroasă. Pentru aceasta, criticii și istoricii literari vor trebui să scoțesească prin paginile revistelor deja amintite ori ale publicațiilor „Adevărul”, „Azi”, „Dacia”, „Ecoul”, „Epoca”, „Facla”, „Litera”, „Lumina”, „Munca literară”, „Premiera”, „Rampa”, „Reporter”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața literară”, „Vitrina literară”, „Voiaj”, „Vremea”, „Zorile” ș.a., neuitând că a semnat o parte dintre sutele de texte cu pseudonimele Ion Negrea, Ion Noapte, I. Nopteanu, Ric-Rac. Uitat de contemporani, care, cu excepția editurii clujene, i-au ignorat apoi și Centenarul, s-a stins, la 17 iunie 1976, într-un anonimat cvasitotal.

Cornel-Simion GALBEN

• Marius Craiță-Mândră – Schiță 1

Anul acesta, de ziua Sfinților Împărați Constantin și Elena, Marea Doamnă a Romanului Românesc, cu nume de basm și cu suflet de heruvim, ar fi împlinit venerabila vârstă de optzeci și nouă de ani. Discutasem împreună cu conducerea Cenaclului ce îi poartă numele să o sărbătorim în Sanctuarul literar al Vulpeștilor din strada Radu Cristian, nr. 1. Timpul însă nu a mai avut răbdare și a luat-o dintr-o dată în seara zilei de marți, 11 mai, la ora 21, cu zece zile mai devreme.

În urmă cu doi ani, nobila scriitoare de obârșie țărănească a căzut la pat. S-a împăcat cu soarta și a acceptat cu stoicism privațiunile impuse de boală. Televizorul mergea întruna, telefoanele zărnăiau, ochelarii nu mai coborau de pe nas. Cum se însera, veioza de la capul patului se lumina. Pe lângă profesoara Angela Robu, care acum se mutase la ea să o îngrijească, a fost angajată pe timpul zilei o infirmieră, care o ajuta să se ridice din pat și să facă pași prin cameră. La fiecare două-trei zile, prietena ei Gigea (magistrata Georgeta Alexandrescu, vecină și prietenă cu ea de peste patruzeci de ani) îi gătea și îi aducea mâncărurile preferate. Rămăneau ore întregi privind cu nostalgie fotografii din tinerețe, depănând amintiri, retrăind clipele fericite petrecute de Ileana și Romulus împreună cu Gigea și Vasile Alexandrescu, istoricul care pentru lucrările publicate a primit două premii ale Academiei Române (în 1980 și 1995).

De Paște, prietenele au ciocnit ouă roșii și Ileana s-a delectat ca în fiecare an cu pasca moldovenească. În Săptămâna Luminată, Gigea i-a citit din viața lui Tolstoi, titanul rus pe care scriitoarea îl admira cu venerație. În ultimele zile i-a mai citit și au comentat împreună scrisorile de pe front adresate de Carol I reginei Elisabeta. Scriitoarea a fost impresionată de tandrețea și de dorul după soțul plecat în război, exprimate în scrisorile reginei. În ziua

Mihai MAXIM

Adio, iubită doamnă...

decesului, Gigea i-a dus o supă de pui, dar organismul slăbit al bolnavei a respins-o. Spre seară, când a părăsit casa Vulpeștilor, Ileana era în stare letargică. Din spusele doamnei Angela Robu, pe la nouă fără un sfert scriitoarea și-a revenit puțin, atât cât cu voce stinsă, abia perceptibilă, să se ierte cu ea. Peste puțin timp, Marea Doamnă a Romanului Românesc nu mai respira. Vestea tristă m-a tulburat profund. Am rememorat momentele înălțătoare petrecute în preajma scriitoarei. Îi citisem chiar de la apariție romanele, dar lipsind o perioadă îndelungată din țară, nu am avut prilejul de a o întâlni. La activitățile organizate de Uniunea Scriitorilor Domnia Sa participa foarte rar.

Am cunoscut-o în iarna anului 2013, la o lansare de carte la Librăria „Mihail Sadoveanu”, unde de-a lungul timpului soții Vulpescu și-au lansat toate cărțile. Întâmplare fericită: acolo am reîntâlnit-o pe Gigea Alexandrescu, fostă colegă de an la Alma Mater ieșeană, și ea m-a prezentat ilustrei scriitoare. Deși obosită după atâtea autografe semnate pentru cititori, a găsit putere să glumească atunci când a auzit că am fost colegi cu cincizeci de ani în urmă, gratulându-mă cu un zâmbet candid: *Nu ai în fiecare zi norocul de o asemenea întâlnire.* Au urmat și alte întâlniri cu fosta colegă, împreună cu soția și cu publicistul Marian Teodorescu, prieten și fost coleg la Franceză la Universitatea din București. Așa am fost invitați la Gigea acasă, unde am avut plăcuta surpriză de a o întâlni pe scriitoare. Odată cu sosirea primăverii, mergeam în grup la pizzeria de pe Moșilor sau „La plăcinte”,

vizavi de Colțea, și de fiecare dată doamna Vulpescu ne mulțumea binedispusă că am scos-o în favor de lume (traducerea mot-à-mot a expresiei *en faveur du monde*, folosită peiorativ de șugubățul traducător al lui François Villon).

La o asemenea întâlnire, în 2015, i-am oferit scriitoarei textul tehnoredactat al romanului autobiografic „Scutul de speranță”, la care am lucrat toată iarna, și am așteptat cu înfrigurare părerea. Textul olograf cu impresiile Domniei Sale despre carte au ajuns pe coperta IV, înnobilitându-mi romanul și viața: *Într-o epocă schimbătoare, care-ți dă bătaie de cap și de inimă, apare o carte – biografia unui contemporan al nostru, pe care viața nu l-a răsfățat totdeauna. Cu toate neajunsurile timpului său, povestitorul își deapănă viața lin, blând, fără incriminări, fără dorința de a uimi sau a epata. Citind cartea „Scutul de speranță” a lui Mihai Maxim, te simți ca după un drum lung, ajuns la un liman de liniște sufletească. Ileana Vulpescu.*

Mi-a făcut apoi bucuria de a participa ca invitată de onoare la Biblioteca Metropolitană „Mihail Sadoveanu”, la lansarea cărții, organizată de filiala București Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor, în deschiderea ciclului „Traducători literari-scriitori”, unde intervențiile sale au fost aplaudate la scenă deschisă. Doi ani mai târziu, când am prezentat romanul *Fereastră spre altădată* în cadrul cenaclului ce îi poartă numele, analiza cărții făcută de către Domnia Sa a devenit pentru noi un adevărat îndrumar literar. Și m-a bucurat foarte mult dorința ei de a citi textul tehnoredactat înainte de a fi trimis la tipografie. În timp ce îl citea, mi-a telefonat și cu vocea ei candidă, m-a întrebat: *Îmi dai voie să fac câteva mici, mici îndreptări pe text?* M-am simțit onorat că a dat bun de tipar filologul care în tinerețe a făcut parte din colectivul de redactare a *Dicționarului explicativ al limbii române*. Și a avut mână bună, pentru că „Fereastră spre altădată” a primit Premiul filialei București Literatură pentru Copii și Tineret, *Cartea anului 2017*. Păstrez la loc de cinste în bibliotecă exemplarul corectat, alături de romanul *Preludiu* – cântecul de lebedă al romancierei –, pe care mi l-a oferit cu dedicația emoționantă *Pentru Puica și Mihai Maxim, primii cititori ai „Preludiului”, cu prietenie și mult-mulț drag. Ileana Vulpescu, 10 aprilie 2017.*

Am invitat-o la o ședință a Cenaclului seniorilor și i-au plăcut unele creații prezentate de participanți. Am folosit momentul și i-am propus să ne gireze cu numele său activitatea. Așa a luat ființă Cenaclul „Ileana Vulpescu”, preluat ulterior de

către UZPR. Fără a fi acuzați de lipsă de modestie, dar un membru al Cenaclului nostru a primit Premiul Academiei, iar alți doi, premii ale Uniunii Scriitorilor. Și calitatea de membru al Cenaclului a reprezentat o prestigioasă carte de vizită pentru unii colegi, care au fost publicați de reviste literare din București și din provincie. În fiecare an, la aniversarea zilei de naștere, conducerea Cenaclului o felicita pe patroană în sanctuarul literar al Vulpeștilor. Distinsa doamnă ne primea cu bucurie nedismulată și ne transmitea din bună-tate, altruismul și înțelepciunea sa. Plecam de la ea mai buni, mai înțelepți, mai toleranți.

Așa cum dorise, urma să i se anunțe decesul abia după incinerare. Nu voia regrete ipocrite sau manifestări convenționale din partea celor care au marginalizat-o în timpul vieții. Și pentru că o oripila gândul că trupul decedatului putrezește în pământ, și-a dorit să fie incinerată, iar cenușa, împrăștiată deasupra mării în zona stațiunii Neptun, de care o legau amintiri plăcute, numai de ea știute. Pe 13 mai am condus-o pe ultimul drum pe prietena noastră. Obișnuit ca atunci când mergeam în strada Radu Cristian să-i ofer gazdei buchetul de trandafiri roșii, acum am mers la capătul soclului de marmură neagră din sala Crematoriului Vitan-Bârzești și i-am depus la picioare patru crini imperiale albe. Pe catafalc, chipul ei angelic, de o paloare marmoreeană, exprima candoare, bunătate, calm, împăcare cu soarta – principii pe care le-a transmis toată viața prin opera sa. După oficierea slujbei religioase, au vorbit câțiva dintre apropiații defunctei. Mi-am luat și eu adio. Am privit tăcuți cum trupul îmbrăcat în giulgiu alb coboară în adâncuri, urcând spre stele. Pământul pe care Marea Doamnă l-a sărutat în romanul cu același titlu acum primea ca ofrandă pe una dintre cele mai iubite, mai populare, mai longevive și mai înțelepte scriitoare ale acestor locuri.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Vatra

Nr. 3-4/ 2021

La rubrica „Mozaic” apare Gabriela Adameșteanu cu pagini ce ar putea fi bănuite că fac parte dintr-un „caiet” de memorii. Sau cel puțin așa sper, pentru că n-ar fi de ici de colo să avem de la prozatoare o carte cu amintiri.

Ana Blandiana povestește o întâmplare din trecut și ajunge la interogații asupra memoriei, subiective: „Ceea ce rămâne este întrebarea cât de vinovată trebuie să mă simt pentru greșeala despre care nici măcar nu știam că am făcut-o. Cât din greșeala mea îmi aparține și cât aparține misterioaselor mecanisme ale memoriei, care funcționează subiectiv, în sensul că pentru fiecare dintre noi se colorează diferit, dar obiectiv, în sensul că nu noi le influențăm pe ele, ci ele ne domină pe noi? Și, mai ales, în acest caz și sub bolta acestei dependențe, cât este și cât nu este adevărat din viața pe care ne-o amintim și despre care credem că este a

noastră?” Petru Cimpoeșu publică la rubrica sa, „Interludii (VII)”, de această dată din „Scrisori către Taisia”. Dai cu emoție pagina, deoarece știi că va urma Ion Mureșan. El spune: „Școala a ajuns o sursă inepuizabilă de senzațional, o casă cu draci”. Romulus Rusan scrie despre fondul literar, deci avem alte pagini de amintiri. Proză de Dan Perșu și Veronica D. Niculescu. Se continuă dialogul de mult început cu poetul Emilian Galaicu-Păun: „Eu cred că poemele trebuie să comunice ele în ele, atât în interiorul unei cărți, cât și de la carte la carte” (consemnează Vasile Gribincea). Dan Culcer scrie despre „Noua paradigmă: imigrația controlată”. Are acest număr al revistei ce are cu memoriile și jurnalele, astfel că obiectivul focalizează asupra lui Mircea Zăciu, „Jurnal (1993-1994)”. Scriu despre el Nicoleta Sălcudeanu și Al. Cistelean. Sigur, așa cum ne-a obișnuit, „Vatra” își alege o temă și, de această dată, ea răspunde întrebării: „Ce sau cum scriu maghiarii din România”. În „Argument”, Călin Crăciun amintește: „Când am propus un număr tematic dedicat scriitorilor maghiari actuali din spațiul românesc – intitulat „Ce sau cum scriu maghiarii din România” –, am avut în vedere, în primul

rând, continuitatea cât se poate de firească a interesului revistei *Vatra* pentru literatura scrisă în limba maghiară, manifestat cu consecvență pe întreg parcursul seriei noi, din 1971 încoace. De-a lungul anilor, rubrici cum sunt *vecinătăți*, *biblioteca babel* sau *ce scriu ungruii* au devenit repere de neevitat pentru toți cei interesați de literatura maghiară de dincoace și dincolo de granițe”.

HYPERION

Nr. 4-5-6/ 2021

Revistă trimestrială, revistă cu greutate, „Hyperion” dă știre despre cel mai important premiu românesc de poezie, Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”, la finalul articolului de fond scris de Gellu Dorian, directorul Revistei: „Notă: Azi, 18 mai 2021, în urma discuțiilor cu primarul municipiului Botoșani, domnul Cosmin Andrei, s-a decis ca gala de decernare a premiului celei de a XXX-a ediții să aibă loc în ziua de 15 ianuarie 2022, împreună cu decernarea premiului

pentru laureatul celei de a XXXI-a ediții. În ziua de 15 iunie 2021 va fi anunțat, printr-un comunicat de presă, laureatul celei de a XXX-a ediții, urmând ca distincția și celelalte însemne să fie acordate în cadrul galei din 15 ianuarie 2022”.

Tot Gellu Dorian are și un amplu dialog cu Călin Vlasie. De ani buni ne-am obișnuit să-l percepem pe Călin Vlasie în calitate de editor, dar de această dată e vorba despre poezia sa: „Tot timpul până acum am trăit ca un poet pătruns de propria lui poezie”. Monica Pillat răspunde întrebărilor Florentinei Toniță. Faptul că Revista „Hyperion” se află între publicațiile mele de suflet constă și în aceea că publică multă literatură, mai ales din cea scrisă de contemporanii noștri. Îi întâlnim în acest număr pe Ioan Moldovan, Traian Ștef și Marian Draghici (antologia Revistei), iar la rubrica de poezie pe Horia Bădescu, Marcel Mureșanu, Ion Hadârcă, Theodor-George Calcan, Mihai Capșa-Togan, Savu Popa, Vasile Zetu, Ion Maria, Mihai Păcuraru, Vasile-Dan Marchiș, Violeta Pasat și Gheorghe Vidican.

Neapărat trebuie consemnat faptul că numeroase pagini îi sunt dedicate lui Mihai Ursachi. (D. P.)

Gheorghe IORGA

Tolstoi și Dostoievski. Mizele dialogului literar și critic (II)

Vechea manieră privește mai ales întreaga memorare a episodului amoros, trăit de Nehliudov, faimoasa noapte de Paște căreia titlul romanului îi aduce un contrapunct ironic. Numeroși sunt comentatorii care au admirat poezia extraordinară a acestor pagini, bogăția analizei și a descrierii, în timp ce alții au opinat că Tolstoi ar fi renunțat la toate seducțiile ficțiunii pentru a se limita la o „răceală” constantă, la ceea ce el însuși numea un roman „tendentios”, cu tendință, ideologic. Or, după această noapte de dragoste, Nehliudov face un gest demn mai degrabă de un om al subteranei și de care n-ar fi avut, în niciun caz, nevoie: el îi dă Katiei, pentru că „așa se obișnuia”, un plic mototolit „în care băgase o hârtie de o sută de ruble”, pe care ea îl refuză, iar el „îi strecură plicul în sân”. Firește, în acest moment Katia nu mai este deloc o prostituată, nu se mai afla în condiția dintâi după ce îl făcuse pe Nehliudov să creadă că poate fi salvată prin iubire, ca Lisa; dar idila dintre stăpânul cel tânăr și fata în casă nu e nicidecum la fel de banală ca exemplele precedente de care se preva la Nehliudov; e o iubire de tinerețe înfrumusețată de literatură: Nehliudov îi împrumuta Katiei cărți scrise de Turgheniev și de... Dostoievski. Însă un asemenea gest umilitor e urmat de o amintire chinuitoare și chiar de o gestică amintind de omul din subterană care fuge după ce pusese bancnota în mâna strânsă a Lisei, „ca să nu vadă, cel puțin” („Însemnări din subterană”): „— Haide, ia-i, murmură el și-i strecură plicul în sân”. „Parcă și-ar fi ars mâna. Fugi în odaia lui, încruntându-se și el, gemând.” „Pe urmă, umblă încă multă vreme prin odaie, frângându-se, tresărind, oftând tare, chinuit parcă de o durere trupească, de câte ori își amintea de clipa aceea.” „Dar ce să-i faci? Așa-i întotdeauna. Așa se purtase și Schönbock cu guvernanta despre care-i povestise, așa și unchiul Grișa, și chiar tatăl lui care avusese, pe vremea când stătea la moșie, un fiu natural, pe Mitenka, care trăia și acum. Dacă toți fac așa înseamnă că așa trebuia să procedeze și el, încercă să se mângâie Nehliudov, fără să izbutească totuși. Amintirea aceasta îi ardea conștiința” („Învierea”, Editura „Litera”, 2014; trad., Lucia Demetrius). Nehliudov însuși alege să uite, după modelul acestor „bărbați onești” despre care vorbește omul din subterană: „În fundul sufletului său, știa că se purtase urât, josnic și crud, își dădea seama de fapta lui și știa că de azi înainte nu numai că n-avea dreptul să-i mai judece pe alții, dar nici nu putea măcar să se uite în ochii oamenilor sau să se mai socotească vreodată bun, nobil sau mărinimos, așa cum se prețuisese până acum. Avea însă nevoie să se socotească tot astfel și de acum înainte, ca să poată trăi mai departe cu veselie și cu voie bună. Încât nu mai avea altceva de făcut decât să uite tot. Și așa făcu” (ed. cit.). Cât o privește pe Katia, dacă, odată regăsită, începe să se prefacă a fi uitat totul, își amintește și ea de hârtia de o sută de ruble: în fața lui Nehliudov, care îi propune căsătoria, ea răspunde oferindu-i „prețul său”, într-o evocare a scenei din trecut, ce dă foarte clar bancnotei sensul dostoievskian: „— [...] N-ai nevoie să te murdărești cu mine. Du-te la prietesele tale! Prețul meu e de zece ruble”. „— Oricât ai vorbi de crud, nu poți totuși să rostești ceea ce simt eu, murmură Nehliudov încet, tremurând tot. Nu-ți poți închipui cât mă simt de vinovat!... față de tine!” — Cât sunt eu de vinovat!... îl imită Maslova de răutate. Dar nu te simțea deloc vinovat atunci când mi-ai vârat o sută de ruble în sân: «Asta-i prețul tău!»” Iar când amintirile renegate încep să o copleșească, Katia își amintește de noaptea în care l-a așteptat zadarnic pe „studentul” care trebuia s-o

salveze, studentul care, ca acela al Lisei, nu era probabil decât unul dintre acele personaje ieșite din romane, cu rolul de a face lumea să creadă în prostituțiile care pot fi salvate.

Admițând că Tolstoi reia, aici, o schemă dostoievskiană, nu, pur și simplu, un stereotip literar, putem considera că el caută să împingă schema aceasta până la capăt, refuzându-i prostituției decăzute orice farmec fizic, privând-o de orice posibilitate de a se transfigura prin iubire. Ne putem chiar întreba dacă *dialogul* cu Dostoievski nu continuă într-o altă direcție și dacă nu există, de asemenea, dialog cu această altă figură de fată tânără pierdută din cauza unui nobil, dar o figură ce rămâne frumoasă, elevată, care nu devine o prostituată de joasă speță (chiar dacă ea se vrea astfel) și care rămâne pentru toți o „prințesă”: Nastasia Filippovna din „Idiotul”, și ea fiică de țaran sedusă de Toțki. Diferențele sunt evidente; totuși mai putem releva o scenă interesantă în romanul „Învierea”, aceea a fotografiei. Ne amintim că, în „Idiotul”, fotografia Nastasiei Filippovna, imagine însăși a decăderii ei, în sensul pe care l-a dat bărbaților doritori s-o cumpere, îi permite prințului Mășkin s-o descifreze, să citească suferința tinerei femei, să înțeleagă doar că nu este „cea care vrea să pară” și, neîndoielnic, și-și face oferta unui mariaj atât de... „romanesco”. Răspunzându-i unei servitoare, Nastasia îi răspunde și prințului Mășkin: „— Mă duc să fac trotuarul, Katia, ai auzit, acolo-i locul meu, iar de nu, mă fac spălătorea-să!” („Idiotul”, Buc., Editura „Univers”, 1969; trad., Nicolae Gane).

Or, în „Învierea”, Nehliudov descoperă, la țară, o fotografie de familie în care e și Katia, pe vremea când a sedus-o, „pură, fragedă, încântătoare, debordând de bucuria de a trăi”; dar când îi dă plicul cu fotografia, la închisoare, Katia „își ridică sprâncenele negre, se uită mirată la Nehliudov cu ochii ei puțin sașii, parcă-ar fi întrebat: de ce? Luă plicul, fără nicio vorbă, și-l băgă în sort”. Apoi, când rămâne singură, „Maslova se uită la fotografia ștearsă și îngălbenită și nu se mai sătura, privindu-și mai ales fața tânără și frumoasă, cu păr buclat în jurul frunții”. O îngrijitoare, tovarășă de închisoare, nu o recunoaște, iar acesta e prilejul unei crize violente de disperare și al evocării anilor pierduți, în fond a întregii vieți pierdute, cum mărturisește eroina („N-au trecut anii; a trecut toată viața...”): „Când se uitase la fotografie, se simțise așa cum era înfățișată acolo, visase că era fericită ca atunci și cum ar putea să mai fie și de acum înainte alături de el. Vorbele tovarășei ei îi amintiseră ceea ce era ea astăzi și ceea ce fusese «acolo». Îi amintiseră toată grozăvia vieții aceleia de care-și dăduse nedelesuit seama și atunci, dar pe care nu voise să și-o mărturisească, și de toate nopțile acelea îngrozitoare” (ed. cit.). Fotografia o trimite, așadar, la o identitate pierdută, la un trecut ce este, oricum, mort pentru totdeauna. La Dostoievski, Nastasia Filippovna moare, dar imaginea ei fizică rămâne intactă, prestigioasă, trupul său nu e nici măcar desfigurată, cum va fi, de exemplu, cel al Annei Karenina după sinucidere.

Plecând de la un dat analog, Tolstoi pare că vrea să meargă mai departe: mai întâi în parti-pris-ul unui realism radical în crearea însăși a personajului Katia: moartea ei spirituală acuză o transformare fizică necruțătoare, pe care Tolstoi pare s-o accentueze (în ciomele sale era și mai dur, dar în roman a temperat, mai degrabă, trăsăturile cele mai vulgare ale personajului); așa o vede Nehliudov, când îi dă bani, la cererea ei de această dată. Tolstoi merge astfel mai departe ca Dostoievski, recuzând minciuna romanului și a literaturii în general prin refuzul stereotipului romantic al prostituției sublime, chiar în versiunea sa dostoievskiană, fiindcă este imposibil să fie altfel: „Cum să nu te schimbi?” se întreabă Katia, gândindu-se din nou la anii de prostituție, după episodul cu fotografia. Posibila transformare descrisă îl face pe Tolstoi mai puțin pesimist ca pe Dostoievski în privința mijloacelor acestei transformări și a puterii pe care o are romanul în acest sens. Naratorului „Însemnărilor din subterană” îi fusese teamă de propriile „cuvinte emoționante”, refuza ideea că Lisa ar fi fost atinsă de ele, că vorbele sale „livrești” ar fi avut vreun efect asupra ei.

Tolstoi, același Tolstoi care denunță minciuna în literatură, chiar când abordează partea cea mai documentată a romanului, drumul spre ocnă, ne face să asistăm la o uimitoare transfigurare fizică a Katiei: într-o mișcare inversă celei de la început și în legătură cu care ne putem gândi că procedeză prin idealizare romanesco. Katia redevine seducătoare din punct de vedere fizic mai ales, în ochii lui Nehliudov. „Schimbarea care se petrecuse în ea timp de două luni, de când mergea din etapă în etapă, se arăta și în înfățișarea ei. Mai slăbise, era pârlită de soare, parcă îmbătrânise; începuse să aibă zbârcituri la tâmplă și în jurul gurii, nu-și mai trăgea părul pe frunte, ci se lega cu o basma la cap, și nimic nu rămăsese din cochetăria ei de altădată, nici în îmbrăcămintea, nici în pieptănătura și nici în purtarea ei. Schimbarea asta a ei îi pricinuia lui Nehliudov o deosebită mulțumire” (ed. cit.). Dar această transfigurare se face doar prin iubirea pe care Katia o simte din nou pentru Nehliudov și prin cea pe care o naște în sufletul revoluționarului Simonson; și aici, obiectele s-au schimbat: revoluționarul l-a înlocuit pe prinț, dar portretul lui, pozitiv în totalitate, e marcat de romanesco: e cel ce îi poate aduce Katiei stima de sine. Iată, de exemplu, cum testează Katia (Maslova) privirea lui Simonson asupra ei: „Maslova, cu simțul ei de femeie, ghici repede că e iubită și gândul că putuse trezi o dragoste într-un om atât de neobișnuit o ridică în propria stimă. Nehliudov îi propunea s-o ia de nevastă din mărinimie și pentru ceea ce fusese odinioară între ei, dar Simonson o iubea așa cum era ea acum, o iubea numai pentru că o iubea. Își dădea seama că Simonson o socotea o femeie deosebită, altfel decât celelalte femei, cu înalte și neobișnuite însușiri morale” (ed. cit.). În primele versiuni, mai convenționale, Tolstoi prevăzuse căsătoria Katiei cu Nehliudov; în ediția *ne varietur*, prințul nu se va însura cu ocnă, dar romanul ei

se încheie totuși cu o căsătorie, cu Simonson; am văzut, Tolstoi era perfect conștient de astfel de dificultăți. Însă, pe de altă parte, putem regăsi în aceste dificultăți chiar oscilarea lui statornică între dorința de ficțiune (dorință trezită de când a auzit vorbindu-se pentru întâia oară de faptul divers, furnizat de procurorul Koni, care i-a dat „dorință să scrie” (notă din 1888) și renunțarea la literatură, comparată, în „Scrieri despre artă”, cu prostituția, oscilarea între nevoia de a le împrumuta personajelor o viață interioară bogată și puternică și nevoia, nouă, de a le „ironiza” sau „ridiculiza”. E ceea ce afirmă, într-o altă manieră, Mihail Bahtin în prefața la „Învierea” (în Tzvetan Todorov, „Mihail Bahtin și principiul dialogic”, 1981): „Totuși bilanțul moral al emoțiilor și al experiențelor, bilanț întocmit de autor, respinge pulsația lor vie și ceea ce au ele ca ireductibil la formele morale”. Dacă Tolstoi a vrut să scrie, cu „Învierea”, propria „Amintiri din casa morților”, el pare a-i da dreptate lui Dostoievski, în ciuda concepției lui, făcând din acest document denunțator un *roman*. Acolo unde Dostoievski știe deja că singura modalitate de a emoționa, de a impresiona e de a trece realul printr-un tratament ficțional, adică romanesco în exces — ceea ce face și în articolele sale „jurnalistice”, care sunt deseori „porniri” ficționale, mici istorii, și în romane, al căror punct de plecare e mereu ficționalizarea mai multor fapte diverse.

Nu știm cât de potrivit este să vezi un dialog literar acolo unde poate nu e decât un scenariu neconvingător reluat și transformat; miza raportului dintre lume și literatură, a puterii pe care o are literatura de acțiune asupra lumii e prezentă în orice caz în arierplanul acestui roman al lui Tolstoi, al acestui ultim mare roman, și pare imposibil ca, într-un fel sau altul, să nu existe în opera sa un gen de provocare evidentă, aceea de a nu se mai limita la un „tablou istoric” al trecutului. Fie că sfidarea vine de la Dostoievski, fie că vine din propria evoluție literară.

Subiectul e departe de a fi epuizat: e frapant că la sfârșitul articolului despre „Anna Karenina”, pe care Tolstoi a refuzat să-l citească pur și simplu, critica lui Dostoievski se radicalizează și în privința personajelor, cum ar fi Levin, care nu știe ce să facă în fața contradicțiilor condiției lor; romancierul îi împinge să plece pe drumuri, amintindu-ne de rătăcitorul Vlas, personajul lui Nekrasov: „Dacă ați constatat că vă e penibil «să mâncați, să beți, să nu faceți nimic și să mergeți la vânătoare», dacă realmente constatați asta și că realmente îi plângeți atât de mult pe «săraci», care sunt așa de numeroși, atunci abandonați-vă bunurile, dacă vreți, sacrificați-vă pentru profitul comun și duceți-vă să munciți pentru binele tuturor [...]. Și apoi, în fond, nu e chiar absolut necesar să distribui toate bunurile, căci orice *absolut* aici, în materie de milostenie umană, va semăna cu o formă, cu o rubrică, cu «litera». Să te convingi că ai executat litera, asta nu duce decât la orgoliu, la formalism și la trândăvie. Trebuie făcut doar ceea ce poruncește inima: dacă poruncește să vă abandonați bunurile, abandonați-le, dacă poruncește să mergeți să munciți, duceți-vă să munciți, dar aici, de asemenea, să nu-i imitați pe unii visători, care dintr-odată apucă roaba, ca și cum ar spune: «Nu sunt un senior, vreau să muncesc ca un moșier.» Roaba este și ea o uniformă” („Jurnalul unui scriitor”). Putem desluși în rândurile de mai sus, necruțătoare, o extraordinară anticipare a sorții lui Tolstoi: dar, pesemne, și o înțelegere intimă a ceea ce poartă, în ele, personajele romanelor sale...

Elena-Brândușa STEICIUC

Acest freamăt blând al absurdului

„Scufundare în cotidian, examinare a efemerului, explorare a ceea ce se urzește aproape de noi, la suprafața lucrurilor“, așa cum le definește Mustapha Kebir Ammi, nuvelele recent apărute la Editurile „Știința“/ „CronEdit“ (Chișinău/ Iași), în excelența traducere a lui Valeriu Stancu, ne-o revelează pe Muriel Augry, director al Institutului Cultural Francez din Iași, ca pe un prozator de mare talent care prin tehnici narative abile, dar și printr-o observare atentă, surprinde câteva dintre principalele linii de forță ale realului.

Autoarea este doctor în litere la Universitatea Sorbona, a predat la Universitatea din Torino, apoi a ocupat diverse funcții ca diplomat cultural în Italia, Maroc, România. Eseul său „Le cosmopolitisme dans les textes courts de Stendhal et Mérimée“ a fost încununat în 1990 cu Premiul „Roland de Jovenel“ al Academiei Franceze. Voce lirică de certă valoare, Muriel Augry a publicat până acum cinci cărți de poezie: „Les lendemains turquoises/ Dimineți de peruzea“ (Rabat, Ed. „Marsam“, 2012); „Les Ecailles du soir/ Solzii serii“ (Ed. „L'Harmattan“, 2012); „Eclats de murmures/ Frânturi de soapte“ (Virgule Editions, Tanger, 2016); „Instantanés d'une rive à l'autre“ (Virgule Editions, Tanger, 2018, pentru care a primit Premiul „Vénus Koury Ghata pentru poezie ilustrată“); „Les Lignes de l'attente/ Rândurile așteptării“ (Editions Voix d'Encre, Montélimar, 2020). Editura „Junimea“ din Iași a publicat în 2020 o antologie poetică bilingvă, „Ne me dérive pas/ Necăderea în vis“. Menționez și splendidul volum „Encres lacérées/ Cerneluri lacerate“ (Ed. „Cronedit“, 2020; traducere de Valeriu Stancu), în care vocea poetică a lui Muriel Augry este potențată de grafica semnată de Emmanuel Pierrat.

Principalele filoane tematice care subîntind aceste bijuterii stilistice, dând coeziune ansamblului, sunt iubirea (sub toate formele ei, relațiile când tandre, când tensionate dintre femei și bărbați), viața socială și economică în spațiul francez/ italian/ marocan din extremul contemporan, contactul dintre culturi, raportul sinelui cu celălalt, hazardul și rolul lui în destin, îmbătrânirea. Muriel Augry are un condei versat, am citit aceste nuvele amintindu-mi de câțiva dintre marii maeștri ai genului (Cehov, Guy de Maupassant) și admirând echilibrul și tempoul intrigii, măiestria desăvârșită cu care autoarea construiește personaje veridice, greu de uitat.

Prima din cele opt nuvele – „Auguri“ – narează cu umor mica farsă de război a unei tinere franțuzoaice, Juliette Régnaud, angajată a companiei italiene de tipografie „Falchinetti și Fiul“. Primind aviz de concediere de la patron, fost amant, acum familist și tată al unui prunc nou-născut, Juliette se hotărăște să nu respecte uzanțele și să refuze pronunțarea clasice urări a italianilor, „Auguri“. În schimb, face zilnic o chetă și, cu banii provenind de la ceilalți angajați, îi oferă patronului misterioase cadouri insignifiante (brichete,

eșarfe, stilou, portofel, brelocuri, cravată etc.), însoțite doar de un bilet cu urarea „Auguri“, agrementată de diverse adjective. Gianni Falchinetti este victima propriei lipse de perspicacitate și empatie, iar umilirea lui finală este pedeapsa binemeritată pentru comportamentul față de fosta amantă. Juliette este primul, poate cel mai ludic, dintre personajele feminine ale volumului, care știe să-și facă dreptate uzând cu inteligență de slăbiciunile celui ce a făcut-o să sufere.

Universitarul Claude Vaillard din Rouen – un pensionar erudit, mare specialist în literatura franceză a secolului al XIX-lea, ce duce o viață retrasă, banală – este eroul nuvelii „Tăcere“. Și lui hazardul îi joacă o farsă, sau mai degrabă uitucenia, lipsa de atenție. Invitat la Londra, pentru a prezida un congres internațional de literatură franceză, acest bătrânel „ce trecea drept omul cel mai original, cel mai distrat, într-un cuvânt, cel mai fermecător“ are o pățanie demnă de filmele cu Louis de Funès sau Fernandel. Claude Vaillard se pregătește minuțios de călătorie, cu o oprire în Paris, de care îl leagă o iubire veche, sentimente amestecate, ca ale oricărui intelectual din provincie față de metropolă. Numai că neprevăzutul își bagă coada: fără să fie atent la schimbarea orei de iarnă cu cea de vară, Claude se scoală cu o oră mai târziu și riscă să piardă avionul.

În graba plecării, originalul profesor își uită un obiect esențial, situație de care nu-și dă seama decât când e prea târziu: în avion. Finalul nuvelei descreștește fruntea oricărui cititor: „Profesorul Claude Vaillard nu-și uitase manuscrisul la Paris, ci proteza dentară, care se odihnea liniștită în baia camerei sale de la hotel. Într-o clipită, își văzu cruntul obiect care râdea de el cu toți dinții. Când, a doua zi, Claude Vaillard luă cuvântul într-un amfiteatru febril, toți ascultătorii îi admirară magnificul accent britanic. Claude Vaillard făcuse remarcabile progrese de la ultima sa conferință“ (p. 39).

Mergând dinspre nord spre sud, Muriel Augry își delectează cititorul cu o minunată și plină de savoare poveste de iubire, ce are loc la Monaco și pe Coasta de Azur. Protagonistul Roger Batioli – proaspăt demisionar de la compania de asigurări SECAV din principatul monegasco – trăiește o experiență uimitoare: dintr-un impuls greu de explicat, o invită la o plimbare cu taxiul până la Cannes pe o frumoasă și senzuală necunoscută pe care o zărește de la o terasă. Povestea celor doi se țese treptat; tânăra femeie îl invită pe curtezan la o cină romantică, pregătindu-se așa

cum știe ea mai bine: „Hélène îmbrăcase direct pe piele un soi de kimono galben canar, reținut în talie de o centură subțire, care îi evidenția picioarele lungi și fuziforme. Era evident că își alesese în mod conștient toaleta; dar Blat înțelesese că lui Hélène îi plăcea să se amuze și că o va seduce cu atât mai mult cu cât se va feri să intre în jocul ei“ (p. 52). Seara continuă în trei, pentru că li se alătură mai târziu sora a gazdei, apoi în doi, într-un club de noapte, după care Blat și Hélène se îndreaptă nonșalant spre plajă, unde nu mai sunt decât ei și marea. Scena finală (comparată chiar de personaj cu un film de Fellini) este plină de o senzualitate cum am întâlnit în „La Dolce Vita“. „Era cuprins de o dorință violentă care-i bătea în vene, dar nu era vorba de o simplă dorință pentru ea. «Și dacă noi...» Il opri brusc, punându-i un deget pe gură. Apoi se îndepărtă, făcând să alunece de pe ea rochia neagră și, fără a privi înapoi, se afundă în valuri“ (p. 55).

Tot în Sudul ardent, dar la Napoli, trăiește Nunzia, o italiancă tânără, care scandalizează cartierul și vecinii printr-un fapt ieșit din comun: trăiește cu doi bărbați, Mauro și Pasquale, chiriașii ei. În nuvela „Dublă lovitură“, Muriel Augry se amuză imaginând o poveste care are, poate, un punct de plecare real: însărcinată, tânăra Nunzia nu vede niciun inconvenient în a avea doi tați pentru copilul ei; nu dă doi bani pe prejudecăți; dimpotrivă, îi place să fie răsfățată de cei doi parteneri, a căror paternitate este nesigură. Neorealismul filmic italian își pune și aici amprenta, în final: după naștere, tânăra mamă și pruncul sunt vizitați la maternitate de cele două bunici paterne: „Nedumerite, priveau fără să scoată un cuvânt nou-născutul ce se strâmba. Odată ce-și reveniră din uimire, ele făcură fără nicio reține primele comentarii: «Are toată fruntea lui Mario», «gura și ochii sunt cei ai lui Pasquale». Radioasă, Nunzia le surâdea tuturor. Știa că se va întoarce triumfătoare în cartier, ea, orfelina, cu un bebeluș, doi tați și două soacre. Trebuia să se gândească la schimbarea apartamentului...“ (p. 64).

„Bleu lagune/Albastru de lagună“ narează câteva zile din viața venețianului Rino, un bărbat frumos, „modelul după care femeile erau înnebunite“. Celibatar la aproape 50 de ani, acest „Don Juan al canalelor“ vrea să experimenteze degradarea. De aceea, în timpul carnavalului de la Veneția, se deghizează într-o creatură respingătoare și merge la petrecerea din Palatul Consulatului American. Aici cunoaște un misterios tânăr personaj deghizat în paj din Renaștere, „o siluetă subțire, mâini lungi, fine, păr scurt și blond încălțat sub o delicată pălărie de fetru verde“ (p. 74). Teatrul și carnavalescul sunt aici la cote maxime, iar autoarea folosește suspansul într-un dozaj bine stăpânit, frizând pe alocuri fantasticul, așa cum remarcă Valeriu Stancu: invitat de tânărul „paj“ într-o biserică din Piața San Marco, Rino descoperă aici, în întuneric, un tablou gigantic din 1628, intitulat „Don Gigolo și Signorina Castellana“, care înfățișă „trăsătura cu trăsătură personajului pe care-l îmbrăca pentru carnaval: același chip respingător, același păr cenușiu înstelat și mai presus de toate aceeași privire de un albastru pătrunzător. Sinistrul individ dădea mâna unei ființe acoperite cu o pălărie verde“ (p. 75). Dar pentru că suntem la Veneția și e carnaval, „regizoarea“ Muriel Augry rezervă surpriza plăcută pentru final: după o sperietură bună, Rino are o sincopă și, când își revine, își dă seama că băuse prea mult. Nu peste mult timp, prietenii săi află despre căsătoria „incorigibilului seducător“ cu tânăra domnișoară Giulia Howard...

Martha, protagonistă din nuvela „Turbulențe“, este un alt personaj feminin greu de uitat. Trăsăturile ei fundamentale sunt integritatea, căutarea libertății și a autenticului cu orice preț. Povestea de iubire cu Frédéric, un politician căsătorit, se derulează o perioadă în hoteluri din diverse orașe din Franța, în funcție de agenda și interesele acestuia, dar „fiecare dispunând de o anumită libertate de acțiune“. După un an, bărbatul o vrea pentru el singur, divorțează și îi propune Marthei „să dea o turnură legitimă unirii lor“. Numai că tânăra – mult prea independentă pentru a accepta să împartă cu alții timpul bărbatului iubit, care urma să aibă o înaltă sarcină politică – ia o hotărâre de ultim moment, renunțând la mariajul care i-ar fi răpit libertatea: „Martha se ridică. Frédéric ezimnola. Se uită la el, apoi fără să-și luă poșeta, lăsând haina de blană, un cadou de la iubit. Eșarfa ei zăcea pe noptieră; a apucat-o cu abilitate. Impregnată cu parfumul tinerei

femei, era singurul obiect care în seara aceea avea un sens pentru ea: deschise cu grijă ușa și o închise. Afară ninge“ (p. 85).

Latifa, menajera marocană din „Nu-mi plac bărbații“, aparține de cultura islamică. Este o biată femeie căsătorită la treisprezece ani, care muncește din greu pentru a-și întreține soțul septuagenar. O consider o altă fațetă a feminității mediteraneene, una tristă: este tipul de mamă dintr-o țară nord-africană, care trăiește drama plecării ilegale a fiului cel mai mic, Adil, în Europa. Patroana și confesoarea ei, Catherine, inventariază toate posibilele motive ale urii pe care Latifa o manifestă față de bărbați: unii sunt „vânători de speranță“, adică de droguri cu care iau mințile tinerilor, alții sunt egoiști, violenți, iar cei mai detestați sunt cei care fac trafic de persoane: „Bărbații, doamnă, bărbații, reluă Latifa cu un nod în gât. Îi fac pe copiii noștri să creadă că totul este mai ușor acolo și îiucid cu promisiunile lor“. Este unul dintre cele mai triste aspecte sociale din Africa zilelor noastre, migrarea masivă a tinerilor spre Europa, iar Muriel Augry nu se sfiește să-l denunțe.

Ca pentru a-și încheia concertul cu o notă luminoasă, autoarea surprinde în „Atenție vestiar“ un fapt de viață ce pare luat din Caragiale sau din filmele cu Pierre Richard. Seara în care Claire, revenită la Paris după un timp petrecut în străinătate, trebuie să-l reîntâlnească pe Kader – de care o leagă o veche „amitié amoureuse“ – riscă să producă un mic dezastru sau, în funcție de perspectivă, o amintire nostimă. La restaurant sunt inoportunați de niște vecini zgomotoși, grosolani, mai ales de unul dintre aceștia. Și pentru că un rău nu vine niciodată singur, cel mai prostănac dintre aceștia ia, din greșeală, impermeabilul lui Kader, lăsându-l fără acte și bani: „Kader trebuie să accepte evidența scotocind prin buzunarele impermeabilului. Nici urmă de portofel, dar pe guler, o etichetă cu mărimea 52. Kader înăbuși o înjurătură. Cine îi scosese în cale în seara aceea un asemenea idiot?“ (p. 104).

O asemenea constelație de personaje, feminine și masculine, o construcție narativă atât de bine articulată nu puteau fi altceva decât opera unui scriitor care cunoaște toate subtilitățile prozei, iar Muriel Augry face prin acest volum de debut în proză un adevărat „coup de maître“. Experiența în diplomatie, erudiția, contactul și deschiderea spre alte culturi și-au pus amprenta pe scriitura autoarei, care alege un stil simplu, minimalist, aerat. Empatia față de semeni, interesul pentru alteritate sub toate formele ei, independența în gândire și acțiune sunt caracteristici și ale persoanei Muriel Augry – distins membru al inteligenței franceze contemporane –, dar și ale majorității personajelor din acest volum de nuvele, care sper să deschidă o nouă și durabilă direcție pe masa de lucru a scriitoarei.

Pe data de 24 mai 1431, membrii tribunalului desemnat pentru judecarea loanei d'Arc s-au gândit, probabil, să celebreze un an de la prinderea eroinei, prin ticlirea scenei de intimidare derulate în cimitirul orașului Rouen. Prezența călăului gata pregătit să aprindă rugul a avut asupra victimei impactul psihologic scontat. Abjurarea, făcută râzând, după cum au spus unii dintre cei prezenți la reușitul simulacru, a fost semnată din partea inculpatei prin desenarea unui cerc și a unei cruci. Aceasta poate fi o dovadă a faptului că ea nu credea în ceea ce face, din moment ce semnase la începutul lunilor sale de glorie militară scrisori destinate englezilor. Prin intermediul lor, expeditoarea îi învăța de bine pe cotropitori, spunându-le să ridice asediul de la Orléans (un fel de bătălie de la Mărășești, pentru Regatul Franței) și să plece acasă, pentru că, în caz contrar, va fi rău de ei. De altfel, și atunci când a fost acuzată de președintele Cauchon că, fiind în război, a făcut păcate omorând englezi, loana s-a apărât spunând că nu aveau decât să se întoarcă la ei acasă. Trebuie neapărat remarcat faptul că eroina franceză nu era xenofobă (în acea vreme, nici nu se punea problema existenței ideii de națiune și de naționalism). loana a afirmat – printr-o frază de a cărei origine puțini știu astăzi – că nu îi urăște pe englezi, ci că îi iubește doar dacă stau la ei acasă.

Demnă de semnalat este și întâmplarea că, după abjurare, atunci când a aflat verdictul de condamnare la închisoare pe viață (doar cu pâine și apă), mulțimea a aruncat cu pietre în președintele Cauchon, pentru că normanzii, asemenea englezilor, voiau să o vadă arsă pe inculpată. Iar aceasta, deoarece cumpărarea scumpei prizoniere de la burgunzii de către englezi, care o lăsau acum pe mâna Bisericii, a fost făcută cu banii din taxele strânse de la ei. Dar nu era pentru prima dată când mulțimea proceda astfel, dacă ne gândim la drumul golgotic al Crucii. Scena de forță eclezială derulată în cimitir a fost precedată de aceea a ducerii loanei în sala de tortură, pentru a-i vedea acolo pe călăi gata pregătiți de groaznicele chinuri care o așteptau. Cu prilejul acela, ea le-a reamintit juraților ceea ce le spusese încă de la începutul procesului: că nu va destăinui nimic din ceea ce era legat de regele Carol al VII-lea, chiar dacă ar fi sfârțecată. Iar în eventualitatea în care ar declara ceva împotriva voinței ei, va dezvălui imediat la proces că nu are nicio valabilitate ceea ce a fost obligată să recunoască sub tortură.

În această situație, majoritatea juraților au votat aproape în unanimitate contra aplicării torturii, considerând că asemenea procedee nu ar servi la nimic în privința ei. Înzeștrată

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Voci și căi

cu simțul juridic al drepturilor omului, prin această atitudine, loana a condamnat printr-o singură frază ororile torturii judiciare trecute și mai ales ale celei viitoare. Procesul ei a fost considerat de unii istorici a fi un prim proces totalitar de tip sovietic și sunt de acord cu asemenea analogie, numai că a existat o inversare a rolurilor: la Rouen, analfabetul era pe banca acuzaților, iar intelectualii de clasă formau instanța de judecată. Odată cu procesul loanei d'Arc se deschidea seria tuturor proceselor pierdute dinainte, atitudinea demnă a inculpatei aducând cu ea o contestare a justiției, a mecanismului judiciar însuși în situația proceselor trucate.

Simularea din cadrul adecvat al cimitirului, care prevestea ceea ce se va fi întâmplat peste o săptămână, a fost precedată de un comportament uimitor al acuzatei fără capete de acuzare în tot timpul procesului. Miza confruntării, care durase trei luni, era deslușirea a ceea ce însemnau vocile pe care le auzise ea. Un jurat o întreabă pe loana dacă vocile auzite erau însoțite de lumină și ea îi confirmă, dar îl asigură că nu toată lumina vine din partea bisericii, ci, cel mult, dinspre partea bisericii. Prima experiență sacră este astfel descrisă: „Și veni această voce în jurul orei amiezii, pe timpul verii, în grădina tatălui meu. Nu postisem în ajun. Auzii vocea din partea dreaptă, dinspre biserică, și rareori o auzii lipsită de claritate“. Această declarație demonstrează că Fecioara din Orléans era o ființă solară, iar nu una lunatică, stăpânită de forțe obscure sau vrăjitoarești, așa cum voiau să tragă concluzia jurații.

Momentul de grație, de la care a plecat toată aventura existențială, s-a petrecut în cadrul eclezial și al familiei, în ceea ce s-ar putea numi „grădina deliciilor cerești“. Grefierii de la proces au notat „grădina tatălui meu“, dar nu putem ști dacă ei nu ar fi trebuit să folosească majuscula, în eventualitatea că loana s-a referit și la instanța supremă a Tatălui. În orice caz, această lumină spirituală va conduce mereu destinul de excepție al acestei ființe senine, care nu este atinsă prin nimic de tenebrele practicilor malefice. De altfel, printre cele 70 de capete de acuzare finale (care pot fi demontate pe rând, pentru că nu era nimic de reproșat inculpatei) nu a putut

figura și acela de vrăjitorie. Fecioara din Orléans a declarat că, atunci când a auzit pentru prima oară vocea, i-a fost frică, iar acest amănunt probează veridicitatea celor trăite de ea. La început are frică de voci, asemenea momentelor înfiri-pării sentimentelor erotice la fetele frecventate de zburători cu negre plete. În mod normal, vocea interioară nu îți poate provoca un asemenea sentiment de frică, deoarece îți dictează ceea ce ar trebui să faci și te lași teleghidat de ea. Or, loana spune că este condusă de voci cu care uneori este în dezacord și că luptă împotriva lor, dacă se impune, așa cum s-a întâmplat atunci când a sărit din turnul în care era închisă.

Jurații, care doreau să tragă concluzia că vocile auzite erau malefice, o întreabă pe „posedată“ dacă nu comite un păcat nesupunându-se poruncii lor, din moment ce le consideră de natură divină. Ea confirmă, dar adaugă că s-a mărturisit de fiecare dată (câteodată se mărturisea chiar de două ori pe zi). Prin urmare, loana se supunea foarte des unui sever proces de conștiință. Jurații aveau dreptate să o întrebe dacă nu a dovedit lipsă de supunere față de voci, deoarece, în materie de teologie morală, dacă nu te supui vocii dumnezeiești, faci un păcat. În fapt, loana ascultă vocile, dar angrenează energiile divine în serviciul rațiunii și de aceea nu trebuie văzută ca un fel de marionetă în mâinile divinității. Pentru a pune în evidență puterea divină, cinstitele fețe bisericesti de după procesul de reabilitare a loanei au afirmat că vocile făceau totul pentru ea, însă aflată în stare de grație, a păstrat autocontrolul tot timpul, până la sfârșit. Vocile i-au arătat căile de urmat, situația fiind sugestiv pusă în evidență în limba franceză de omofonia „voix“ – „voie“.

Dorind să transforme în cap de acuzare major tot ceea ce ținea de aceste voci, membrii tribunalului erau interesați să știe felul cum auzea loana vocile, circumstanțele în care îi apăreau sfinții. Ei voiau să o oblige să recunoască faptul că vocile auzite erau rele, demonice, iar ea, nefăcând ceea ce îi spune Biserica, putea fi declarată rea catolică. Din putoare, Fecioara din Orléans a relatat foarte puține despre vocile care îi veneau în sprijin, făcând doar un rezumat al celor

recepționate de la ele. Ea nu a dat detalii, având smerenie față de entitățile cu care era în comunicare directă și i-au venit în ajutor timp de câțiva ani: Sfânta Margareta din Antiohia (martira creștină fecioară – ca și loana), Sfânta Ecaterina din Alexandria (care a rezistat celor 50 de învățați – asemenea loanei! – și a sfârșit prin a deveni martiră) și Sfântul Arhanghel Mihail, despre care a spus că are vocea frumoasă, dulce și umilă.

Pudoarea predomină în descrierea viziunilor avute, unele dintre întrebări considerându-le indecente, mai ales atunci când i se cereau felurite detalii care să o încurce. Atunci când unul dintre jurați, care era din Limousin și vorbea în occitană, o întreabă pe loana d'Arc dacă Sfântul Mihail vorbește franceza, ea îi răspunde că mai bine decât el. Când a fost întrebată de un alt jurat, extrem de curios, dacă Sfântul Mihail i s-a arătat gol, Fecioara din Orléans a răspuns tot printr-o întrebare: crede el că Dumnezeu nu ar avea cu ce să-l îmbrace? Dacă ar fi răspuns în mod direct că Sfântul Mihail avea haine de un anumit fel însemna că ea se înșela sau că mințea, deoarece astfel de apariții erau imateriale. Apoi, la întrebarea dacă arhanghelul are podoabă capilară, acuzata se miră, întrebând retoric de ce ar fi fost tuns de tot. Răspunsurile evazive au dovedit nu numai inteligența din partea inculpatei, ci și o insolentă de neînchipuit pentru cei care o judecau.

loana d'Arc nu a fost ceea ce se cheamă astăzi o biserică, ci o ființă pură cu aspirații cerești, ce a sfârșit prin a deveni o sfântă. Viitoarea canonizată a înțeles foarte bine ce înseamnă biserica militantă și ce semnifică biserica triumfantă, făcând între ele o clară distincție. Când este întrebată dacă se supune bisericii, ea confirmă, dar adaugă că Dumnezeu este primul slujit. Aceasta înseamnă că pentru eroină, care se revendică de la biserica triumfantă, Dumnezeu este dincolo sau deasupra oricărei puteri bisericesti sau papale. Dacă Dumnezeu este primul slujit, aceasta înseamnă că loana d'Arc i se supune în mod nemijlocit, prin intermediul vocilor pe care le aude. Cu alte cuvinte, în urma acestei contestări ecleziale ce exprimă convingerea intimă a celei aflate în stare de grație, nu putem trage decât o concluzie:

dacă până la Dumnezeu te mănâncă sfinții de preoți, tot astfel și până la a-l servi pe Dumnezeu, ar trebui serviți toți ecleziaștii, de la papă până la ultimul preot de țară.

Regele Carol al VII-lea „cel bine slujit“ (după cum i s-a spus ulterior) a întrebat-o pe „binefăcătoarea“ lui ce să-i ofere pentru a-i mulțumi față de tot ceea ce a făcut pentru el. Surzând, ea i-a răspuns că ar dori să primească de la el Regatul Franței. Desigur că ar fi fost o dorință insolită dacă nu ar fi adăugat că îl va da lui Cristos, iar El i-l va reda regelui, prin intermediul ei. (Înainte de expiere, loana nu a strigat „Trăiască regele!“ sau „Trăiască Regatul Franței!“, ci „Isus!“, de șase ori, semn că își dădea sufletul în numele lui.) Prin urmare, Fecioara din Orléans se crede mediatoare între cer și rege. De trei ori laică (femeie, țărancă și soldat), loana a determinat încoronarea regelui Franței în numele și din porunca lui Dumnezeu. Or, din partea Bisericii, această faptă a fost foarte greu de înghițit (în fine, de cuminecat), deoarece ea se considera singura mediatoare a grației divine.

Mai mult decât faptul că era femeie, Fecioara din Orléans a comis transgresiunea de a-și fi pus haine bărbătești. Pe de o parte, un cap de acuzare l-a constituit purtarea de straie bărbătești; pe de altă parte, i s-a imputat purtarea unor luxoase haine de femeie, a blănurilor și a bijuteriilor (este vorba despre perioada inactivă de opt luni, când a fost înobilată de rege și ținută în reședință supravegheată). Oricum, chiar dacă a abjurat și i s-au dat haine femeiești, cele bărbătești i-au fost lăsate discret la dispoziție în celulă, iar îmbrăcarea lor a dus la darea verdictului final, de ardere pe rug, din cauza recidivei.

În tot ceea ce a făcut, loana d'Arc a fost de o naturalețe... supranaturală, sfințenia sa fiind naturalul tânjind spre perfecțiune. Ea este ieșită din comun prin acțiunile sale, prin caracterul dovedit și prin impactul avut asupra Războiului de O Sută de Ani. Este un fel de stea căzătoare a Istoriei, de un an și patru luni (cât un stagiul de militar în termen, plin de practici neregulate, din timpul comunismului). Cea mai cunoscută eroină medievală a adus cu ea o nouă tate și o unicitate radicală pentru secolul în care a trăit, dacă ținem cont de locul din care s-a ivit, de originea avută și de vârsta la care și-a făcut un destin. Epopeea ianică a cristalizat cele mai multe fantasmă ale francezilor, întrucât loana d'Arc a fost acaparată de toate partidele politice, de diverse mișcări culturale. Adevărata identitate a celei de a doua patroane a Franței rămâne instabilă până astăzi.

Marti, 15 iunie 2021. Îmi doream de mult, dar acum am ajuns pentru prima oară la Ipotești. Ziua a început cu o plimbare de dimineață prin pădure. Am ajuns la lacul împânzit cu nuferi albi ceva mai puțini, puderie de nuferi galbeni, îmbrățișat de copacii unei păduri dese. Printre aceștia făcea notă distinctă o salcie, cumulând paradoxuri ce-ar putea fi întâlnite doar în caracterele umane: o cordialitate inhibată de retractilitate, o pulsătilă tandrețe. Drama salciei l-a făcut pe unul dintre artiștii care ne însoțeau în mica drumeție să exclame: „Extraordinar cum și în natură poți da de butaforie!”

Am părăsit peisajul lacustru și ne-am întors în vasta curte a „Memorialului Ipotești – Centrul Național de studii «Mihai Eminescu»”. Se făcuse miezul zilei și la Bibliotecă, în Amfiteatrul „Laurențiu Ulci”, se desfășura festivitatea de decernare a Premiului pentru Promovarea Operei Eminesciene, eveniment inclus în programul „Zilelor Eminescu” (care au început încă de duminică, 13 iunie). Iulian Costache, istoric și critic literar, profesor al Universității din București, susținea on-line, de la Berlin, o laudatio pentru laureat; mi-a plăcut și mi-am notat: „El știe să facă din Eminescu o poveste energică. Este un creator de structuri narrative”. Acest premiu i-a fost acordat maestrului Ion Caramitru. Introdus audienței printr-o laudatio plină de informații autentice și de aprecieri

Ion Caramitru și rostirea poeziei eminesciene

juste, dar condimentată și cu câteva expresii pompoase, cel care ne-a readus (pe cei prezenți în sală) în firesc și umanitate a fost chiar... Ion Caramitru. În discursul de mulțumire, Ion Caramitru a vorbit despre „cea mai frumoasă limbă posibilă” necesară rostirii pe scenă,

convingându-ne că modelul pentru expresivitate este limba literară a lui Eminescu. Prin arta actorului, poezia vine mai aproape de inima celui ce ascultă, dar calea nu este de a o „re-cita”, ci de a o „spune”. Citez din eseu întocmit de însuși Ion Caramitru: „Rostirea care mă interesează este cea

a semnificațiilor. Într-o poezie care te emoționează trebuie intuit momentul fierbinte al inspirației poetului. Poetul transmite un bun finit, încremenit în pagină. Eu îl preiau ca atare și-l trec prin filtrul sensibilității mele. Sunt uimit de valoarea estetică, de lumea pe care o descopăr, sunt fascinat de temperamentul autorului. Poezia a devenit organic și a mea”. Și a devenit... Și nu doar poezia, ci și fragmente filozofice găsite în manuscrisele din adolescența poetului, pasaje din nuvela „Sărmanul Dionis” în care apar – geniale intuiții! – elemente ale teoriei relativității, poezii de dragoste, poezii sociale, toate sudate prin inspirația regizorului Ion Caramitru, încât părea o singură și fascinantă poveste transpusă pe scenă de actorul... Ion Caramitru. Părea că însuși poetul se insinua în mintea actorului și prin vocea umană și vie a acestuia, aproape ca-ntr-un bizar act de spiritism, își mărturisea gândurile. Cu emoție dar și cu firesc, cu sensibilitate și cu sens.

Încărcați astfel de iubire pentru poezia lui Eminescu, de o înțelegere în amănunte ale filozofiei lui și de admirație pentru actorul-regizor devenit

la rândul-i creator, ne-am îndreptat pașii spre un alt performance artistic: vernisajul expoziției de artă „Decupaje. Pasărea cu două anotimpuri” a artistului Ioan Burlacu, născut în Botoșani, dar aclimatizat în orașul lui Bacovia. Un eveniment reușit, cu o altfel de strălucire dar nu mai puțin magnetică, despre care sperăm ca într-un număr viitor al revistei să vă povestească pe larg celălalt artist despre care vă vorbeam la început, cel care a identificat în salcia de la Lacul „Mihai Eminescu” o dimensiune teatrală.

Violeta SAVU

* „Zilele Eminescu la Memorialul Ipotești” au inclus în program: colocviul de exegeză literară „In honorem Perpessicius”, o lectură din Perpessicius, Te Deum, vernisajul unei expoziții de carte veche, vernisaj de artă, recital de muzică clasică, semnal editorial, dialoguri între scriitori, decernarea Premiului pentru Promovarea Operei Eminesciene.

Au participat Mihaela Anițului, Iulian Boldea, Ioan Burlacu, Ion Caramitru, Lucia Cifor, Cătălin Cioabă, Cosmin Ciotloș, Daniel Corbu, Iulian Costache, Mircea A. Diaconu, Paul Gorban, Ioan Milică, Doris Mironescu, Ion Munteanu, Ala Sainenco, Maria Șleahțițchi, Constantin Ținteanu, Lucia Țurcanu, Radu Vancu, Rodica Zafiu.

Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România, filiala „Marius Mircu” din Bacău, a organizat marți, 15 iunie, dezbaterile „Educație și comunicare sub vremuri virtuale”, la care invitați au fost doi dintre intelectualii de marcă și profesioniștii ai cuvântului: Mircea Platon și Arthur Suci. Întâlnirea, prima organizată de jurnaliștii băcăuani după măsurile de relaxare din perioada pandemiei, a avut loc la Universitatea „George Bacovia”, în parteneriat cu Fundația „Bacovia” din Bacău.

Prezentarea celor doi invitați a fost făcută de Constantin Gherasim, care a vorbit pe scurt despre Arthur Suci, doctor în științele comunicării, cu o lucrare despre raportul dintre discursul literar și cel politic („Discursul autonom. Strategii de comunicare”), profesor la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, colaborator la unele dintre cele mai prestigioase publicații din România, mulți ani și copywriter. La fel în cazul celui alt invitat, Mircea Platon, redactor-șef la revista „Convorbiri literare” (Iași), doctor în istorie (2012) la The Ohio State University at Columbus, Ohio (SUA), autor a numeroase eseuri, comentarii politice și recenzii în diverse ziare și reviste culturale din țară, precum și studii în reviste de specialitate de prestigiu, premiat de Academia Română pentru cartea „Cine ne scrie istoria”.

Acum, cei doi invitați au prezentat trei dintre cărțile lor: „Deșcolarizarea României” (Mircea Platon) și „Cel care așteaptă” și „Pierdut între medii” (Arthur Suci).

Despre deșcolarizarea deloc virtuală a României

„Deșcolarizarea României”, o lucrare deopotrivă inedită și incitantă în domeniul analizei sistemului de învățământ românesc din ultimele trei decenii, vine să prezinte modul în care s-au derulat reformele din sistemul de educație. Spre deosebire de alți intelectuali care au comentat sau criticat situația învățământului autohton într-un mod evaziv sau tendențios, Mircea Platon a scris această lucrare fără ură și părtinire, cu subiect și predicat, oferindu-ne o viziune obiectivă a modului în care cei îndrituiți în cele trei decenii au realizat reforme ale sistemului de învățământ. Fără a arunca piatra ori a face judecăți de valoare, asemenea unui jurnalist tenace și abil, de investi-

gații și anchetă, eruditul scriitor ieșean lasă cititorul să tragă singur concluziile unei mari tăceri care ar fi fost normal să devină în toți acești ani inclusiv subiect de dezbateri publice: educația și învățământul românesc.

Celălalt invitat al UZPR, profesorul Arthur Suci, a explicat de ce a scris cele două cărți de referință pentru spațiul public românesc, în care informațiile despre „publicitate”, „manipularea identităților”, „ironie și artă socială” sau „literatură pentru facebook” se împletesc cu prezentarea subiectivă a unor realități pe care reputatul comunicator public și profesor le cunoaște foarte bine nu doar ca analist sau PR, ci și ca trăitor de peste două decenii în mijlocul lor.

Dezbaterile care a urmat a fost axată pe ideile cuprinse în aceste lucrări, dar și pe cele lansate în prezentarea cărților. A fost un dialog incitant, chiar aprins pe alocuri, care a marcat unele dintre cele mai fierbinți probleme ale societății românești din zilele noastre, comparate și cu cele ale perioadelor anterioare. La acest dialog au participat și ziaristi de la publicațiile și posturile de radio băcăuane, dar și profesori și învățători din Bacău, care au lansat opinii privind procesul educațional de astăzi și de ieri, cu propuneri pentru organizarea lui în viitorul apropiat. Nu a fost omis nici contextul și modul în care are loc procesul de comunicare în toate mediile, interacțiunea acestora și importanța vitală a cărții scrise, ca „mediu” prin care tinerii (și nu numai ei) pot evalua, aprecia și înțelege celelalte medii de comunicare, opinii privind modul în care tehnologia și digitalizarea acționează asupra copiilor, plecându-se de la studiile publicate ale unor neuropsihiatru și psihologi în acești aproape doi ani de pandemie, și multe altele. Prezent la eveniment, jurnalistul Cornel Cepariu, președintele filialei Bacău a UZPR, a mulțumit în numele ziaristilor băcăuani atât gazdelor acestui eveniment pentru generozitate și implicare, cât și celor doi invitați, cărora le-a dat asigurări că vor fi așteptați la Bacău și cu alte prilejuri, dat fiind că subiectele dezbătute merită continuate și analizate de toți cei implicați în procesul de educație și învățământ.

**Petru DONE
Constantin GHERASIM**

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Ostatic al pustului Sahara, statuat cauzat de o pană la motorul avionului, naratorul are bucuria întâlnirii cu Micul Prinț: „Și-am văzut un omuleț cu totul extraordinar, care mă scruta cu luare-aminte” (*ib.*, p.11). Acesta l-a rugat tare uman: „Te rog... desenează-mi o oaie!” (*ib.*). Fiindcă renunțase de multă vreme la pasiunea de a picta, a reacționat purtat de valul... nostalgiei: „Cum eu niciodată nu mai desenasem o oaie, i-am făcut unul dintre desenele acelea două, singurele de care mă știam în stare. Cel cu șarpele boa întreg” (*ib.*, p.13). Micul Prinț l-a copleșit cu răspunsul său: „Nu! Nu! Nu vreau un elefant înghițit de un șarpe boa! Un șarpe boa e foarte periculos, iar un elefant te încurcă foarte mult. La mine acasă-i foarte puțin spațiu. Eu de-o oaie am nevoie. Desenează-mi o oaie!” (*ib.*, p. 14). Cedând insistențelor, a încercat să deseneze o oaie. Trei dintre desene n-au primit... aplauze. Una dintre oile desenate era bolnavă, alta prea bătrână, cealaltă era berbec... Atunci, aruncând din creion zgura prejudecăților, pilotul a desenat o ladă, după care a exclamat: „Aceasta e lada! Oaia pe care o dorești tu este înăuntru” (*ib.*, p. 15). Micul Prinț a răspuns entuziasmat: „Chiar așa mi-o și doream!” (*ib.*).

Auzindu-l pe Micul Prinț grăind astfel, n-am putut să nu dau ghes gândului că acesta este frate de cruce și cu omul subteranei dostoievskiene: „Doi-ori-doi-fac-patru, domnilor, asta nu mai e viață, ci începutul morții. În orice caz, omul s-a temut de acest doi-ori-doi-fac-patru, iar eu mă tem și acum. [...] Doi-ori-doi-fac-patru nu-i, după părerea mea, decât o impertinență. Doi-ori-doi-fac-patru se uită ca un filii-

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (19)

zon, îți stă în drum cu mâinile în solduri, nu te lasă să treci și scuipe” (F. M. Dostoievski, „Însemnări din subterană”, în volumul „Jucătorul și alte microromane”, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 63). Privind îndelung către lada în care era oaia dorită de Micul Prinț, am auzit încă o dată vocea din subterana dostoievskiană: „Vai, domnilor, cum să mai fie vorba de propria ta voință, când se ajunge la tabel și la aritmetică și când numai doi-ori-doi-fac-patru va avea căutare?” (Antoine de Saint-Exupéry, *op. cit.*, p. 61), dar și pe cea a lui Camus, cel care ne spune că vine mereu în istorie o clipă când cei care afirmă că doi plus doi fac patru sunt pedepsiți cu moarte... Am fost curtat și de prezența lui Don Quijote, cel despre care cred că vedea o moară de vânt chiar și-ntr-o pagină albă, dar și de cea a lui Mășkin, care-mi tot șoptea, privind către lada în care era oaia, că frumusețea este o enigmă și că orice contact cu lumea copiilor „e așa de înviorător”, întrucât „apropierea lor îți vindecă sufletul...” (F. M. Dostoievski, „Idiotul”, vol. I, București, Editura „Biblioteca pentru literatură”, 1965, p. 100).

Ar putea fi scris, pornind de la romanul „Micul Prinț”, un tratat despre ofilirea prejudecăților; inclusiv despre cele etnice, de rasă etc.: „Am motive întemeiate să cred că planeta de pe care venea Micul Prinț era asteroidul B-612. Acest asteroid nu a fost văzut

o singură dată, cu telescopul, în 1909, de către un astronom turc. A făcut atunci, cu prilejul unui congres internațional de astronomie, o prezentare a descoperirii sale. Însă nimeni nu l-a crezut, din pricina hainelor pe care le purta. Așa sunt oamenii mari” (Antoine de Saint-Exupéry, *op. cit.*, p. 19). Lecuirea de această prejudecată nu a fost realizată cu argumente croite din esențe științifice suplimentare: „Din fericire pentru renumele asteroidului B-612, un dictator turc a poruncit poporului său, sub amenințarea pedepsei cu moartea, să se îmbrace precum europenii. Astronomul a mai făcut o demonstrație, în 1920, îmbrăcat de astă dată în frac. Și toată lumea a fost convinsă de importanța descoperirii sale” (*ib.*).

Încremenirea în stereotipuri, în granițele strâmte ale unei axiologii cantitativiste poate naște prejudecăți care strivesc fiorul cunoașterii autentice: „Oamenii mari iubesc cifrele. Când le vorbiți despre un nou prieten, ei niciodată nu vă pun întrebări asupra lucrurilor esențiale. Nu vă întreabă niciodată: «Ce sunet are glasul său? Ce jocuri preferă? Colectionează fluturi?», ci întreabă: «Câți ani are? Câți frați are? Câte kilograme cântărește? Cât câștigă tatăl lui?» Doar atunci cred că îl cunosc” (*ib.*). Cu asemenea oameni nu poți risca un discurs croit din esențe ale nuanțelor: „Dacă le spui oamenilor mari: «Am văzut o casă frumoasă, din

cărămizi roșii, cu mușcate la ferestre și cu porumbei pe acoperiș...», ei nu sunt în stare să-și imagineze cum arată o asemenea casă. Lor trebuie să le spunei: «Am văzut o casă, care costa o sută de mii de franci». «Ce frumoasă e!», vor exclama atunci” (*ib.*, p. 20) Leacurile pentru unele prejudecăți sunt greu de găsit.

De pe sufletele celor îmbogățiți cu ani a evadat prospețimea: „Vorbești întocmai ca oamenii mari! [...] Toate le încurci... toate le amesteci!” (*ib.*, p. 28), îi spune Micul Prinț naratorului. Și ca să fie și mai convingător, adaugă: „Știu undeva o planetă pe care se află un domn roșcovan. El n-a mirosit niciodată o floare. N-a privit niciodată o stea. N-a iubit pe nimeni niciodată. N-a făcut nimic altceva; doar socoteli. Și toată ziua repetă, ca și tine: «Eu sunt un om serios! Eu sunt un om serios!» – și face asta cu înfumurare. Acela însă nu e om; e o ciupercă!” (*ib.*, p. 29).

Uneori, Micul Prinț găsește interlocutori de care i se lipește sufletul; precum vulpea, cea care îi spune: „Oamenii nu mai au timp să cunoască nimic. Cumpără lucruri de-a gata, de la neguțători. Cum însă nu există neguțători de prieteni, oamenii nu mai au prieteni” (*ib.*, p. 66). Dar tot ceea ce este „de-a gata” este un depozit de prejudecăți... Vulpea îi deschide orizonturi și către universul inocenței: „Dacă, de pildă, vii la ora patru după-amiază, eu încă de la ora trei voi începe să fiu fericită. Pe

măsură ce ora va trece, și mai fericită mă voi simți. La ora patru, deja mă va cuprinde o stare de agitație și neliniște; voi descoperi cât valorează fericirea!” (*ib.*, p. 67). Totul este proaspăt la Micul Prinț. Până și privirile care caută orizonturi, căci el îți spune că dacă vrei să construiești un vapor, nu trebuie să începi prin a-i trimite pe oameni după lemne, cuie, unelte, sfori și alte materiale, ci să-i înveți mai întâi să tânjească după marea îndepărtată, nesfârșită...

Există două monologuri celebre care au ca vedetă incertitudinile, cele mai mari adversare ale prejudecăților. Unul este cel din „Hamlet” (actul al III-lea). Om al Renașterii, tânărul Prinț al lui Shakespeare își mobilizează toate resursele ambiționând curajul unei gândiri libere de orice prejudecăți în gândul care tulbură frumos, de sute de ani, conștiințele: „A fi sau a nu fi: iată-ntrebarea...” (William Shakespeare, „Hamlet”, în „Opere complete”, vol. 5, București, Editura Univers, 1986, p. 371). Sub semnul acestei dileme s-a născut una dintre dezbaterele majore care vizează sensul vieții, destinul. Celălalt celebru monolog, care aduce în istorie zvârcoliri vindicătoare pentru prejudecățile despre libertate și liberul-arbitru, este „Marele Inchizitor” dostoievskian. Adaug acestor două monologuri și pe cel al Micului Prinț. Un monolog risipit în firimituri divine de cugetare. Ar fi foarte trist, deprimant dacă biblioteca de Dincolo de Viață n-ar avea în inventar și „Micul Prinț”, acest tratat metafizic despre timp, *viațamoarte*, prietenie, dragoste, speranță, lumină, despre nimic și despre totul. Acest tratat care poate fi citit cu aceeași bucurie/ uimire/ voluptate de către Kant, Einstein sau pruncul care-a dezlegat binișor tainele abecedarului... Ce simplu: Micul Prinț (Marele, Uriașul Prinț al Spiritului, îi zic eu), o mogâldeată zămisliță din plămânda fantasticului, evadând de pe un asteroid (B612), călătorește (și) pe o planetă ciudată, numită Pământ, și privește lumea cu ochii inocenței sale desăvârșite, fără nici cea mai mică umbră de prejudecată...

Cu Micul Prinț m-am împrietenit atunci când am înțeles că este îndrăgostit nu doar de incertitudini, că este un vânător de prejudecăți, ci mai ales atunci când am priceput că trăiește într-un cuceritor univers fantastic. E drept că și Jorge-Luis Borges m-a îmbrăncit frumos către el, atunci când mi-a spus că realul este ceea ce durează puțină vreme, că e împrejurarea, în vreme ce fantasticul este ceea ce durează mereu. Așadar, privind cu ochii minții și ai inimii către orizonturile temporale îndepărtate, irealul, fantasticul sunt mult mai... reale.

Concediile de altădată, așa cum le-a văzut Vasile Cepar

Chiar dacă nu a fost ziarist cu „acte în regulă”, Vasile Cepar (1921-2003) merită pe deplin titlul de „cronicar al clipei”. Vreme de peste patru decenii, artistul fotograf a fixat pe celuloid toate evenimentele care au marcat evoluția Bacăului. În urma sa a rămas o impresionantă colecție de peste 5000 de fotografii pe care, din fericire, a donat-o Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”. Și astfel, prin strădania muzeografei Irina Băcăoanu, în calitate de manager de proiect, fotografiile au fost digitalizate și clasificate. Ca prim rezultat al acestei munci de cercetare și arhivare, la Muzeul de Istorie a fost vernisată (sâmbătă, 12 iunie a.c.) expoziția „Concediile de altădată”, în deschiderea celei de-a 17-a ediții a „Noptii muzeelor”. Cei curioși au putut (unii) să vadă și (alții) să rememoreze cum își petreceau vacanțele românii în urmă cu 60-70 de ani.

În cuvântul de deschidere, Mariana Popa, directoarea Complexului Muzeal, a accentuat importanța recuperării unor asemenea colecții ce se pierd, de multe ori, odată cu

proprietarii lor. Moștenitorii nu acordă atenție acestor tezaururi sau nu știu că se pot adresa instituțiilor specializate în conservarea și valorificarea științifică a documentelor.

După cum ne-a declarat Irina Băcăoanu, „aceasta este doar o primă expoziție cu 50 dintre imaginile lăsate de Vasile Cepar. Către sfârșitul lui iunie vom expune, proba-

bil, fotografii legate de evenimentele sportive locale din anii '70 și '80”. Cele 5000 de fotografii oferă posibilități nebănuite pentru o incursiune fascinantă în istoria Bacăului din ultima jumătate de secol XX. De aceea, proiectul inițiat de Complexul Muzeal este lăudabil și cu adevărat important.

La eveniment au participat jurnaliști (membri ai UZPR), universitari și iubitori ai „artei de a picta cu lumina”. Unii dintre aceștia au rememorat întâmplări și momente din perioada când l-au cunoscut pe Vasile Cepar ca om implicat în viața cetății.

Filiala Bacău a Uniunii Ziaristilor Profesioniști a fost partener media. (Șt. R.)

cartea străină

Ionel SAVITESCU

Sovietstan

Când călătorești prin fosta Uniune Sovietică, nu-i nevoie să mergi prea departe pentru a găsi nostalgie înversunată și oameni cărora le e dor de vremurile bune de odinioară, când lumea era roșie, când elevii erau tineri pionieri, ma-

gazinele erau pline de conserve și rata somajului nu exista în statistici... Asia Centrală este un amestec de naționalități, culturi, chipuri, limbi și tradiții diferite.

Erika Fatland

descendent al lui Alexandru cel Mare și al Profetului Mohamed (p. 47). Cartea sa „Ruhnama” (2001) este introdusă în programa școlară, de unde sunt scoase materiile umaniste și științifice, considerate *obscure și îndepărtate de realitate* (p. 49). Schimbă numele zilelor și ale lunilor, interzice purtarea bărbii, apoi spectacolele de circ și de operă. În Așgabat, câinii au fost interziși. Bibliotecile au fost închise („Ruhnama” și „Coranul” sunt considerate a fi suficiente). Profesorii sunt concediați, iar spitalele distric-tuale, desființate. Salariile devin foarte mici, dar nu existau impozite; pensiile sunt reduse, în schimb șomerii erau în exces. Din 1991, electricitatea, gazele, benzina, sarea sunt gratuite. Ridică o moschee în care pot intra zece mii de credincioși, iar în parcare subterană aveau loc 100 de autocare și 400 de mașini. După moartea lui Turkmenbași, noul președinte, Gurbanguli Berdâmuhamedov (n. 1957), renunță la multe dintre măsurile predecesorului său, impunând alte două cărți: „Nepotul care a înfăptuit visul bunicului” și „Pasărea fericirii”. A fost dentist și ministru al Sănătății: *Nu îi plac oamenii mai deștepți decât el. De vreme ce nu e un tip prea strălucit, este bănuitor la adresa multor oameni* (p. 60). Continuă să îngrădească presa, iar în 2010 și-a luat numele de Arkadag (Protectorul). În 2012 apare prima lui statuie din marmură albă. Dacă Așgabatul este oarecum modernizat (iată, bunăoară, ce i-a mărturisit Sabine Fatî un tânăr turkmen – v. vol. cit., p. 262 –: *N-aș pleca din Așgabat nici mort, îmi mărturisește un tânăr om de afaceri pentru care politica nu contează. Am tot ce-mi trebuie: casă mare, mașină, bani să pot călători și mă simt bine aici. Nouă, ca oameni ai deșertului, nu ne plac schimbările și întotdeauna ne-am ascultat conducătorul: han, președinte sau ce-o fi), în restul teritoriului (70% este deșertul Karakum „nisip negru”) viața oamenilor este dificilă: *Acesta e adevăratul Turkmenistan. Mai bine de jumătate din populația turk-**

menă locuiește în mici așezări și sate din deșert și trăiesc de pe o zi pe alta... Și totuși aici, printre niște oameni care nu dețin altceva decât o mână de ustensile de bucătărie, câteva cămile și o turmă de capre, m-am bucurat de cea mai călduroasă primire (p. 69). Rar întâlnește pe cineva dispus să critice regimul. În fine, asistă la o cursă de cai la care a concurat și actualul președinte, dotată cu un premiu de 11 milioane de dolari. Evident, a câștigat Gurbanguli Berdâmuhamedov, deși a căzut de pe cal. În final, vizitează ruinele unei vechi localități: Merv, prilej pentru a oferi anumite informații despre Ginghis Han și stațiunea Awaza de la Marea Caspică, mulțumită că cele trei săptămâni petrecute în Absurdistan s-au încheiat (p. 107). Din 2015, Kazahstanul este inclus în Uniunea Economică Euroasiatică (UEE), o Uniune Vamală formată din Rusia, Belarus, Armenia, Kârgâzstan și posibil să adere și Tadjikistanul. După Putin, uniunea are o *importanță epocală* (p. 149). Colonizarea rusă a început în secolul al XVIII-lea, iar în 1989 existau în Kazahstan peste șase milioane de ruși. Inițial, capitala țării era la Almați (Alma Ata), iar în 1994 președintele Nazarbaev a mutat-o la Akmola (Astana, ce înseamnă

„capitală”): *Astana mi-a dispăcut de la bun început* (p. 164). Clima Astaniei este deosebit de rece: iarna se poate ajunge la minus 40 de grade Celsius. Se pot vizita Turnul Baiterek (97 de metri înălțime), o mare sală de concerte (3500 de locuri), moscheea nouă, noul palat prezidențial, Muzeul Național, Biblioteca Națională. Poligonul de teste nucleare de la Semipalatinsk a fost închis. Președintele Nazarbaev (n. 1940), care a demisionat în 2019, se gândea să schimbe numele țării din Kazahstan în Kazak Eli „pământul kazahilor”. Moneda națională este tenge. Trecând în Tadjikistan (capitala, Dușanbe), este impresionată de catargul steagului național (roșu, alb, verde), înalt de 165 de metri. Tadjikistanul este cel mai sărac stat din fosta Uniune Sovietică (90% din teritoriu este acoperit de munți), dar Dușanbe are reputația de cea mai frumoasă capitală central-asiatică. Dacă kazahii și turkmenii sunt descendenții mongolilor, tadjicii sunt urmașii perșilor. Limba tadjică este asemănătoare persanei, diferența constând în alfabet: persana (farsi) folosește alfabetul arab, iar tadjica pe cel chirilic. Până în 1929, Tadjikistanul făcuse parte din Uzbekistan. Emomali Rahmon este președintele Tadjikistanului. Lumea i se adresează cu *Alteța Sa*. În 2007 a renunțat la sufixul rusesc, Rahmonov devenind Rahmon „milostiv”. În pofida sărăciei generalizate, străzile capitalei sunt pline de mașini de lux, aflate în posesia oficialităților, rudelor și prietenilor lui Rahmon. Vizitează Valea Yagnob, ai cărei locuitori sunt urmașii sogdienilor. În această zonă s-a desfășurat la jumătatea secolului al XIX-lea disputa dintre Rusia și Marea Britanie pentru acapararea și influența în Asia Centrală (*Marele joc*, după Arthur Conolly). Există o contradicție etimologică în jurul denumirii munților și podișului Pamir, ai căruia locuitori sunt înalți, blonzi și cu ochii albaștri. Kârgâzstanul este cea mai democratică și liberă țară din Asia Centrală, unde un președinte s-a retras de bunăvoie de la conducere: *Nu atât libertatea e ușor de observat, ci lipsa forței.*

Oamenii nu coboară vocea când critică autoritățile. Nu se uită în jur speriați dacă fac un comentariu degajat referitor la guvern. Oamenii râd de politicieni, chiar și de președinte. Își bat joc de ei fără să se ascundă. Nimic nu pare să fie tabu (pp. 305-306). Capitala țării este Bișkek, oraș care până în 1991 s-a numit Frunze: *În schimb, Bișkek este o capitală nepretențioasă, peste tot cu străzi late, o arhitectură sovietică solidă și piețe spatioase, deschise, pavate cu beton* (p. 307). Viața în Bișkek este nesigură. Criminalitatea, violența, furturile sunt frecvente. În Kârgâzstan soțiile sunt răpite. Se practică vânătoria cu acvile. Întâlnește o comunitate de germani. În sfârșit, Uzbekistanul este a cincea țară vizitată de Erika Fatland: *Regimul uzbek este unul dintre cele mai represive din lume, aproape la fel de grav cum sunt cele din Turkmenistan și Coreea de Nord. Iar aceasta este un alt factor important: capacitatea și disponibilitatea regimului de a recurge la violență* (p. 310). Devenind independent în 1991, *Uzbekistanul a devenit una dintre cele mai crunte dictaturi din lume* (p. 373). Până în 2016, țara a fost condusă de Islam Karimov. Uzbekistanul excelează printr-o climă dificilă: veri toride, ierni aspre. Este cea mai populată țară din Asia Centrală. Capitala țării este Tașkent. La Nakus există un Muzeu de Artă creat de Igor Savițki. Uzbekistanul este renumit și pentru cultivarea bumbacului. Odinioară, *Drumul mătăsii* trecuse prin Uzbekistan, iar Timur Lenk (1336-1405) este considerat eroul național al Uzbekistanului; în fine, Buhara și Sarmakandul sunt orașe renumite. În Uzbekistanul medieval au trăit Ibn Musa al-Horezmi (părintele algebrei), Ibn Sina (Avicenna), medic și pasionat de Aristotel, al Biruni, în sfârșit, Ulugh Beg (*Marele Conducător*), pasionat matematician și astronom. În final, vizitează Tașkentul, cel mai mare oraș al Asiei Centrale. Postfața este o scurtă relatare a morții dictatorului uzbek Islam Karimov. În extremis, semnalăm la pagina 272 o inadvertență: *În iarna 1839-1940 rușii au avut ghinionul de a vedea cât de crunt poate fi frigul din deșert*. Evident, o cercetare originală, bogată în amănunte captivante, care ne prezintă țări, oameni și obiceiuri neobișnuite pentru noi, europenii.

* Erika Fatland, *Sovietstan. O călătorie prin Turkmenistan, Kazahstan, Tadjikistan, Kârgâzstan și Uzbekistan*; traducere din limba engleză de Irina-Marina Borțoi, Ed. „Paralela 45”, 2020, 460 p.

Su Yan

sau multiplele fețe ale Unului

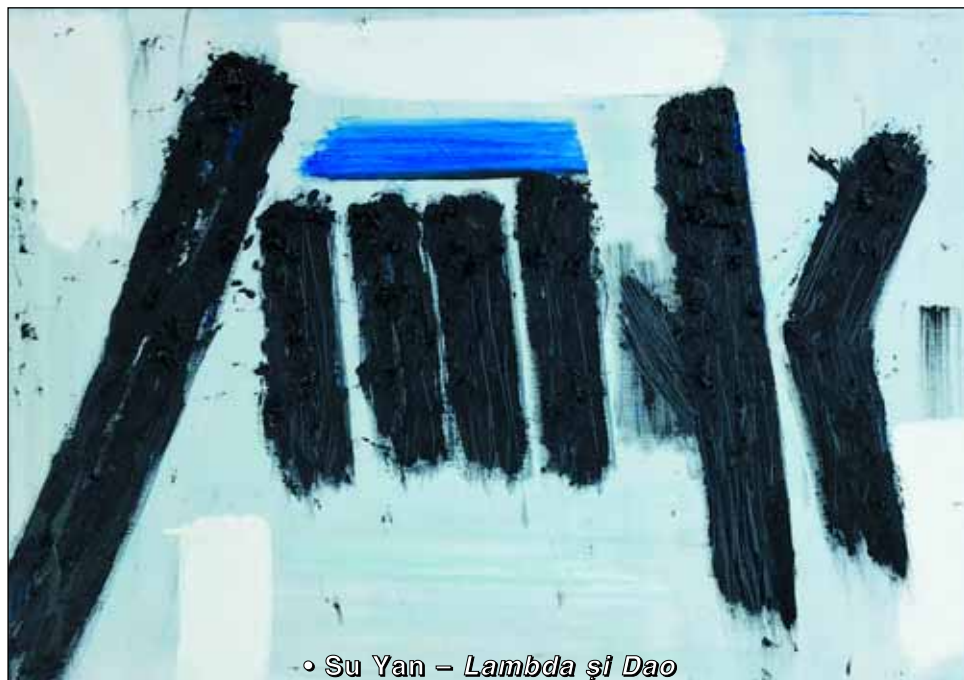
• Dao IV – Metamorfoze în caligrafie și pictură
(Sala „Constantin Brâncuși” de la Palatul Parlamentului)

Literat și artist plastic deopotrivă, interesându-se de tot ceea ce ține de cuvânt și de imaginea vizuală, Su Yan s-a născut în China, unde și-a început formația, desăvârșind-o apoi la București. În prezent își pregătește un doctorat în arte vizuale și în paralel cu acesta, unul în filozofie. Se cuvine a atasa preocupărilor teoretice pe acelea proprii artistului plastic activ, productiv în sensul imediat, propriu al cuvântului, desigur, și în acela ce angajează cu fiecare lovitură de penel ideea profunzimii. Așezând laolaltă aceste din urmă determinări, activismul creator marcat de prolificitate și profunzime, criticul se lasă tentat de construcția seducătoare a unui oximoron, întotdeauna promițătoare în cheie spirituală și, firește, „sigură” atunci când se urmărește comunicarea eficientă și persuasivă. Cred că, în esență, o atare opțiune ivită în cursul actului critic e totuna cu a te angaja pe o pantă spirituală descendentă, echivalând cu o îngrijorătoare, ba chiar primejdioasă scurtare a drumului exegetic. Altfel spus, cu o zăbovire la suprafața lucrurilor și cu o „baterie a pasului pe loc”, totul în numele unei doar pretinse profunzimi, colorată în nuanțele spiritualității calpe.

Neputându-mă sustrage nici eu unei atare strategii a facilului, cel puțin în momentele inaugurale ale excursului exegetic, am amânat nemăsurat de mult formularea gândului critic care să mijlocească între efortul creator prodigios, marcat de prolificitate, al artistei Su Yan și publicul bucureștean, adevăratul beneficiar al creațiilor înfățișate recent la Galeria „Simeza” (expoziția „Metamorfozele lui Dao seria III – Dao în spațiul românesc”, 2-30 aprilie) și, la scurt timp după aceea, în Sala „Constantin Brâncuși” de la Palatul Parlamentului (expoziția „Dao IV – Metamorfoze în caligrafie și pictură”, 16-30 aprilie). Oricât ar părea de ciudat, prolificitatea pare să o călăuzească pe artistă în drumul ei creator, după care îi antrenează și pe aceia chemați să îi valorizeze creația, odată ce s-au angajat în calitate de privitori pe drumul anabatic ce conduce în adânc, spre centru, către inima fenomenelor. Acolo toate sunt supuse unei uimitoare și miraculoase confluente, participând în chip concertat la energiile Unului. Un atare program de creație se vedește a fi dificil, dar tocmai dificultatea chează-

șuieste izbânda finală. Printr-un atare proiect, Su Yan se înrudește cu marii creatori din spațiul european cunoscuți nouă și, desigur, cu cei din spațiul oriental care nu ne sunt cunoscuți, dar cu ale căror creații cu siguranță artista este familiarizată. Doar sfiala mă împiedică, deocamdată, să rostesc numele creatorilor importanți cunoscuți mie, cu a căror creație Su Yan intră în rezonanță. Dacă prefer rezerva e pentru a nu deschide poarta unor comparații ce ar putea părea exagerate ori facile. În „cămara de taină” a analistului care s-a sălășluit în mine, îi am în vedere pe acei creatori care încă dintru început au refuzat să-și orienteze receptivitatea înspre lumea celor vizibile, preferând vecinătatea și tovarășia celor inteligibile. O atare opțiune nu exclude, ci dimpotrivă, presupune prolificitatea, tocmai pentru ca pe dibuite și din apropape în aproape conturul celor inteligibile, în mod obișnuit inaccesibil nouă, să poată fi totuși aproximat. E totuna, cred, cu experimentarea nenumăratelor variante ale unui poem, dintre care doar cele mai apropiate de ieșirea desăvârșirii îi va fi dat în cele din urmă să fie aleasă de poet, totuși chiar și aceasta vădindu-se imperfectă, din cauza naturii ei „create”. Toate celelalte urmează să fie hărăzite „arhivei-lăzii”, multă vreme necercetată, din adâncul căreia însă cândva, cuiva îi va reveni misiunea să reconstituie nimic alta decât „viața poemului”, cea alcătuită din

stadii nenumărate, ce participă toate – aș zice „în chip democratic” – la imperfecțiune și perfecțiune deopotrivă. Simbolic sălășluit în adâncul „lăzii-arhivă” – cea care ajunge să-i servească drept „cutie de rezonanță” –, poemul se vedește amplificat într-un mod cvasimiraculos. Ar fi oare just să afirmăm că abia în adâncul tainiței în care a fost exilat îi este dat poemului să-și trăiască adevărata și multiplă sa viață?! Iată că în cuprinsul unui atare demers, calea se vedește a fi mai prețioasă decât ținta însăși. Și cum pictura e și ea poezie, *mutatis mutandis*, consider că o atare interpretare poate fi translatată cu folos asupra creației plastice a artistei Su Yan. Voi afirma că galeria „Simeza” s-a transformat vremelnic în cutie de rezonanță, aptă să amplifice mesajul plastic transmis nouă de artistă. Variatele ipostaze ale lui Dao, sau – pentru a mă păstra mai aproape de proiectul original pentru care Su Yan a optat – metamorfozele sale sunt puse la încercare într-un demers plastic de o natură experimentală. În cuprinsul acestuia, scriitura pare a se încălca timid de vocația figurativului. Trecând de la o imagine la alta, ai zice că asiești la forme ale smeririi ori chenozei lui Dao, cel ce tinde să dobândească vremelnic un chip. Iar chipul se identifică unei ideograme gestual așternute pe pânză ori unui profil uman, doar întrezărit, după cum poate fi și acela al unui sit arheologic, al Sarmizegetusei bunăoară. Sălășluindu-l vremelnic pe Dao și metamorfozele sale, galeria s-a transformat într-un spațiu privilegiat, acela al confluentei culturilor. În spirit heideggerian, aș zice că vizitatorul expoziției e confruntat cu forme ale *Dasein*-ului, care îl întâmpină pe simeze, altfel spus cu chipuri ale esențialității venite de la răsărit și de la apus, toate participând la însăși taina ființei. Atunci când privirea e tentată să se cufunde în oceanul de negru, e surprinsă să constate că pretinsul negru e alcătuit din suprapuneri de albastru intens, amintindu-i aceluia care privește că azuriul cerului nu e altceva decât o

• Su Yan – Lambda și Dao

filtrare prin atmosferă a întunericului veșnic. Însă negrul-albastru ales de Su Yan poartă insesizabile striațiuni, menite a figura parcă pulsațiile transmise de *Logos*, nimănui alteia decât firii multiple, care a împrumutat în chip doar aparent și totuși atât de real bucuriile tuturor culorilor. Deși în cadrul expoziției negrul s-a constituit în dominantă, operele prezente pe simeze se încărcă, fie și numai prin participare, de intensitatea culorilor spectrului. Din scrisul lui Su Yan am înțeles că Dao și *Logos* sunt una. Cum în introducerea prezentelor considerații m-am referit la oximoron, această călăuză înșelătoare ce ne poartă adesea pe căile unei doar pretinse profunzimi, de dragul simetriei – așadar, asumându-mi risc! –, mă voi întoarce totuși acolo de unde abia m-am smuls, din „îmbrățișarea oximoronică”. Poposind în spațiul „Simezei”, pentru că Dao înseamnă Cuvânt, mi-am amintit instantaneu de cupolele geometric-ascetice ale regretatului Paul Gherasim, serafic transparent, mai mult „scritură”, de vreme ce *Logos* apărea caligrafiat în unele din acuarelele sale. Iată însă că Su Yan, celebrând prin arta sa realitatea unui Dao-*Logos*, invocă în fiecare pictură a sa puterile gestului marcat de o vitalitate originară. „Mai originară” a spus un cunoscut traducător al lui Martin Heidegger, ca și cum „originar” ar avea grade de comparație. Totuși formularea pleonastică servește hermeneuticii picturii lui Su Yan, tocmai pentru că evidențiază esența ei dionisiacă. Geometrie ascetică și pictură gestuală, iată două posibile „fețe” ale *Logos*-ului, care ne învață că departe de a se identifica omului, stilul pare a fi lucrul cel mai puțin important de pe lume. E acesta un motiv suficient spre a impune sacrificarea sa. Un sacrificiu ce va deschide calea *originarului*, îngăduindu-i să se manifeste cu putere. De unde oricine poate înțelege că iconoclastia – departe de a se identifica simplei deconstrucții și revolte – e constructivă și purtătoare de substanță ontică. Iată mesajul transmis nouă de pictura lui Su Yan, cea pornită să fixeze pe pânză metamorfozele lui Dao.

Cristian-Robert VELESCU